

**TÜRKİYE'DEN GÖÇLER SONUCUNDA KURULAN
ÇİFT ULUSLU AİLELER ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA: AZERBAYCAN ÖRNEĞİ**

Sedanur ALUMUR

**Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Nuray KARACA
2022
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI**

Sedanur ALUMUR

**TÜRKİYE'DEN GÖÇLER SONUCUNDA KURULAN ÇİFT
ULUSLU AİLELER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: AZERBAYCAN
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Nuray KARACA**

ERZURUM - 2022

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Türkiye'den göçler sonucunda kurulan çift uluslu aileler üzerine bir araştırma: Azerbaycan Örneği" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

05.08.2022

Sedanur ALUMUR
Aslı ıslak imzalıdır

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Nuray KARACA danışmanlığında, Sedanur ALUMUR tarafından hazırlanan bu çalışma 05/08/2022 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından SosyolojiAnabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Nuray KARACA	İmza:	Aslı ıslak imzalıdır
JüriÜyesi : Doç. Dr. Erdi AKSAKAL	İmza	Aslı ıslak imzalıdır
JüriÜyesi : Dr. Öğr. Üyesi Özkan AYDAR	İmza:	Aslı ıslak imzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı ıslak imzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. GÖÇ KAVRAMI, GÖÇLERİN SEBEP VE SONUÇLARI.....	3
1.2. GÖÇ OLGUSUNDA ÖNEMLİ KAVRAMLAR VE GÖÇ TÜRLERİ.....	9
1.3. KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI GÖÇLER	12
1.4. GÖÇÜN KÜLTÜR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	15
1.5. GÖÇ KONUSUNA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR.....	20
1.5.1. İtme-Çekme Teorisi (Push-Pull Theory).....	20
1.5.2. Ağ (Network) Teorisi	21
1.5.3. Göç Sistemleri Kuramı.....	22
1.6. AİLE KURUMU VE GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE AİLE KURUMUNUN DEĞİŞİMİ	23
1.7. ÇİFT ULUSLU EVLİLİKLER VE AİLELER.....	25
1.8. GÖÇÜN AİLE KURUMU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	27
1.9. TOPLUMUN SOSYAL MİRASI OLARAK KÜLTÜR VE İŞLEVSELÇİ YAKLAŞIMLA KÜLTÜR İÇİN AİLE KURUMUNUN ÖNEMİ	29
1.10. AZERBAYCAN HAKKINDA	30

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. ARAŞTIRMANIN EVRENİ	34
2.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI.....	35
2.3. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	36
2.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	36
2.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZLERİ

3.1. TÜRKİYE'DEN AZERBAYCAN'A GÖÇLERE İLİŞKİN BULGULAR.....	38
3.1.1. Yaşanan Göçlerin Sebepleri	38
3.1.2. Gerçekleşen Göçlerin Sürelerine İlişkinin Bulgular	43
3.1.3. Sosyal Ağların Yaşanan Göçler Üzerindeki Etkileri.....	47
3.1.4. Yaşanan Göçlerde Azerbaycan'ı Çekici Kılan Unsurlar.....	49
3.1.5. Göçmenlerin Türkiye Ziyaretleri.....	54
3.1.6. Göçmenlerin Türkiye'ye Geri Göç Konusundaki Görüşleri	56
3.2. EVLİLİK VE AİLEYE İLİŞKİN BULGULAR	58
3.2.1. Aile Türleri	58
3.2.2. Çiftlerin Eğitim Durumu	59
3.2.3. Kadınların Çalışma Durumu	60
3.2.4. Erkeklerin Çalışma Durumu.....	61
3.2.5. Çiftlerin Evlilik Durumları (Kaç Evlilik Yaptıkları).....	62
3.2.6. Eşlerin Tanışmaları	63
3.2.7. Evlilik Gelenekleri	67
3.2.8. Ailelerde Otorite İlişkileri	70
3.2.9. Aile Büyüklerinin Çocuklarının Yabancı Birisiyle Evliliğine Karşı Tutumları	72
3.2.10. Çiftlerin Kültürel Farklılıklara İlişkin Görüşleri	81
3.2.11. Farklı Bir Ülkede Kurulan Evliliğin Günlük Yaşam Pratikleri Üzerine Etkileri	93
3.3. ÇİFT ULUSLU AİLELERİN ÇOCUKLARINA İLİŞKİN BULGULAR.....	95
3.3.1. Çocuklara Verilen İsimler	96
3.3.2. Ebeveynlerin Çocuklar ile İletişimi.....	97
3.3.3. Çocuklara Kültür Aktarımı.....	102
3.3.4. Çocukların Türkiye'ye Karşı Tutumları.....	105

TARTIşMA VE SONUÇ.....	107
KAYNAKÇA	110
EKLER.....	119
EK 1. GÖRÜşMECİ AİLELERİN GENEL ÖZELLİKLERİ	119
EK 2. GÖRÜşME FORMU	121
ÖZGEÇMİş.....	124

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****TÜRKİYE'DEN GÖÇLER SONUCUNDA KURULAN ÇİFT ULUSLU AİLELER
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: AZERBAYCAN ÖRNEĞİ****Sedanur ALUMUR****Danışman: Prof. Dr. Nuray KARACA****2022, 124 Sayfa****Jüri: Prof. Dr. Nuray KARACA****Doç. Dr. Erdi AKSAKAL****Dr. Öğr. Üyesi Özkan AYDAR**

Günümüz dünyasında küreselleşmenin hız kazanmasıyla artan dış göçler farklı milletlerden insanların etkileşim içerisinde bulunmasına sebep olmaktadır. Farklı ülkelerden insanların evlenerek çift uluslu aileler kurması bu etkileşimin önemli bir sonucudur. Bu çalışma, Azerbaycan örneğiyle Türkiye'den gerçekleşen gönüllü dış göçlerin sebepleriyle birlikte bu göçler sonucunda kurulan çift uluslu ailelerin genel yapısını anlamaya çalışmak ve göçler ile çift uluslu aileler arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiş nitel bir çalışmadır. Araştırma kapsamında Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Kartopu örneklem tekniğiyle ulaşılan, eşlerden birinin Türkiye Cumhuriyeti diğerinin Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşı olduğu, resmi olarak evli olan çiftler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ile toplanan veriler değerlendirilerek Azerbaycan'a göçler sonucunda kurulan çift uluslu ailelerin yapılarına ilişkin sosyolojik analizler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dış Göç, Çift Uluslu Evlilik, Aile.

ABSTRACT**MASTER THESIS****A RESEARCH ON BINATIONAL FAMILIES, ESTABLISHED AS A RESULT
OF MIGRATIONS FROM TURKEY: THE CASE OF AZERBAIJAN****Sedanur ALUMUR****Advisor: Prof. Dr. Nuray KARACA****2022, Page: 124****Jury: Prof. Dr. Nuray KARACA****Assoc. Prof. Dr. Erdi AKSAKAL****Assist Prof. Dr. Özkan AYDAR**

With the acceleration of globalization in today's world, increasing foreign migrations cause people from different nationalities to interact. The fact that people from different countries marry and establish binational families is a significant result of this interaction. This study is a qualitative study conducted with the example of Azerbaijan to try to understand the general structure of binational families established as a result of voluntary emigration from Turkey and to evaluate the relationship between migrations and binational families. Within the scope of the research, the field research was carried out in Baku, the capital of Azerbaijan. Interviews were conducted with officially married couples, reached by snowball sampling technique, where one of the spouses is a citizen of the Republic of Turkey and the other is a citizen of the Republic of Azerbaijan. By evaluating the data collected through interviews, sociological analyzes were made on the structures of binational families established as a result of immigration to Azerbaijan.

Key Words: Emigration, Binational Marriage, Family.

KISALTMALAR DİZİNİ

IOM	: International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

ÖNSÖZ

Dünya üzerinde farklı ülkelerde yaşayan insanlar, günümüzde küreselleşmenin hız kazanmasının etkileriyle eskiye nazaran daha fazla gönüllü olarak yer değiştirmektedirler. Bu çalışmayla, Azerbaycan örneğiyle söz konusu olan bu dış göçlerin ve göçlerin önemli sonuçlarından bir tanesi olan çift uluslu ailelerin yapılarının anlaşılması amaçlanmıştır.

Azerbaycan’da görüşme talebimi kabul ederek beni ülkelerinde, evlerinde, iş yerlerinde çok güzel bir misafirperverlikle ağırlayıp anlayış ve içtenlikle bana hayatlarını anlatan kıymetli katılımcılara ve katılımcılara ulaşabilmem için yardımcı olan Azerbaycan’daki kıymetli tanıdıklarına teşekkürü bir borç bilirim.

Tez çalışmam boyunca her zaman bilgisi ve anlayışıyla yanımda olan değerli danışman hocam Prof. Dr. Nuray KARACA ve hem lisans hem de yüksek lisans öğrenimim boyunca yardımına her ihtiyacım olduğunda büyük bir hoşgörüyü bana destek olan değerli hocam Arş. Gör. Pınar LALOĞLU başta olmak üzere Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde görev yapmakta olan bütün hocalarıma lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca bana kazandırdıkları kıymetli bilgiler için teşekkür ederim.

Yüksek lisans öğrenimim boyunca bana destek olan arkadaşım Aişe ARAZ’a ve Tez çalışmamı gerçekleştirebilmem için bana her türlü imkânı sağlayarak çalışmam boyunca her zaman yanımda olan aileme şükranlarımı sunarım.

Erzurum-2022

Sedanur ALUMUR

GİRİŞ

Küreselleşmenin hız kazandığı günümüz dünyasında, insanlar iletişim ve ulaşım imkanlarının sağladığı kolaylıklardan faydalanarak eskiye göre daha kolay bir biçimde dış göç gerçekleştirebilmektedirler. Yaşanan göçlerin sayısının artmasına sebep olan bu durum sonucunda farklı ülkelerden insanlar bir arada yaşamakta ve bunun bir sonucu olarak çift uluslu aileler kurulmaktadır. Çift uluslu aileler, değişen toplumsal yapının bir sonucu olarak ortaya çıkan önemli bir aile türüdür. Bu çalışma Türkiye’den Azerbaycan’a göçler sonucunda kurulmuş çift uluslu aileleri konu almaktadır. Çalışma sadece çift uluslu aileler üzerine eğilmekle kalmayıp çift uluslu ailelerin kurulmasının yolunu açan göçlerin yapılarına da yer veren nitel bir araştırmadır.

Literatür taraması yapıldığında ulaşılan kaynaklar arasında, farklı grup dışı evlilikler konularında çalışmalara daha fazla rastlanırken, farklı milliyetlere mensup olan üyelere sahip olan çift uluslu ailelere yönelik çalışmaların oldukça kısıtlı olduğunu görülmüştür. Daha önce benzer alanda yapılan çalışmalardan ulaşılabilenler arasında; Nurgün OKTİK tarafından yapılan “Direnen kimlikler ve Kùltürler Yabancıyla Evli Olan Yurt Dışındaki Türklerin Aile Yapısındaki Değişmeler” (2001), İnci USER tarafından yapılan “Evlilik Göçü” (1996) ve Ceren TOPGÜL tarafından yapılan “İsviçre’deki Türkiye Kökenli Gençlerin Ülkeaşırı Eş Tercihleri” (2014) adlı çalışmalarda Türkiye’den göç etmiş olan ve yabancı birisiyle evli olan kişiler üzerinde çalışılmıştır. Fatma SAĞLAM tarafından yapılan “Türk- Alman örneğinde karma evli çiftlerin çocuklarındaki dilsel gelişimin üzerine” (2006) adlı çalışmada da farklı milletlerden insanların yapmış oldukları evlilikler üzerinde durulmuştur. Deniz ÖZEN tarafından hazırlanan “Türkiye’deki Ulus-Ötesi Evlilikler ve Yabancı Gelinlerin Sosyo-Psikolojik Tahlili” (2018) isimli yüksek lisans tezinde ve Nurullah ALTUN ve Aybüke DİNÇ tarafından yapılan “Yabancı Gelinlerin Türk Ailesi İçindeki Yerine Sosyolojik Bir Bakış” (2015) isimli çalışmada, Türkiye’de yaşayıp Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir erkekle evli olan yabancı kadınlar üzerine araştırma yapılmıştır. Çisel EKİZ GÖKMEN tarafından yapılan, “Türk Turizminin Yabancı Gelinleri: Marmaris Yöresinde Turizm Sektöründe Çalışan Göçmen Kadınlar” (2011) isimli çalışmada da yine Türkiye’ye göç etmiş olan kadınlar konusunda bir çalışma yürütölmüştür. Abulfaz SÜLEYMANOV’un “Çağdaş Türk Toplumlarında Aile ve Evlilik İlişkileri” (2009) adlı çalışmasında da

yabancılarla evlilikler konusu üzerinde durulmuştur. Türkiye’de daha önce hazırlanmış olan doktora tezlerinden, Nihan TEZER YÖRÜK tarafından psikoloji alanında hazırlanan “Çift uluslu evliliklerde evlilik doyumunun ekosistem bakış açısından incelenmesi.” (2016) adlı tezinde çift uluslu evlilikler üzerine çalışma yürütülmüştür.

Bu çalışmanın alandaki benzer diğer çalışmalardan farkı çift uluslu aile ve göç konusunun birlikte ele alınıyor olmasıdır. Yapılan çalışmada, çift uluslu aileler ve bu ailelerin kurulmasına sebep olan göçler üzerinde durulacağından birinci bölümde, göç ve çift uluslu aile konularında bulgular kısmında sunulacak bilgilere kuramsal ve kavramsal bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde araştırmanın metodolojisi açıklanmıştır. Üçüncü bölümde araştırmanın bulguları ve analizlerinin ardından tartışma ve sonuç bölümü yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. GÖÇ KAVRAMI, GÖÇLERİN SEBEP VE SONUÇLARI

Dünya üzerinde göç olarak nitelendirilen insan ve toplum hareketleri insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Göç hareketleri tarih öncesi dönemlere kadar dayanmaktadır. (Doğanay, 1991: 589) İlkel toplumlardan günümüz toplumlarına kadar olan her dönemde ve her toplumda insanlar bulundukları yeri farklı sebeplerle, farklı amaçlarla ve farklı şekillerde değiştirmektedirler. Uzun bir tarihe sahip olan ve kendi içerisinde birçok türe ayrılan göç olgusu doğal olarak farklı tanımlamaları da beraberinde getirmektedir.

Türk Dil Kurumu'nun güncel sözlüğünde göç kavramı; *“Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret.”* (<https://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi: 08.01.2022) olarak tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletler göçü, *“Bir ülkenin sınırlarını aşarak bir yıl veya daha uzun bir süre kalmak niyetiyle yer değiştirmek.”* olarak tanımlar ve bu tanımında bir coğrafi yer değişikliğinin göç olarak kabul edilebilmesi için gereken minimum süreye vurgu yapar. Gordon Marshall tarafından kaleme alınan sosyoloji sözlüğünde ise *“Göç bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketi.”* (Marshall, 1999: 685) olarak tanımlanmıştır. *“Göç, kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere, tamamen yahut geçici bir süre için bir iskân ünitesinden (şehir, köy gibi) diğerine yerleşmek kaydıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayıdır.”* (Akkayan, 1979: 21) Akkayan'ın tanımında vurgulandığı üzere göç, insanların gelecekleri üzerinde yaptıkları planlar doğrultusunda verdikleri kararlar sonucunda gerçekleşir.

Küreselleşme sürecinin hız kazandığı dünyada herhangi bir bölgenin nüfusuna bakıldığında, o nüfusun geçmişten beri bölgede yaşayan toplulukların doğal artışı sonucu oluşmadığı görülmektedir. İlkel çağlardan beri varlığından söz edilen göç olgusu küreselleşen dünyada ciddi bir artış göstermiştir ve dünyanın her bölgesinde farklı bölgelerden göç etmiş olan bireyler, kitleler bulunmaktadır. Bu sebeple günümüzde göç;

uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, ekonomi, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, hukuk gibi birçok bilimsel disiplinin ilgi alanına giren çok yönlü bir olgu hâline gelmiştir. (Adıgüzel, 2020: 8). Göç kavramının birçok bilim dalının ilgi alanına girmesi, göç ile ilgilenen her bilim dalının göç kavramını kendi bakış açısına ve araştırma konusuna uygun olacak biçimde tanımlamasına ve bu durum da göç tanımlarının çeşitlenmesine sebep olmaktadır.

Gökdere, her araştırmacının kendi amacına uygun olacak bir biçimde göç tanımlaması yapma yoluna gittiğini ifade eder. (Gökdere, 1978: 10) Yapılan çalışmada göçü anlayıp açıklamada sosyolojik bir bakış açısı benimsendiğinden göç olgusunu sosyolojik bir perspektiften tanımlamak daha doğru olacaktır. Göç olgusu ile yakından ilgilenen bilimlerden bir tanesi olan sosyoloji için göç çok derin anlamlar içeren bir olgudur; çünkü göç hareketine sebep olan ve göç sonucunda meydana gelen durumlara bakıldığında birçoğunun toplumsal nitelik taşıdığı görülmektedir. Bir bireyin veya topluluğun göç etmesi için göçe neden olacak bazı durumların mevcut olması gereklidir, geçmişten günümüze bu nedenlerin büyük çoğunluğunu sosyal sebepler oluşturmaktadır. Bu bağlamda göç: *“Birey veya grupların ekonomik, sosyal, kültürel vb. nedenlerden dolayı bir yerden başka bir yere gitmeleri”* (Kızılcılık & Erjem, 1996: 235) olarak tanımlanabilir. Yapılan tüm göç tanımlarında coğrafi hareketlilikten söz edilir ancak bu tanımdan da görüldüğü üzere sosyolojik açıdan göç, insan ve toplum için fiziki bir yer değişiminden çok daha fazla şeyi ifade etmektedir.

Toplumdaki her birey hayatı boyunca üç farklı kesime kültürel olarak uyum sağlamak durumunda kalır. Bunlardan birincisi: bir çocuğun içinde bulunduğu aileye uyum sağlaması, ikincisi: bir bireyin çocuk, genç ve yetişkin olarak hayatının farklı dönemlerinde iletişim hâlinde olduğu çevresindeki yabancı gruplara uyum sağlamak durumunda olması ve üçüncüsü: doğduğu ülkeden başka bir ülkeye yapılan yolculuk ve göçlerde gidilen bölgedeki veya sosyal hayatta etkileşim içerisinde bulunulan diğer insanların sahip olduğu yabancı kültürlerle uyuma durumudur. Bahsi geçen bu uyuma davranışlarının ilki “erginlik uyumu”, ikincisi “grup uyumu” üçüncüsü ise “yabancı kültürlerle uyum” olarak adlandırılabilir. (Abadan,1964: 14) Sosyal bir varlık olan insan bir toplum içerisinde doğar ve zaman içinde yaşadığı sosyalizasyon süreci ile yer aldığı toplumun normlarını benimseyerek toplumun ondan beklediği özelliklere sahip olan bir birey hâline gelir. Söz konusu olan bu sosyalizasyon süreci sadece yaşamın ilk yıllarını

kapsayan bir süreç değildir, bu süreç bir insanın yaşamı boyunca farklı boyutlarda devam eder. Dünya üzerinde bulunan farklı toplumların bazı benzer özellikler taşımasına karşın her toplum az veya çok olmak üzere birbirinden farklı özelliklere sahiptir, her toplumun kendisine has bir tarihsel süreç yaşamış olması bu durumun temel sebebidir; bu yüzden birbirinden farklı toplumların üyesi olan insanlar birbirlerinden farklı özellikler taşırlar. Bu farklılıkların en önemlileri kültür, dil, din gibi sosyal hayatın ve insan ilişkilerinin temelini oluşturan unsurlardır. Göç olgusu söz konusu olduğunda ise göç eden insanlar o zamana kadar içinde bulundukları toplumdan ayrılarak farklı bir topluma dâhil olurlar ve geldikleri yerdeki topluma uyum sağlayabilmek için burada yeniden bir sosyalleşme süreci içerisine girerler. İç göçlerde veya birbirine benzer kültürel özelliklere sahip olan ülkeler arasında gerçekleşen göçlerde bahsedilen bu farklılıklar göç edenler üzerinde çok büyük bir baskı oluşturmaya da özellikle dış göçlerin büyük bölümünde göç eden kişiye sosyal bakımdan birtakım zorluklar yaşatmaktadır. Yani göç sürecine dâhil olanlar sadece fiziksel engelleri aşarak yer değiştirmekle kalmazlar sosyal olarak da göç kararının verilmesinden başlayarak göç edilen yere önemli ölçüde adapte oluncaya dek sürecek olan ve birçok zorluğu içeren ciddi bir sürece dâhil olurlar. Sosyoloji de göçün bu sosyal boyutları üzerinde durarak göçün sebepleri, sonuçları, birey ve toplum üzerindeki etkileri gibi konular üzerinde çok boyutlu çalışmalar yapar.

Geçmişten günümüze gerçekleşmiş olan göç hareketlerini anlayıp açıklayabilmek için yaşanan tarihsel süreç göz önünde bulundurulmalıdır. Tüm toplumlarda yaşanan göç hareketlerinde mevcut olan benzer özellikler dolayısıyla göç olgusunun belli bir çerçevesinin varlığından söz edebiliriz. Ancak her dönemde ve her toplumda göç olgusu aynı düzlemde gerçekleşmez. Dönemsel, toplumsal hatta bireysel olarak her göç birbirinden farklı özellikler taşır; yani belli bir çerçeveye sahip olan göç olgusunun bu çerçevesi dâhilindeki kanunlar tüm göç hareketlerinde kendine has bazı farklılıklar barındırmaktadır. (Göker, 2015:33) Göç hareketlerinde doğal olarak mevcut olan bu çeşitlilik; bireyleri veya toplulukları yaşadıkları yerden göç etmeye iten sebepler, göçün özgür iradeye bağlı olarak gerçekleşip gerçekleşmeme durumu, göç edilecek olan hedef bölgeyi göç edenler için çekici kılan etkenler, yapılan göçlerin yasalara uygun olup olmaması vb. gibi faktörler sonucu oluşmaktadır. Bu çeşitlilik temelde göçe sebep olan etkenler konusundaki farklılıklardan kaynaklanır ve nihayetinde farklı göç türlerini

beraberinde getirir. Göç türlerine geçmeden önce bu türleri belirleyen neden ve sonuçlara değinilecektir.

Göç durağan bir olgu olmadığından nedenleri ve sonuçları ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. (İçduygu & Sirkeci, 1999: 249) İnsanların doğup büyüdüğü, kendilerini ait hissettikleri bir bölgeden ayrılarak farklı bir bölgeye gidebilmeleri yani göç edebilmeleri için geçerli sebepleri olması gerekir. Tarih boyunca doğal afetler, kıtlık, savaşlar, siyasi baskılar, işsizlik gibi birçok etken göçlerin sebebi olmuştur. (Emiroğlu & Aydın, 2003: 342) Tarih boyunca her dönemde görülen göçler farklı sebeplerden kaynaklandıkları için birbirlerinden ayrılırlar. Savaşların sebep olduğu göçler, azınlıkların mübadelesi amacıyla yapılan uluslararası anlaşmalar ile yapılan göçler, yaşanan ülkedeki siyasal düzene karşı olan insanların göçleri, macera arzusuyla gerçekleşen göçler... (Işıklı, 1963: 75) Göçlerin sebepleri kimi zaman insanların müdahale edemeyeceği doğal koşullar kimi zaman insan eliyle ortaya çıkmış olan siyasal, sosyal, ekonomik koşullar olurken kimi zaman da göç eden kişinin bireysel koşulları ve istekleri olabilmektedir.

Doğal koşullar göçün en eski sebeplerindendir; ilkel zamanlardan günümüze insanların kontrolü dışında gerçekleşen doğa olayları, kuraklık, deprem, sel vs. gibi doğal afetler ve olumsuz iklim koşulları gibi durumlar insanların bulundukları yerden ayrılmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden bir bölgede yaşamı elverişsiz hale getiren doğa koşulları göçün en eski sebeplerindendir.

Keleş (1990), insanların iradeleri dışında meydana gelen doğa olaylarının göçün tarihsel olarak en temel sebebi olurken özellikle sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan ekonomik, siyasal ve sosyal sebeplerin zamanla göçün en önemli nedenleri hâline geldiğini ifade eder. Ekonomik sebeplerle yapılan göçlerin temeline bakıldığında ise bölgeler arası ekonomik farklılıkların bu göçlere yol açtığını söyleyebiliriz. Ekonomik amaçlı yer değiştirme biçiminde gerçekleşen göçler ekonomik yönden birbirinden farklı olan bölge ve ülkeler arasında gerçekleşir. Burada bireylerin yer değiştirmesindeki ana belirleyici, içerisinde bulundukları sosyoekonomik sistemlerdir. İçerisinde bulunan sistemde mevcut olan ücret, tüketim ve çalışma olanakları gibi öğeler yer değiştirmede ana belirleyici konumundadır. (Gitmez, 1983: 72) Dünya üzerinde ülkeler arasında veya bir ülke içerisinde şehirler arasında ekonomik olarak ciddi farklılıklar vardır. İnsanlar

kendileri için bulundukları yerden daha iyi maddi olanaklara sahip olan yerlere göç etme eğilimi gösterirler.

Tıpkı değişen doğal koşulların göçlere sebep olduğu gibi değişen sosyal koşullar da göçlerin yaşanmasına sebep olmaktadır. Sanayi devrimi ile başlayan ve günümüze kadar devam eden süreçte zorunlu olmayan göçlerin ana sebebi büyük oranda ekonomiktir. Günümüzde ekonomik sebepler hem köylerden, ilçelerden şehirlere doğru olan iç göçlerde hem de bir ülkeden bir başka ülkeye doğru olan dış göçlerde göç sebeplerinin başında gelmektedir. (Karpas, 2010: 76) Örneğin, Türkiye’de 1950’lerden itibaren toplum hızlı bir kapitalistleşme sürecine girmiştir. Tarım ve sanayide makineleşmenin hız kazanması sonucunda önceden bir düzene sahip olan kırsal bölgelerdeki nüfus ve toprak dengesinin bozulması gibi sebeplerle üretim faaliyetlerinin dışında kalan insanlar yeni geçim kaynaklarına ulaşmak maksadıyla şehirlere göç etmeye başlamışlardır. Ülkenin ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal şartlarıyla yakın ilişkiye sahip olan iç göçler genellikle ülkenin gelişmiş ve nispeten daha iyi hayat şartlarını elinde bulunduran şehir ve bölgelere yönelmiştir. Türkiye’de 1960’lı yıllardan itibaren daha çok yurt dışına emek göçü şeklinde görülen dış göçler yaşanmaya başlamıştır. O döneme kadar Türkiye’de benzeri yaşanmamış olan bu dış göç olgusu 1970’lerde beklenenin çok daha ötesinde bir boyuta ulaşmıştır. (Durugönül, 1997: 97) Ekonomik sebepli göçler, kimi zaman ülkeler arasında planlı iş gücü göçü niteliğinde çok sayıda insanı etkileyen geniş çaplı göçler olabileceği gibi kimi zaman da bireysel bir biçimde gerçekleşen, sadece göç eden bireyi ve ailesini etkileyen göçler olabilmektedir. Ekonomik sebeplerle yapılan tüm göç hareketlerinin ortak özelliği ise göç edenlerin iş bulabilme, daha fazla kazanç elde edebilme ve daha iyi sosyal şartlara sahip olabilme amacıyla göç etmeleridir. Ancak temel sebebi ekonomik durumlar olan göç hareketlerinin sonucu göç edenlerin ekonomik durumda meydana gelen değişikliklerle sınırlı kalmaz bu göçler beraberinde toplumu ve bireyi ciddi bir biçimde etkileyen sosyal ve kültürel değişimleri de getirir. (Abadan, 1964: 10) Ekonomik sebeplerle başlayan göç hareketlerinin sosyal ve kültürel alandaki bazı sonuçlarına ileri başlıklarda değinilecektir.

Göçlerin önemli sebeplerinden bir diğeri de siyasal sebeplerdir. İnsanların farklı gerekçelerle maruz kaldıkları baskılardan kendi istekleriyle kaçarak veya bir otorite tarafından sürgün edilerek başka bölgelere gitmeleri çok eski zamanlardan beri görülen bir durumdur. (Hazan, 2012: 185) Savaşlar geçmişten günümüze göçlere sebep olan

önemli siyasal unsurlardandır. İnsanlar kimi zaman daha güvenli bir yaşama erişebilmek için kimi zaman da sahip oldukları kimlikler, fikirler gibi sebeplerden ötürü bulundukları yeri terk etmek durumunda kalırlar; bu yüzden siyasal sebeplerin yol açtığı göçlerin büyük bir kısmı zorunlu göç kategorisi içerisinde ele alınır. Politik nedenli göçler uluslararası anlaşmalar sonucunda ülkeler arasında karşılıklı nüfus değişimleri şeklinde de gerçekleşebilmektedir. Zorunlu göçlerin sebepleri arasında sayılabilecek bir diğer unsur da terördür. Bir bölgede yaşanan terör olayları, bölgenin güvenliği konusunda ciddi sorunları beraberinde getirdiğinden göçlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Güvenlik, göç konusunda oldukça önemli bir noktadır; çünkü insanlar güvenli bir çevrede yaşama ihtiyacı duyarlar. Güvenliğin zayıf olduğu bölgelerde yaşayan insanlar göç etme eğilimine sahiptirler. (Akgür, 1997: 67) Güvenlik ihtiyacı Maslow'un (1943) ihtiyaçlar hiyerarşisinde ilk basamakta bulunan fizyolojik ihtiyaçların hemen ardında yer alan basamağı oluşturur ve Maslow, insanların bir basamaktaki ihtiyaçlarını karşılamadan bir sonraki basamağa geçemeyeceklerini söyler dolayısıyla güvenlik ihtiyacı karşılanmayan insanların daha ileri basamaklarda bulunan sosyal ihtiyaçlarını (ait olma, sevgi, saygı ve kendini gerçekleştirme) tam olarak karşılayabilmesi mümkün görünmemektedir. (Kula & Çakar, 2015: 193) Bu bağlamda İnsan hayatında bu denli büyük bir gereksinim olan güvenliğin göç olgusunda da önemli bir konuma sahip, belirleyici bir unsur olması kaçınılmaz bir durumdur.

Yaşanan göçlerin diğer sebeplerinden biri de bireysel sebeplerdir. Özellikle gönüllü göçlerde bireylerin içinde bulundukları sosyal koşullar kadar sahip oldukları kişisel özellikleri ve koşulları da göçe sebep olan önemli unsurlardandır. Bireyin maceracı ve risklere açık bir karaktere sahip olması göç konusunda belirleyici olabilmektedir. Yapılan göçlerde bireyin toplum içindeki konumu, sorumlulukları, yaşı, cinsiyeti, eğitimi, mesleği gibi faktörler göç kararı üzerinde önemli etkiye sahiptir. (Göker, 2015: 42) Beyin göçü ve evlilik göçü gibi göç türlerinde bireysel sebeplerin daha ön planda olduğu görülür.

Göçlerin sosyal sebepleri arasında sayılabilecek diğer unsurlar da eğitim, sağlık gibi faktörlerdir. Bu alanlarda gelişmiş sosyal olanaklara sahip olan, genel olarak yüksek yaşam standartlarına sahip olarak nitelendirilen bölgeler daha fazla göç alır. Verilen bazı göç kararlarında bu tip sosyal olanaklar belirleyici sebep olabilmektedir. Örneğin, bir aile çocuklarının daha iyi eğitim alabilmesi amacıyla göç edebilir.

Görüldüğü üzere göçlerin doğal, ekonomik, siyasal, bireysel, sosyal vs. olmak üzere birbirinden farklı sebepleri vardır. Yaşanan göçlerin belli başlı nedenleri olmasının yanı sıra olumlu ya da olumsuz olarak nitelendirilebilecek belli sonuçları da vardır. Bu sonuçlar bireysel, toplumsal, kentsel, kültürel vb. birçok farklı boyutta kendini göstermektedir

Yoğun bir biçimde göç alan yerlerin nüfusunda artış yaşanırken göç veren yerlerde nüfus azalışlarının görülmesi göçün en belirgin sonuçlarından. Göç hareketlerine dâhil olan kesimde belli cinsiyet ve yaş gruplarının ağırlıklı bir oranda olması durumunda ise göç alan ve veren bölgelerin demografik yapılarında önemli farklılaşmalar görülebilmektedir. Bu demografik farklılaşmaların yanı sıra toplumun okur-yazarlık, eğitim ve mesleki açılarından da göç alan ve göç veren bölgeler arasında farklılaşmalar söz konusu olmaktadır. Ortaya çıkan bu farklılaşma ve değişimler ise nihayetinde toplumsal yapıyı, kültürü, ekonomi ve siyaset gibi tüm toplumsal kurumları etkilemektedir. (Akkayan, 1979: 20) Ayrıca belli bölgelere doğru hızlı bir şekilde yaşanan göçler, bu bölgelerde daha fazla yerleşim yeri gereksinimi duyulmasına yol açtığından yerleşim alanlarında ciddi büyümeler meydana gelir. Bu büyümeler ise otoritelerce planlı bir biçimde kontrol edilemediği takdirde birtakım kentsel sorunlara yol açabilirler. (Kıray, 1998: 92) Bu sorunlar kimi zaman plansız ve düzensiz kentleşme sonucunda yaşanan altyapı ve hizmet (sağlık, eğitim vs.) problemleri olabileceği gibi kimi zaman da gecekondu olarak adlandırılan, çoğunlukla toplumun ortalamasına oranla daha düşük bir sosyal konuma sahip göçmenlerin yoğunlukta olduğu mekânlar olan (Köksal, 1986: 12) maddi ve sosyal olarak ciddi problemler içerisinde bulunan insanların belli bölgelerde yaşadığı ve suç oranlarının yüksek olduğu alanların ortaya çıkmasına yol açabilir.

Yaşanan dış göçler sonucu ortaya çıkan ve çalışma konumuz olan çift uluslu aile yapısı ve kültürel yayılmanın günümüz toplumlarında çok daha görünür olması da yaşanan göçlerin önemli sonuçlarından.

1.2. GÖÇ OLGUSUNDA ÖNEMLİ KAVRAMLAR VE GÖÇ TÜRLERİ

Önceki başlıkta da belirtildiği üzere göç, insanlık kadar eski bir tarihe dayanan ve birçok bilim dalının ilgi alanına giren bir olgudur. Bu kadar geniş bir tarihe ve perspektife sahip olan göç olgusu içerisinde birçok farklı kavramı ve birçok farklı göç türünü

barındırmaktadır. Göç olgusu için önem arz eden kavramların miktarı kendisine özgü bir sözlüğe sahip olabilecek kadar fazladır. (Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından, Richard Perruchoud ve Jillyanne Redpath-Cross editörlüğünde hazırlanmış olan “Göç Terimleri Sözlüğü”) Bu yüzden bu başlık altında yalnızca araştırma için önem arz eden göç kavramları ve göç türleri üzerinde durulacaktır.

Göç için önemli olan kavramlardan bir tanesi göç eden kişileri niteleyen göçmen kavramıdır. Evrensel olarak kabul edilmiş olan bir tanımı bulunmamakla birlikte göçmen kavramı genellikle, göç eden kişinin göç kararını kendi dışındaki faktörlerin müdahalesi olmadan özgür iradesiyle verdiği durumları kapsamaktadır. Göçmenler, sahip olduğu şartları iyileştirmek amacıyla bulunduğu yerden başka bir yere kendi istekleri doğrultusunda hareket eden kişilerdir. (Perruchoud & Redpath – Cross, 2011: 37) Göç kararını kendi iradesiyle vermeyip, göç etmek durumunda kalan kişiler ise göçmen yerine sığınmacı, mülteci gibi farklı kavramlarla tanımlanırlar.

Göçlerin başlangıç ve bitiş noktaları kaynak ve hedef bölge olarak tanımlanır. “Kaynak bölge” kavramı, göç hareketinin kaynağı olan yani göç eden bireylerin ayrıldığı bölge için kullanılırken “hedef bölge” ise göç sonucunda varılacak olan bölge için kullanılır. (Perruchoud & Redpath – Cross, 2011)

Göç türleri göçün yapıldığı hedef bölge, göçün süresi, göçün özgür iradeye bağlı olup olmaması, göçün sebebi, göçün amacı vs. gibi unsurlar göz önünde bulundurularak sınıflandırılmaktadır. Uzun bir geçmişe sahip olan göç birçok farklı türe sahiptir. Bu yüzden araştırma kapsamında önem arz eden göç türleri üzerinde durulacaktır.

Göçler hedef bölgelerine göre sınıflandırıldığında iki türe ayrılır bunlar; iç göç ve dış göçtür. İç göç, göçmenlerin yaşadıkları ülke içerisinde bir başka bölgeye (şehir, ilçe) yerleşmek amacıyla göç etmeleridir. Dış göç ise yaşanan ülkenin sınırlarını aşarak meydana gelen yani bir başka ülkeye yerleşmek amacıyla yapılan göçlerdir. (Gürtan, 1969: 316) Ülke dışına yapılan göçler düzenli göç ve düzensiz göç olmak üzere yasal olarak kabul edilip edilmemesine göre gruplandırılmaktadır. (Adıgüzel, 2020: 4) Düzenli göçler yasalara uygun bir biçimde gerçekleşirken düzensiz göçler yasalara aykırı biçimde gerçekleşir.

Göçler, göç kararının iradeye bağlı olma durumuna göre gönüllü ve zorunlu göç olarak tanımlanmaktadır. (Fichter, 1990: 142) Serbest göç olarak da adlandırılan gönüllü

göçlerde göç eden birey veya kitle, göç kararını üzerinde herhangi bir baskı olmadan özgür iradesiyle verir; başka bir ifadeyle kendi arzuları doğrultusunda göç ederler. Ancak zorunlu göçlerde göç eden kişiler, kimi zaman olumsuz doğa koşulları sebebiyle kimi zaman da otoriteler tarafından uygulanan baskılar sonucunda göç etmek zorunda kalırlar. Önceki başlıkta değinilen göç sebeplerinden doğal ve siyasi sebepler genellikle zorunlu göçlere yol açarken ekonomik, sosyal ve bireysel sebeplerin büyük çoğunluğu da gönüllü-serbest göçlerin yaşanmasına yol açar. Akkayan, göçün kişilerin, sosyal, kültürel, psikolojik arzularının tatminine imkân veren olumlu bir mekanizma olduğunu ifade eder. (Akkayan, 1979: 21) Özellikle gönüllü göçler söz konusu olduğunda yapılan göçlerde bireylerin kendi hayatlarına istedikleri yönde şekil verebilmeleri için kendi koşullarına uygun olarak değerlendirdikleri bir bölgeye göç edip yaşamlarını orada sürdürebiliyor olmaları bireyler için oldukça olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir.

Göçler göçmenlerin gittikleri yerlere yerleşme sürelerine göre sınıflandırıldığında da iki türe ayrılır. Bunlar geçici göç ve kalıcı göçtür. Geçici göçler birçok farklı sebepten kaynaklanıyor olabilir. Örneğin; yaşadıkları yerden başka bir yere eğitim almaya giden öğrenciler, belli bir süreliğine çalışmak amacıyla farklı bir yere giden kişiler, askerlik görevini yapanlar geçici göçmen olarak değerlendirilebilir. Geçici göçlerin tamamında görülen ortak özellik ise gidilen yerde ne kadar süre kalınacağına önceden belli olmasıdır. Bu süre tamamlandığında göç etmiş olan kişiler yaşadıkları yere geri dönerler. Kalıcı göçler ise göç edilen yerde sürekli bir yerleşimi amaçlayan göçlerdir. Kalıcı göçlerde geriye dönme fikri özellikle göçün başlangıç aşamasında yoktur, göç kararı verildiğinde gidilen yerde kalıcı olarak yerleşme fikri vardır. (Yalçın, 2004: 20) Bazı göçler başlangıçta geçici göç şeklinde planlanırken süreç içerisinde değişen şartlar ve düşünceler ile birlikte kalıcı bir göç olma niteliği kazanabilir ve kimi zaman göç eden aileler nesiller boyunca göç edilen yerde yaşayabilirler.

Göç konusunda büyük öneme sahip göç türlerinden beyin göçü, iyi eğitim almış yetenekli kişilerin özellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan bölgelerden daha gelişmiş bölgelere doğru hareketidir. (Özdal & Vardar Tutan, 2018: 36) Eski tarihlere kadar örneklerine rastladığımız beyin göçü, özellikle son otuz yıl içerisinde gelişmekte olan ülkelerin yetişmiş insan gücünü ciddi oranda yitirmesine sebep olmuştur. (Arayıcı, 1998: 20) Toplumun geneline kıyasla daha yüksek bir zekâ düzeyine ve iyi derecede eğitime sahip insanlar, bu entelektüel birikimleri sayesinde dünyanın farklı bölgelerinde hak

ettikleri değeri gördükleri zaman o bölgelere göç ederler. Bu durum ise göç veren bölgelerde uzun vadede entelektüel sermayenin kaybından kaynaklanan çok boyutlu yıkıcı etkilerin yaşanmasına sebep olur. (Ritzer, 2020: 341) Beyin göçüne sebep olan unsurlar ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye değişiklik gösterebilir ancak genel olarak beyin göçüne sebep olan ana etkenler, yapılan iş karşılığında elde edilen düşük ücretler, gelecek kaygısı, işsizlik sorunu, liyakat eksikliği, fikirlerin ve çalışmaların otoritelerce desteklenmemesi gibi durumlardır. Kısaca, bulunduğu toplumun geneline kıyasla kendini daha iyi yetiştirmiş olan birtakım üstün özelliklere sahip bireylerin daha iyi şartlara sahip olabilecekleri, kıymetlerinin daha fazla bilineceğini düşündükleri, çalışmalarını rahat bir biçimde yürütebilecekleri bölgelere yönelmeleri beyin göçü olarak adlandırılmaktadır.

İnsanların göç etmesine yol açan değişen toplumsal koşullar, küreselleşme, savaşlar, bireysel etkenler vb. sebepler de bazı göç türlerini beraberinde getirmektedir. Evlilik göçleri bu türlere bir örnek teşkil eder. Genellikle evlendikten sonra eşle bir arada yaşayabilmek için gerçekleşen göç hareketleri evlilik göçü olarak tanımlanır, ataerkil toplumlarda evlilik göçlerinin büyük çoğunluğu kadınlar tarafında gerçekleştirilir. (Özgür & Aydın, 2010: 20). Evlilik göçleri kimi zaman ülke içerisinde gerçekleşebileceği gibi kimi zaman da ülkeler arasında gerçekleşebilir. Evlilik sebebiyle göç edenlerin özellikle farklı bir ülkeye gittikleri ve kendi uyruklarından farklı, yabancı bir kişiyle evlendikleri durumlar kültürel olarak daha karmaşık bir yapıyı beraberinde getirebilmektedir. Çalışmanın konusunu oluşturan çift uluslu evliliklerin önemli bir kısmında, evlenen kişilerden birisi eşiyile bir arada yaşayabilmek için evlilik göçü gerçekleştirdiğinden bu göç türü çalışma için ayrı bir önem taşımaktadır.

1.3. KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI GÖÇLER

Önceki dönemlerde bilim çevrelerince çok fazla ilgi görmeyen ancak 1980'lerin ikinci yarısı itibarıyla çok fazla kullanılmaya başlanan bir terim hâline gelen küreselleşme, dünyanın küçülmesine ve bir bütün olarak görülen dünya bilincinin güçlenmesine göndermede bulunan bir kavramdır. (Robertson, 1999: 21) Dünya üzerindeki farklı ekonomilerin küresel çapta birbirlerine bağlanmaya başlamasıyla devletler ve toplumlar arasında farklı ilişki ağları oluşmaya başlamıştır. (Abadan-Unat, 2006: 45-46) *“Ülkeler arasındaki, sınırları aşan toplumsal, politik ve ekonomik bağlar,*

her bir ülkede yaşayanların kaderini önemli ölçüde etkilemektedir. Dünya toplumunun artan karşılıklı bağımlılığını anlatan terim, KÜRESELLEŞME'dir.” (Giddens, 2000: 67)

“Kapitalizmin uluslararası bir sistem haline gelmesiyle sermaye ve emeğin dolaşımı uluslararası bir nitelik kazanmıştır.” (Gezici Yalçın, 2017: 35) Dünyada küresel bir birliğin kurulmasını teşvik eden en önemli unsurlar kuruldukları ülkelerin sınırlarını aşan çok uluslu şirketlerdir. (Haviland, 2002: 508) Bu şirketler çıkarları doğrultusunda dünyanın çeşitli ülkelerinde üretim yaparak dünyanın büyük çoğunluğuna ürünlerini ulaştırırlar. Bu şirketler aracılığıyla dünyanın farklı bölgelerinin ekonomik anlamda birbirleri ile olan etkileşimlerinin arttığı söylenebilir. Günümüz dünyasında yalnızca sermayeler, üretilen ürünler, kazanılmış bilgiler değil insanlar da bugüne değin hiç görülmemiş bir boyutta ülke sınırlarının ötesine geçmektedir. (Toksöz, 2006: 1) IOM verilerine göre; 1970 senesinde dünya üzerinde 84 milyon göçmen varken, 2020 senesinde toplam dünya nüfusunun yaklaşık %3,6'lık bölümünü oluşturan 281 milyon insan, doğdukları ülkeden başka bir ülkede yaşamlarını sürdürmektedir. Bu sayı son elli senede ciddi bir artış göstermiştir. (<https://www.iom.int/about-migration>) *“Uluslararası göç, 1970’li yılların ortalarından bu yana karmaşık bir süreç olarak giderek ivme kazanan küreselleşme hareketi içerisinde kilit bir dinamik olarak yerini aldı.”* (Castles & Miller, 2008: 3) Uluslararası göç büyük ölçüde dünya üzerinde ticaretin, iletişimin ve ulaşımın küreselleşmesinden kaynaklanmaktadır. (Weiner, 1995: 25) Küreselleşmenin hız kazanması uluslararası göçlerin sayısını artırmaktadır.

“İnsanlık tarihi doğup büyüdükları yerleri terk edip, daha iyi koşullarda yaşamak için yer değiştiren insan topluluklarının maceralarıyla doludur.” (Kaytarı, 2006: 9) İbrahim Yasa, yurt dışına ekonomik amaçlarla, çalışmak için gidenlerin göçünü ekonomik yapının sebep olduğu acılı bir süreç olarak değerlendirmiştir *“Göç, az gelişmişliğin kısır döngüsünü, hiç olmazsa bireysel düzeyde, küçük boyutta, kırabilmenin bir yoludur.”* (Yasa, 1979: 1) Geçmişten bu yana insanlar kendilerine daha iyi şartlar sunan yerlere gitme eğilimine sahiptirler. Küreselleşmenin sağladığı iletişim, ulaşım gibi imkânlar sayesinde daha iyi hayat şartlarına sahip olmak isteyen kişilerin göç etmesi önceki dönemlere kıyasla daha kolay görülmektedir. Teknolojik gelişmeler sonucunda ulaşım imkânlarının geliştiği küreselleşme döneminde fiziki olarak uzak olan yerler insanlara artık daha yakın gelmektedir. Örneğin, daha önce birbirine uzak olan iki ülke arasındaki mesafenin binlerce kilometre olduğu ve bu yolu gitmenin günler alacağı

fikri hakimken günümüzde hızlı ulaşım araçları olan uçaklar sayesinde bu iki ülke arasındaki mesafe birkaç saatte aşılabilen bir mesafe olarak düşünölmeye başlanmıştır. (Tomlinson, 2017: 15) Göç eden kişilerin yaşadıkları zorluklar farklı boyutlarıyla (kültürel, ekonomik vs.) halen devam etse de en azından insanların algı dünyasında göç etmek eskisi kadar zor görölen bir durum değildir. Ulaşımaya benzer şekilde iletişim imkânlarının gelişmesinin birbirinden fiziksel olarak uzakta yaşayan insanların kolay bir biçimde iletişim kurmasına olanak sağlaması da insanların göç etmesini kolaylaştıran unsurlardandır. Dünya üzerinde farklı ölkelerin küreselleşmenin hızlanmasıyla birbirine benzer özellikler gösteriyor olması da insanların algı dünyalarında bu değışikliğin yaşanmasının önemli sebeplerindendir.

Son dönemlerde gelecekte dünya üzerindeki toplumların önemli çoğunluğunu kapsayan bir dünya kültürünün gelişeceğine dair yaygın bir düşünce vardır. Dünyadaki çeşitli toplumların iletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesi sonucunda sahip oldukları yaşam tarzları bazı insanları bu düşünceye itmektedir. Birbirinden fiziksel ve kültürel olarak uzak ölkelerde yaşayan insanların bile aynı şeyleri yiyip aynı şeyleri giyinmeleri ve bir yerde var olan fikrin hızla diğer yerlere yayılıp kabul görüyor oluşu, kısaca farklı geçmişlere sahip olan ölkelerde yaşayan farklı milletlerin birbirlerine bu kadar benzer davranışlar sergilemesi durumu gelecekte dünya üzerindeki farklı kültürlerin ortadan kalkıp sadece bir dünya kültürünün var olabileceğine dair düşüncelerin ortaya çıkmasının sebebidir. (Haviland, 2002: 506) Günümüz dünyasında birbirlerinden tarihsel, kültürel olarak çok farklı nitelikler taşıyan ölkelerde yaşayan toplumların sahip oldukları dini, sosyal vs. farklılıklara rağmen küreselleşen dönemde dünya genelinde yaygınlaşan markaları tüketmeleri, sosyal medya ağları üzerinden birbirleriyle daha önce hiç olmadığı kadar kolay iletişim kurabiliyor olmaları gibi sebepler sonucunda benzer davranış kalıpları geliştirdikleri yadsınamaz bir gerçektir. Ancak bu benzerliğin hayatın her alanını kapsayıp kapsamadığı yani ortak bir kültürün gerçekten var olup olamayacağı tartışmaya açık bir konudur.

Küreselleşmenin etkileriyle dünyanın özellikle ekonomik açıdan birbirine bağlanıp tek bir pazar hâline geldiği söylene de ölkeler arası kültürel farklılıklar varlığını halen devam ettirmektedir. (Ügeöz, 2003: 8) Küreselleşme ile dünyadaki farklı ölkelerin bazı ortak özelliklere sahip olduğu inkâr edilemeyecek bir gerçektir, bu özelliklerin başında bazı ortak mekânlar ve bu mekânlarda bulunan insanların hareketleri gelir. Örneğin,

havalimanları dünyanın birçok farklı yerinde aynı özellikleri taşıyan mekânlardandır; hangi ülkede bulunduğundan bağımsız bir şekilde neredeyse tüm havalimanlarında uygulamalar ve insanların davranışları birbirleriyle hemen hemen aynıdır. Bu örneğe beş yıldızlı otelleri, iş merkezlerini, turistik yerleri de dâhil etmek mümkündür. Bu mekânlarda yer alan insanların mekânın bulunduğu yerin yerel kültüründen bağımsız biçimde dünyanın birçok yerinde ortak olan nitelikler taşıyor oluşu küreselleşmenin bazı noktalarda benzerlikler ortaya çıkardığının bir göstergesidir. Ancak bu benzerlikler, bir bölgede yer alan bu küreselleşmiş mekânların ötesinde yerel kültürlerin varlıklarını sürdürmeye devam etmediği anlamına gelmemektedir. Söz edilen bu küresel mekânların ardında o bölgenin yerel kültürü yaşamaya devam eder. (Tomlinson, 2017: 20)

Küreselleşmenin etkin rol oynadığı günümüz dünyasında kısa süreli bir iş seyahatine veya turistik gezi amacıyla farklı bir ülkeye giden insanların gittikleri yerlerde hâkim olan kültür ile kendilerinin sahip oldukları kültür arasındaki farklılıkları hissetmesi, hissetseler dahi bu farklılığın kendileri üzerinde bir baskı oluşturabilmesi pek mümkün görülmemektedir. Dünya genelinde birbirinden çok farklı geçmişe ve kültüre sahip ülkelerde bulunan bazı mekânların birbiriyle aynı özellikler taşıyor olması bazı çevrelerce küreselleşmenin dünyada ortak bir kültür yarattığı veya yaratacağı görüşünü destekler nitelikte olsa da özellikle göç edilen bölgenin yerel halkıyla daha fazla iletişim hâlinde olan göçmenler kültürel farklılıkları rahatlıkla hissederler. Çalışmak amacıyla farklı bir ülkeye gidip toplumun büyük bir kısmından izole bir biçimde profesyonel olarak işlerini yürüten ve orada kurmuş olduğu sosyal ağlar sayesinde kendisiyle aynı kültürden olan insanlarla etkileşim hâlinde bulunarak zamanının büyük kısmını onlarla geçiren kişiler bu kültürel farklılıklarla önemli ölçüde yüzleşmeseler de geldikleri bu bölgede yerel halkla daha fazla etkileşimde bulunan insanlar kültürel farklılıkları ciddi bir biçimde deneyimlerler. Geldikleri ülkenin vatandaşı olan birisiyle evlenen veya yabancı bir kişiyle evlenerek eşinin ülkesine göç etmiş olan kişiler ise yaşamlarının büyük bir zamanını bir arada geçirdikleri aile içerisinde bu kültürel farklılıklarla karşılaşır.

1.4. GÖÇÜN KÜLTÜR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Antropolog Tylor, kültürü: “*Yaygın etnografik anlamıyla kültür veya medeniyet, bir toplumun üyesi olarak insanın kazandığı bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek ve*

diğer her türlü yetenek ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütün” olarak tanımlar. (Tylor, 1871: 1)

Kültür, insanların doğuştan gelen içgüdüleriyle veya biyolojik yapılarıyla sahip oldukları bir şey değildir. Aksine doğumlarından itibaren sürdürdükleri yaşam içerisinde sosyal çevrelerinden kazanmış oldukları belli alışkanlıklardır. Yani toplum içerisindeki bir birey sahip olduğu kültürü öğrenme yoluyla edinir. (Güvenç, 1972: 103) Öğrenilen kültür ise nesilden nesile aktarılır. Kültürün kuşaklar arasındaki aktarım sürecine “kültürlenme” denir. (Haviland, 2002: 71) *“Kültürleme, toplumların kendisini oluşturan bireylere belli bir kültürü aktarma, kazandırma, toplumun istediği insanı eğitip yaratma ve onu denetim altında tutarak, kültürel birlik ve beraberliği sağlama, bu yolla da toplumsal barış ve huzuru sağlama sürecidir.”* (Güvenç, 2002: 85) Bireylerin öğrenme yoluyla kazandıkları kültür yine bu yolla süreklilik kazanır; çünkü bir kültürün öğelerinin varlığını sürdürebilmesi için gelecek nesillere öğretilmesi şarttır. Buradan yola çıkarak kültürün devamlılığı için aile kurumunun önemli bir işleve sahip olduğu ifade edilebilir. İlerleyen bölümlerde ailenin kültür için önemi üzerinde durulacaktır.

Ziya Gökalp kültür ve medeniyet kavramlarını ayrı ayrı ele alır. *“Kültür (hars) milli olduğu halde medeniyet milletlerarasıdır. Kültür, yalnız bir milletin dini, ahlaki, akli, estetik, lisani, iktisadi ve fenni hayatlarının ahenkli bir bütünüdür. Medeniyet ise, aynı medeniyet dairesine giren birçok milletlerin sosyal hayatlarının müşterek bir yekunudur.”* (Gökalp, 1970: 30) Kültürün maddi ve manevi olarak nitelendirilen iki yönü bulunur. Ziya Gökalp’in medeniyet olarak nitelendirdiği maddi kültür daha çok teknik özelliklere sahip olan, somut ve birçok toplum tarafından paylaşılan ortak bilgileri içerir. (Kurtkan, 1974: 16) Manevi özellik taşıyan kültür ise her toplumun kendine hastır ve bir toplumu diğer toplumlardan ayıran özellikleri taşır. Toplumlar manevi kültürleri olmadan sadece maddi kültüre (uygarlık, medeniyet) sahip olsalardı dünya üzerinde bulunan toplumlar arasında herhangi bir kültürel farklılıktan söz etmek mümkün olmazdı. Bu yüzden her toplumun kendine ait bir kimliği olmasını sağlayan unsur onların manevi kültürleridir. Toplumların kimliklerinin korunabilmesi için bu farklılıkların korunması gerekir. (Sezer, 2006: 137) Her toplum farklı bir geçmişe sahiptir. Yaşanılan tarihsel süreç içerisinde birbirinden farklı coğrafik, ekonomik, dinsel, sosyal koşullara sahip olan toplumlar bu koşulların onlara yaşattıkları olaylar sonucunda farklı davranış kalıpları

geliştirerek birbirlerinden farklı kültürlere sahip olurlar. Bu yüzden toplumların kültürleri tarihlerinden bağımsız olarak düşünülemez.

Kültür, bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerden oluşur. Kültür ona sahip olan toplumun üyelerinin büyük çoğunluğunda ortaktır ve topluma onu diğer toplumlardan ayıran özellikler kazandırır. (Turhan, 1972: 56) Dünya üzerindeki her ülke birtakım benzerlikler içerse de birbirinden farklı kültürlere sahiplerdir. “*Kültür lisani, bilgiyi, inançları, adetleri, sanatı, teknolojiyi ve kuralları bünyesinde toplar.*” (Saran, 1992: 129) Bu yüzden ülkeler ve toplumlar arasındaki kültürel farklılıklar hayatın her alanında gözlemlenebilir. Bu kültürel farklılıkların göç eden kişiler ve göçün kaynağı ya da hedefi olan ülkeler açısından nasıl bir etkiye sahip olabileceği sosyolojinin üzerinde durduğu önemli bir konudur.

Tarihsel ve toplumsal olarak göçün en önemli sonuçlarından birisi kültür yayılmasıdır. Göç, kültürel ve coğrafi olarak birbirinden farklı yaşamlara sahip insanların birbirleriyle etkileşim kurmasını sağlar. Göçler sonucunda etkileşim içerisine giren insanlar ve toplumlar arasında yaşanan bilgi alışverişleriyle sahip olunan davranışlar değiş tokuş edilir ve böylece kültürel değişimlere ortam hazırlanır. (Fichter, 1990: 144) Bir toplum ve kültürün içerisinde doğmuş olan birey hayatının ilerleyen kısmında bir şahsiyet olarak bulunduğu toplum ve kültür üzerinde belli etkilere sahip olur. Bir aktivist olarak sosyal ve kültürel değişimlerde önemli görevler üstlenir. (Nirun, 1994: 8)

Göçmenlerin geldikleri yere kendileriyle birlikte getirmiş oldukları kültürel alışkanlıklar toplumda bir çeşitlilik yaratma konusunda olumlu bir etkiye sahip olabilir. (Giddens, 2009: 260) Ancak yaşanan bu süreç her zaman barışçıl bir biçimde gerçekleşip sosyal ilerlemelere yol açmaz. (Fichter, 1990: 144) Söz konusu bu etkileşim kimi zaman kültürlerin zenginleşmesi, kültürlerarası hoşgörünün söz konusu olması gibi olumlu sonuçlar doğurabileceği gibi kimi zaman da kültürler arası çatışmalar, farklı kültürden bireylerin veya grupların ayrımcılığa maruz kalması, kültür şoku gibi olumsuz sonuçlara sebebiyet verebilir. İçinde bulunduğu kültürden farklı bir kültüre sahip yere giden insanların, geldikleri yeni kültüre uyum sağlamakta yaşadıkları problemler ve bu problemler dolayısıyla gösterdikleri tepkilere kültür şoku denir. (Güvenç, 1972: 132) Kültür şoku, kendisine yabancı olan bir kültür içerisinde bulunan insanın hissettiği ürpertici bir yabancılaşma duygusudur. (Kottak, 2001: 7) Hem göç eden bireylerin hem

de göç alan toplumların çatışmalardan uzak, huzurlu bir biçimde yaşamlarını sürdürebilmeleri için topluma yeni katılan fertlerin toplumun mevcut kültürüne aykırı bir biçimde davranmadan belli ölçüde uyum sağlaması göçlerin olumsuz sonuçlar doğurmaması için oldukça büyük önem taşır.

İnsanların yaşadıkları çevrede sağlıklı ilişkiler kurup, orada hayatlarını sorunsuz bir biçimde devam ettirebilmeleri için bulundukları yerdeki toplumla uyum içinde yaşamaları gerekmektedir. Kültürel kalıplar insanlara sosyal çevreleriyle uyum içerisinde yaşayabilme imkânı sunar. (Sargut, 1994: 67) İnsanlar, içerisinde büyüdükleri ve sahip oldukları kültürden farklı kültüre sahip bir ülkeye göç ettiklerinde orada yeni değer yargıları, davranış kalıpları, normlar ile karşılaşır. (Anar, 1991: 721) Doğumlarından itibaren içerisinde bulundukları kültürel çevreden ayrılarak farklı bir kültürel çevreye dâhil olan bireyler geldikleri yerlere uyum sağlamada bazı zorluklar yaşayabilirler, bu durumun en önemli sebebi kültürel farklılıklardır. Bireylerin bu zorlukları aşip rahat bir hayat sürebilmeleri için karşılaştıkları yeni toplumla uyum içerisinde yaşamaları gerekir. Bu uyum sürecinde dâhil oldukları yeni kültürün öğelerini öğrenmelerinin yanı sıra kendi kültürlerini de belli oranda dâhil oldukları yeni çevreye öğretirler. Bu süreç ise kültür değişmelerinin yolunu açar.

Kültür değişimleri toplumların gelişmesinde temel faktördür. (Turhan, 1972: 7) Yapılan göçler, kültürel değişmelerinin ana sebebidir. Gelenekleri, tutumları ve davranışları farklı olan göçmenler ile gelinen bölgenin yerli halkının bir arada yaşamlarını sağlıklı sosyal ilişkiler içerisinde devam ettirebilmeleri için birbirlerinin âdet ve geleneklerini belli ölçüde benimsemeleri veya bu farklılıkları anlayış ve hoşgörüyle karşılamaları gerekir. Dolayısıyla göç hem göçmen üzerinde hem de yerleşilen alan üzerinde değişikliklere sebep olur. (Karpas, 2010: 82) Kültür, bir tarihe sahip toplumların, sosyal etkileşimler vasıtasıyla nesiller boyunca aktardığı yaşam tarzlarıdır, toplumun ve toplum içindeki bireylerin aidiyet bilinci geliştirebilmesine olanak sağlar. (Tural, 1988: 52) Özellikle farklı bir ülkeye göç eden kişiler kendilerini ait hissettikleri kültürden ayrılarak farklı bir kültüre sahip bir topluma dâhil olurlar. Göç eden kişiler gittikleri yerde sadece fiziksel bir biçimde var olarak buradaki nüfusa dâhil olmakla kalmazlar; gittikleri yere o güne dek sahip oldukları sosyal ve kültürel bilgi birikimleriyle, hayat tecrübeleriyle giderler ve orada kendilerine yeni bir hayat inşa ederken, yeni bir çevre edinirken bu geçmişten getirdikleri deneyimleri belli ölçülerde kullanmaya devam ederler ve bir

yandan da geldikleri yerde sosyal hayat içerisinde yeniden öğrenme sürecine girerek buraya uyum sağlamaya başlarlar.

Kültür değişmesi, bir yenilikle başlar. Yenilik çoğunlukla bir bireyin içinde bulunduğu toplumun üyelerinden öğrenme yoluyla kazandığı yeni davranış kalıplarını kullanmasıdır. (Türkdoğan, 1971: 11) Kültür değişimleri farklı aşamalar sonucunda gerçekleşen bir süreçle meydana gelir. Antropolog George Peter Murdock kültür değişimindeki aşamaları; yenilik, seçici ayıklama, toplumsal kabullenme ve bütünlüşme olarak belirlemiştir. Bu aşamalardan biri olan yenilik; değişiklikler, keşifler, denemeler, buluşlar ve yayılmalar (difüzyon) biçimlerinde gerçekleşebilir. (Tezcan, 1984: 21-25. (Clyde Woods, Culture Change, 1975 s. 11'den)) Göçlerin sebep olduğu kültür değişimlerinin önemli bir kısmı yenilik aşamasının bir biçimi olan yayılma ile gerçekleşmektedir. Kültür alışverişleri neredeyse tüm toplumlarda söz konusudur, bir toplumun diğer toplumlar ile arasında kültürel bir alışveriş olmaması için diğer toplumlardan tamamen soyut bir biçimde yaşıyor olması gerekir, kendi dışındaki tüm toplumlardan soyutlanma ise özellikle küreselleşme çağında toplumların büyük çoğunluğu için mümkün görünmemektedir. Kültürler arasındaki bu alışveriş yayılma-difüzyon süreci ile gerçekleşir. (Antropolog Smith, Perry ve Rivers'a göre difüzyon (yayılma), yüksek kültür ve uygarlıkların ana bir kaynaktan yapılan göçler sonucunda oluştuğunu ileri süren bir görüştür.). Difüzyon, bir kültürde mevcut olan öge ve özelliklerin başka bir kültüre yayılması anlamına gelir ve çağdaş toplumların kültürlerinin %90'ı yayılmalar sonucunda oluşmuştur. (Tezcan, 1984: 24-25) Tarih boyunca göçmenler, difüzyon sürecinde etkin rol oynayarak yeniliklerin öncüsü olmuşlardır. (Canatan, 2020: 26) Yayılma kavramına benzer şekilde kültürleşme kavramı da günümüz toplumlarının sahip oldukları kültürlerin büyük oranda kültürlerarası alışveriş ile oluştuğunu vurgular. Kültürleşme, bir kültür zenginleşmesidir, kültürleşme süreciyle en az iki kültür girdikleri etkileşimler sonucunda yeni sentezler ortaya çıkararak değişime uğrar. Bu bağlamda dünyadaki bütün çağdaş toplumların hâlihazırda mevcut olan kültürlerinin kültürleşme sonucunda ortaya çıktığı ifade edilebilir. Son yıllarda iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler de insanlar fiziksel olarak bir araya gelmeseler bile insanların hızlı bir biçimde birbirleriyle etkileşime girmesine ve böylece kültürleşmenin hız kazanmasına olanak sağlar. (Güvenç, 2002: 87) Dünya üzerinde

yaşayan toplumların birçok konuda benzer davranış kalıpları sergiliyor olması bu durumun en önemli göstergesidir.

1.5. GÖÇ KONUSUNA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Uzun bir geçmişe sahip olan göç olgusuna teorik yaklaşımlar 1885 senesinde Ravenstein'in, Göç Kanunları (The Laws of Migration) adlı makalesini yayınlamasıyla başlamıştır. (Yalçın, 2004: 22) Bir coğrafyacı ve harita uzmanı olan Ravenstein, yaşanan demografik hareketliliğin yani göçlerin belli yasalara sahip olduğunu öne sürmüştür. (Abadan Unat, 2006: 20) Göç hareketlerini bilimsel olarak belli teorik temellere dayandırarak açıklamanın Ravenstein tarafından başlatıldığı genel kabul görmektedir. Ravenstein'in yaptığı bu çalışma sonrasında farklı bilim dallarından birçok düşünür göçleri kuramsal temellere oturtmak için farklı çalışmalar yapmışlardır.

1.5.1. İtme-Çekme Teorisi (Push-Pull Theory)

1966 Senesinde Everett Lee tarafından yayınlanan "Bir Göç Kuramı" (A Theory of Migration) isimli makale ile itme-çekme teorisi öne sürülmüştür. Lee'ye göre, yaşanan yerde ve göç edilmesi planlanan yerlerde bazı itici ve çekici faktörler bulunmaktadır. İtici faktörler negatif özellik taşıırken çekici faktörler ise pozitif özellik taşır. (Lee, 1966) Yaşanan yerde mevcut olan olumsuz durumların fazlalığı göç hareketinin başlamasında itici unsurlar olarak etkin rol oynar. Yapılan göçün hedefinde bulunan bölgede var olan olumlu unsurlar ise göçe sebep olan çekici unsurlar olarak değerlendirilir. Bu faktörler bireylerin göç etme sebeplerini anlayıp açıklamada önemlidir. Bu teoride, göçün hem başlangıç noktası hem de varış noktası ekseninde değerlendirmeler yapıldığından göç çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. (Duran, 2018:144-145) Lee'ye göre yerleşim yerlerinde insanlar için orayı cazip kılan çekici etkenler ve insanları oradan uzaklaştıran itici etkenler vardır. Göç eden insanlar açısından pozitif veya negatif bir etkiye sahip olmayan etkenler ise nötr etkenlerdir. Göç eden bireyler çekici faktörlerin fazla olduğu hedef bölgelere yönelirler.

Göçlere yol açan itici faktörler yani insanların göç öncesinde yaşadıkları kaynak bölgelerdeki olumsuz şartlar; bölgede yaşamı zorlaştıran doğa koşulları, yapılan işler karşılığı alınan düşük ücretler, iş imkânlarındaki kısıtlılık, eğitim ve sağlık alanlarındaki

eksiklikler, siyasi baskılar, güvenlik sorunları gibi durumlardır. İnsanların hedef bir bölgeye göç etmesini sağlayan çekici unsurlar ise; yaşama elverişli doğa koşulları, iş imkânları ve emek karşılığında alınan yüksek ücretler, eğitim ve sağlık alanlarında gelişmişlik, sosyal yaşamda mevcut olan huzur ve güven gibi durumlardır. (Güngöz & Yetim, 1997: 110-111) Everett Lee tarafından geliştirilen itme-çekme teorisinde bireylerin göç konusunda gerçekçi bir bakış açısıyla düşünüp karar aldıkları varsayılır dolayısıyla bireyler göç öncesinde göçün sonucunda karşılaşılabilecekleri kazanç ve kayıpları değerlendirip bu doğrultuda hareket ederler. Toplum içerisinde her bireyin sosyal rolleri, yaşam standartları, beklentileri, sorumlulukları vs. gibi durumlar birbirinden farklı olduğundan göç konusunda da her birey için itici ve çekici unsurlar farklıdır. Yani bu teoride üstünde durulan itici ve çekici faktörler bireyseldir. Bir insan için çekici sebep olan bir durum başka bir insan için herhangi bir anlam ifade edemeyebilir. (Göker, 2015: 53) Örneğin, çocuğu olan aileler için göç edilmesi planlanan yerde bulunan eğitim fırsatları çekici faktör olma niteliği taşıırken çocuğu olmayan kişiler için eğitim olanakları çekici faktör değildir. Araştırmanın konusu olan çift uluslu ailelerin kurulma aşamasında bazı kişilerin evlilik göçleri gerçekleştirmesinde evliliğin bu bireyler için Azerbaycan'ı çekici kılan faktörlerden bir tanesi olması da itme-çekme faktörlerinin bireysel özellikler taşıyor oluşuna verilebilecek örneklerdendir.

1.5.2. Ağ (Network) Teorisi

Sosyolojide büyük öneme sahip olan “ağ” kavramı, göçlerin kaynak ve hedef bölgeleri arasında kurulan sosyal ağların verilen göç kararlarında önemli etkilere sahip olması sebebiyle göç olgusu için de önem taşıyan bir kavramdır. Göçmenlerin kurduğu ilişki ağları, kaynak bölge ve hedef bölge arasında daha önceden ve yeni göç etmiş olan kişiler arasındaki ortak köken ve dostluk bağlarının oluşturduğu kişiler arası bağlantılardır. (Abadan-Unat, 2006: 34) Uluslararası göçlerde en önemli araştırma konularından biri göçün ortaya çıkmasını ve yaşanan göçlerin devamlılığını sağlayan sebeplerdir. (İhlamur-Öner, 2012: 311) Göç ağları teorisi göçün nedenlerinden ziyade sürekliliğinin üzerinde durur. (Toksöz, 2006: 21)

Ağ (network) teorisi belli bir kaynak bölgeden belli bir hedef bölgeye olan göçlerin bir devamlılık hâlinde sürmesinde göç etmiş olan grupların gidilen yerde kurdukları ağların oynadıkları roller üzerinde değerlendirmeler yapar. Wilpert'in (1992: 178) ağ

teorisinin çalışma şeklini şöyle açıklar: Bir bölgeye daha önce göç etmiş olan öncü göçmenler göç alan ve veren iki toplumu birbirine bağlayan altyapı kurarlar, bu bağlantıyla göçe kaynaklık eden toplumda bulunan kişilere daha rahat bir biçimde göç etme imkânı sunarlar. Göç sürecine yeni dâhil olan bireyler kurulu ağlar sayesinde daha önce göç etmiş olanların deneyimlerinden faydalanırlar. Bu şekilde göç dalgaları oluşur ve göç kendini yeniden üretmeye devam eder. (Aktaran, Yalçın, 2004:50) Hedef bir bölgeye yeni giden göçmenler bu bölgede başladıkları yeni hayatlarının özellikle başlangıcında sınırlı bir bilgiye sahiplerdir ve geldikleri bu yerde birer yabancı olduklarından birtakım engellemelere maruz kalabilmektedirler. Yeni göçmenler bu gibi zorluklarla başa çıkabilmek için kendilerinden daha önce söz konusu bölgeye yerleşmiş olan göçmenlerle kurmuş oldukları sosyal ağlardan faydalanırlar. (Castles & Miller, 2008: 33)

Ağ teorisine göre: Göçmenler arasında kurulu olan bağlar sosyal sermaye niteliğindedir ve bu sosyal sermayeye sahip olanlar başka bir bölgeye göç etmede ve göç ettikleri yerde kendilerine yeni bir hayat kurmada bu sermayeye sahip olmayanlara göre oldukça fazla ayrıcalığa sahiplerdir. (Canatan, 2020: 119) Daha önce hedef bölgeye göç etmiş olan kişilerin deneyimleri, bölgeye yeni gelen akrabalarına, hemşehrilerine, arkadaşlarına kısaca sosyal çevrelerinde bulunan insanlara hem maddi hem de manevi yönden birçok kolaylık sağlar. Göç edilen yerde resmi işlerin yerine getirilmesi, kalınacak yeri belirleme, iş bulma, yeni karşılaşılan kültüre adapte olma gibi durumlar bahsedilen kolaylıklara örnek verilebilir. Geldikleri bölgeye sosyal ağlara sahip bir biçimde gelen göçmenler sosyal ağlardan yoksun bir şekilde göç etmiş olan öncü göçmenlerin yaşadıkları birçok zorluğu bu ağlar sayesinde yaşamazlar. Sağladığı avantajlar ile göçmenler için göç olgusunu daha risksiz bir hâle getiren ağlar üzerine yoğunlaşan ağ teorisi iki bölge arasındaki göçlerin devamlılığını açıklayabilmek açısından büyük önem taşımaktadır.

1.5.3. Göç Sistemleri Kuramı

Bu kuram uluslararası ilişkiler çerçevesinde politik ve ekonomik ilişkiler üzerinden geliştirilmiştir. Göç sistemleri kuramı, iki veya daha fazla ülkenin karşılıklı bir biçimde göçmen değişimi yaparak bir göç sistemi oluşturabileceklerini öne sürmektedir. Ülkeler arasında göç sistemleri kurulabilmesi için mesafe yakınlığı şart değildir, birbirine fiziksel

olarak uzak olan iki ülke arasında da bu sistem kurulabilir. (Çağlayan, 2006) Bu teori, yaşanan göç hareketlerinin, iki ülke arasında önceden mevcut olan bağlantılar dolayısıyla gerçekleştiğini öne sürer. (Castles & Miller, 2008: 36) Göç sistemleri kuramına göre, ülkeler arasında göçler başlamadan önce söz konusu ülkelerin tarihsel süreç içerisinde siyasal, ekonomik bağları varsa göç sistemlerinin kurulma olasılığı çok daha yüksektir. Ülkeler arasında tarihsel olarak kurulan bağların temelleri kimi ülkeler için kolonyal ilişkilere ve işgallere dayanırken kimi ülkeler için de kültürel bağlara, ekonomik ilişkilere dayanabilir. (Güllüpınar, 2012)

Faist göç sistemleri kuramının üç ana niteliğinin varlığından bahseder (Faist, 2003: 82-83);

- 1) Bu kuramda üzerinde durulan unsur göç sistemlerindeki süreçlerdir. Yaşanan göçler bir defaya mahsus değildir, göçler başladıktan sonra zamanla bir sürece dönüşür ve devamlılık gösterir.
- 2) Göç sistemleri kuramında vurgulanan bağlar insanlar arasında değil ülkeler arasında göçler başlamadan önce kurulmuş olan bağlardır. Bir göç sistemi, birbirine karşılıklı biçimde göçmen veren en az iki ulus-devleti içermektedir. Göç sistemlerinde göçmenler ileriki dönemlerde tersine göçlerle ana yurtlarına dönüş yapabilirler.
- 3) Kuramcılar, toplumsal ağ kuramını ciddi bir biçimde uygulamışlardır. Göç sürecinde yaşanabilecek olumsuzlukları ve engelleri aşabilmek amacıyla uluslararası kurulmuş olan toplumsal ağların kullanılmasına önem atfederler.

1.6. AİLE KURUMU VE GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE AİLE KURUMUNUN DEĞİŞİMİ

En genel anlamda “toplumun en küçük yapı taşı” olarak nitelendirilen ve geçmişten günümüze her toplumda farklı biçimlerde görülen aile kurumu, sosyolojinin önemli bir alanını oluşturmaktadır. TDK’nin güncel sözlüğünde aile; *“Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik”* (<https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 02.06.2022) olarak tanımlanmaktadır. Hilmi Ziya Ülken, aileyi: *“Aralarında gerçek veya uzlaşma bir akrabalık bağı olan, yani bütün sosyal münasebetleri bir soy etrafında toplanmış olan*

zümre” olarak tanımlar. (Ülken, 1943: 268) Önal Sayın’ın yaptığı tanıma göre ise; “Aile, biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş özdeksel ve tinsel zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir.” (Sayın, 1990: 2)

“Toplumsal hayatın önemli bir boyutu olarak belirli ve ortak hedefler ve çıkarlar çevresinde ortaya çıkıp gelişen örgütlü ve organize toplumsal etkileşim biçimlerine toplumsal kurum (müessese) denilmektedir.” (Doğan, 2004: 145) Aile toplumun temel kurumlarından bir tanesidir ve hem üyeleri için hem de toplum için önemli işlevlere sahiptir. Toplum açısından ailenin en önemli işlevlerinden bir tanesi, neslin devamını sağlama işlevidir. Neslin devamını sağlama işleviyle çocuk sahibi olup topluma yeni bireyler kazandıran aile, bu bireyleri sosyal olarak toplumun beklediği şekilde yetiştirerek toplumun devamlılığını sağlar. Sosyo-kültürel bir birim olan aile üyeleri olan bireylerinin beslenme, barınma, korunma gibi hayati ihtiyaçlarını da karşılamaktadır. (Nirun, 1994: 21) Ailenin en önemli işlevlerinden bir diğeri de üyelerine psikolojik doyum sağlama imkânı veriyor olmasıdır. (Sayın, 1990: 10) Ailenin üyelerine hissettirdiği ait olma duygusu psikolojik olarak oldukça fazla önem taşıyan bir işlevdir.

“Kurumlar durgun değil, devingen (dinamik) niteliklidirler ve değişmelerden geçerler. Bir kurumdaki bir değişme başka kurumlarda da yankısını bulur.” (Ozankaya, 1994: 185) Aile kurumu da diğer kurumlar gibi yapı olarak zaman içerisinde değişime uğrasa da toplumsal hayatta vazgeçilemeyen ve alternatifi olmayan bir sosyal kurumdur. (Erkal, 2000: 89) Aile kurumu toplumların yaşadığı gelişme aşamalarına göre farklı özellikler gösterir. (Özen, 1990: 322) Aile kurumunda yaşanan değişimler, toplumsal yapıdaki değişimlerden kaynaklanır. Toplumsal yapı; bu yapıyı oluşturan toplumsal kurumların, insan ilişkilerinin ve bunların birbirleri ile olan iletişiminden doğan sosyal değerlerin etkileşim içerisinde bulundukları bir bütündür. Bu bütün yani toplumsal yapı, farklı hız ve şiddette olmak üzere her zaman değişir. Bu değişimin kaçınılmaz olmasının sebebi, bütünü oluşturan unsurların birbirlerine bağılılığıdır. Bütün içerisindeki bir unsurun değişmesi durumunda bu değişim bütün sistemi etkiler. (Kıray, 1982: 15-16) Aile; evrensel olarak her yerde aynı olan birtakım özelliklere ve işlevlere sahip olsa da içinde bulunduğu toplumun yapısına, kültürel değerlerine, sahip olunan şartlara vs. göre

farklı yerlerde birbirinden farklı formlara sahip olabilmektedir. Toplumun bir kurumu olan aile tıpkı diğer temel kurumlar gibi toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmektedir, dolayısıyla zaman içerisinde toplumların ihtiyaçları değiştikçe aile kurumunda da büyük değişiklikler görülür. Ailenin de tıpkı öteki sosyal kurumlar gibi kuruluşunu ve işleyişini sağlayan belirli normları vardır. Bu normlar farklı aile ve evlilik türlerinde farklı özellikler gösterebilmektedir. Toplumsal yapının önemli parçalarından bir tanesi olan aile de tarih boyunca farklı dönemlerde ve farklı yerlerde değişik özelliklere sahip olan bir kurum olmuştur. Aile tıpkı diğer kurumlar gibi zamanın ruhuna uygun olacak şekilde değişir. Aile kurumunun toplumsal yapıdaki değişimle uğradığı dönüşümün en belirgin örneklerinden bir tanesi, tarım toplumlarında toplumsal yapının ihtiyaçları doğrultusunda oldukça işlevsel bir aile türü olan geleneksel geniş ailenin sanayi toplumlarında toplumsal yapının gereksinimlerini karşılayamadığından yerini çekirdek aileye bırakmasıdır.

“Kültürel çeşitliliğin yaşandığı dünyamızda evlilik ve aile kurumunda farklılaşmalar ve değişimler yaşanmaktadır.” (Oktik, 2002: 86) Küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte daha fazla insanın ulusötesi göçler gerçekleştiriyor olması farklı ülkelerden insanları bir araya getirmektedir, farklı ülkelerden insanların bir araya gelmesinin önemli sosyal sonuçlarından bir tanesi, farklı ülkelerin vatandaşlarının birbirleriyle tanışarak evlenmesidir. Geleneksel ailelerde farklı kültürlerle sahip insanların evlenmesi fazla rastlanabilecek bir durum değilken ulaşım ve iletişim imkânlarının arttığı günümüz dünyasında farklı kültürlerden insanların birbirleriyle iletişim kurabilmeleri ve aynı ortamda bulunabilmelerinden dolayı kurulan etkileşimler sonucunda farklı kültürlerden bireylerin birbirleriyle evlenmeleri artık daha sık görülen bir durum hâline gelmiştir. (Tarhan, 2006: 22) Çalışmanın konusu olan bu evlilikler, günümüz toplumlarında gerçekleşen evlilikler arasında dikkate değer bir orana sahiptir.

1.7. ÇİFT ULUSLU EVLİLİKLER VE AİLELER

Ailenin kurulması evlilikle başlar. (Nirun, 1994: 22) *“Evlilik; toplumsal kurallar ve kanunların öngördüğü biçimde, karşı cinsten iki kişinin yaşantılarını birleştirdikleri, kendine özgü bir ilişkiler bütünüdür.”* (Bilen, 1978: 13) Tarih boyunca farklı aile türleri olduğu gibi farklı evlilik türleri de var olmuştur. Evlilik türleri, eşin seçildiği gruba, eş sayısına, aile içerisindeki otorite ilişkilerine vb. göre taşıdıkları farklı özelliklere göre

türlere ayrılırlar. Araştırmanın konusu olan çift uluslu evlilikler, bu türlerden bir tanesi olan “egzogami (dış evlilik)” olarak görülebilir. Egzogami; evlenen kişiler arasında bazı farklılıkların ön planda olduğu, evlenen bireylerin kendisiyle ortak özellikler taşıyan bir grubun dışından birisiyle gerçekleştirdiği evlilik türüdür. (Zencirkıran, 2017: 165) Tarihsel süreç içerisinde egzogami toplumsal sınıf, soy, ırk, mezhep, millet vs. gibi farklı gruplar arasında gerçekleşen evlilikleri niteleyen yani birçok farklı boyutta görülen bir evlilik türü olmuştur. Çift uluslu evliliklerin egzogami olarak nitelendirilebilecek olmasının sebebi, bu evliliklerde eşlerin farklı devletlerin vatandaşları olmasıdır.

Devletler, sınırları belirli olan bir coğrafyada toplumsal ve siyasal ilişkileri düzenlemektedirler. Çağdaş dünyada hâkim olan örgütlenme biçimleri ulus devletlerdir, bu devletler güçlerini halklarından yani uluslarından almaktadırlar; bu yüzden bu devletler için kimlerin ulusa mensup olduğu konusu büyük önem arz eder. Bu devletlerin uluslarını oluşturan üyeleri vatandaş olarak tanımlanırlar. (Castles & Miller, 2008: 55-56) “*Ulus devlet süreciyle kimlikler devletlere sıkıca bağlanmıştır.*” (Karaca, 2011: 9) Uluslar, üyelerinin ulusal bir bilinçle birbirlerine bağlı olduğu, ortak kültüre sahip olan gruplardır. (Seton-Watson, 1977: 1) Bu bağlamda ulus devletlerin ulusları, içerisinde çok sayıda üye bulunduran geniş gruplar olarak ele alındığında, farklı devletlerin vatandaşları tarafından kurulan ulus ötesi evlilikleri egzogami olarak değerlendirmek mümkündür.

“Çift Uluslu Evlilik (Binational Marriage)”¹ terimi, iki farklı ülkenin vatandaşları tarafından girilen kayıtlı bir ilişki anlamına gelir. İki farklı ülkenin vatandaşı olan insanlar arasında gerçekleşen bu evlilikler toplumun diğer ülkelerle temasa açık oluşunun bir göstergesidir ve söz konusu evlilikler iki ülkenin vatandaşları arasında kalıcı, samimi bir bağın oluşmasına ortam hazırlayabilir. (Sowa-Behtane, 2016: 394, Szukalski, Małżeństwa Binacjonalne 2013’den) “Çift Uluslu Aile (Binational Family)” ise farklı ülkelerde doğup büyümüş üyelere sahip olan ailedir. (Cross & Gilly, 2013)

Küreselleşme ile birlikte farklı ülkelerden insanlar birbirleri ile daha fazla etkileşimde bulunmaya başlamışlardır ve bu durumun bir sonucu olarak çift uluslu

¹ Farklı milliyetlerden insanların kurmuş oldukları evlilikler, “karma evlilik” olarak da adlandırılmaktadır. (Sağlam, 2006: 232) Ulus-ötesi evlilikler olarak da adlandırılan bu evlilikler, tez çalışmasında araştırma kapsamında olan katılımcılar evlendikten sonra, evlilikleri öncesinde sahip oldukları vatandaşlıkları değiştirmedikleri için ailelerin bu özelliğini vurgulamak amacıyla “çift uluslu” evlilik ve aile terimlerinin kullanılması tercih edilmiştir.

evlilikler dikkate değer bir orana ulaşmıştır. TÜİK'in 2021 yılı evlenme ve boşanma istatistiklerine göre, "Toplam evlenmeler içinde yabancı kişiler ile evlenmeler incelendiğinde, yabancı damatların sayısı 2021 yılında 4 bin 976 olup toplam damatların %0,9'unu oluştururken yabancı gelinlerin sayısı 23 bin 687 olup toplam gelinlerin %4,2'sini oluşturdu." (<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568>)

"Farklı kültürlerden kişilerin evlenmesi aslında bir bakıma zora talip olmaktır." (Tarhan,2006: 23) Evlenen kişinin kendi ulusundan başka bir ulusa mensup bir eş seçmesinin genellikle aileleri ve çevreleri için kolay kabul edilebilir bir durum olmayacağı aşîkârdır. Çift uluslu evlilikler genellikle evlenen kişilerin duygusal seçimlerden kaynaklanır ve evlenen çiftin etrafındaki insanların büyük çoğunluğu için bu evlilikler özel, ilginç ve kişileri zorlayabilecek riskli evlilikler olarak algılanabilmektedir. (User, 1997: 558) Farklı uluslara mensup kişilerin evlilikleri eşler arasındaki kültürel farklılıklar sebebiyle birçok probleme sahip olma potansiyeli taşıyan evliliklerdir. Burada en önemli noktalardan biri eşlerin ait oldukları ulusların birbirleriyle kültürel farklılıklarının ne derecede olduğudur. İki kültür arasında farklar ne kadar azsa bu evliliklerde yaşanabilecek problemler de o kadar azalır. (Bilen, 1978: 36) Kültür, sosyal hayatın tüm alanlarına sirayet eder. İnsanların kullandıkları dil, inandıkları din, giyinme ve beslenme alışkanlıkları, yaşanan olaylar karşısında sergiledikleri davranış kalıpları gibi hayatlarını kuşatan unsurlar her kültürde farklı özellikler taşır. Günümüz dünyasında ulus-devletler birbirlerinden farklı kültürel özellikler taşıyor olsa da tarihsel süreç içerisinde ortak bir geçmişe sahip olan devletler arasındaki kültürel farklılıkların daha az olduğunu söylemek yanlış olmaz. Farklı uluslara mensup olan eşlerin kültürleri arasındaki yakınlık bu evliliklerde yaşanabilecek kültürel problemleri azaltan önemli faktörlerdendir.

1.8. GÖÇÜN AİLE KURUMU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Son yıllarda aile yapısında meydana gelen değişmelerin önemli sebeplerinden bir tanesi göçlerdir. Farklı ülkelerdeki iş ve eğitim fırsatları sebebiyle ülkeler arasında insan hareketliliği artmaktadır. Fiziksel olarak yer değiştiren insanlar sosyal olarak da farklı bir topluma dâhil olurlar. (Oktik, 2002: 87) Eğitim ve iş fırsatları gibi faktörlerin etkisiyle başlayan göç hareketleri uzun vadede farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Yaşanan

göçlerin önemli sonuçlarından bir tanesi farklı uluslardan insanların evlilikleridir. (Balcioğlu, 2007: 108) *“Göç her şeyden evvel evlenmeler yoluyla ve başka şekillerde toplumların karışmasını sağlar. Böylece çeşitli renklerde ve biyolojik, kültürel, psikolojik yapılarıdaki farklı gruplar birbirlerine karışma imkanına sahip olurlar.”* (Karpat, 2010: 81)

“Göç ve yerleşme, göçmenin geriye kalan hayatını kuşatabilecek ve sonraki kuşakları da etkileyen uzun soluklu bir süreçtir.” (Castles & Miller, 2008: 29) Yaşanan gönüllü göçlerin önemli bir kısmı ekonomik sebeplerle başlamaktadır. Eğitim almak, çalışmak maksadıyla farklı bir ülkeye göç eden göçmenler kimi zaman göç ettikleri ülkenin bir vatandaşıyla aile kurarak gelecek nesilleri önemli biçimde etkileyecek bir adım atmış olurlar.

Gerçekleşen çift uluslu evlilikler her zaman bir bireyin göç etmesi sonucunda kurulmaz. Çift uluslu evlilik yapan kimi insanlar da eşleriyle kendi ülkelerinde yani eşlerinin gerçekleştirmiş oldukları göçler sonucunda tanışırlar. Evlendikleri kişiyle kendi ülkelerinde tanışarak evlenip, aile bütünlüklerini sağlamak amacıyla evlilik göçü gerçekleştiren kişiler göç sürecini daha farklı biçimde deneyimlerler. Evlilik göçü gerçekleştirerek içerisinde bulunduğu aileden ve toplumdan ayrılıp bireysel bir biçimde göç eden kişiler, ailesi veya birlikte yaşadığı kendileriyle benzer özellikler taşıyan insanlarla beraber göç eden kişilerin göç sürecinde sahip oldukları birtakım ayrıcalıklara sahip olmazlar. Bu ayrıcalıklar, göç eden bireylerin gitmiş oldukları hedef bölgede göç etmiş oldukları insanlarla bir arada yaşadıkları evlerine döndüklerinde o ev içerisinde göç öncesinde alışkın oldukları yaşam tarzı ve davranış kalıplarının devam ettiği bir özel alana sahip olmalarıdır. Bu ayrıcalık göçmenlerin göç sürecinin zorluklarını yumuşatabilmektedir. Söz konusu bu göçmenlerin aksine yurt dışına evlilik göçü gerçekleştiren bireyler, dahil olmuş oldukları toplumda sadece kamusal alanda değil özel alanları olan evleri içerisinde de göç sürecinde karşılaştıkları bazı farklılıkları deneyimlemeye devam ederler (User, 1997: 558).

1.9. TOPLUMUN SOSYAL MİRASI OLARAK KÜLTÜR VE İŞLEVSELÇİ YAKLAŞIMLA KÜLTÜR İÇİN AİLE KURUMUNUN ÖNEMİ

İşlevselci yaklaşıma göre toplumda mevcut olan her kurum, toplumun devamını sağlamada önemli işlevlere sahiptir. Toplumun devamlılığı için kurumların işlevlerini yerine getirmesi şarttır. (Kızılçelik, 1994: 103) Kültür aktarımı işlevi özellikle işlevselci sosyologlara göre ailenin en önemli işlevlerinden bir tanesidir. *“Toplumun beka ve kalıcılığının önemli bir göstergesi olan sosyal sermaye, kültürel ve toplumsal miras olarak aile vasıtasıyla süreklilik kazanır.”* (Doğan, 2016: 4) Üreme işleviyle topluma yeni üyeler kazandırma işlevini elinde bulunduran ailenin bu işlevi sadece biyolojik bir işlev değildir. Sosyal olarak da topluma kazandırılan bu bireylere toplumun kültürünü aktarmak ailenin önemli bir görevidir.

“Kültür, toplumun taşıdığı, getirdiği sosyal mirasın bütünüdür.” Bulunulan dönemde mevcut olan kültür önceki nesillerin sahip oldukları tecrübelerin bir ürünüdür ve kültür aktarıldığı her nesilde insanların tecrübe ettikleri durumlara göre değişip zenginleşerek öğrenme yoluyla gelecek nesillere aktarılır. (Dönmezer, 1994: 100) Aile kurumu toplum içerisinde bireyin sosyalleşmesinde ve kültür-değer aktarımında büyük önem taşıyan bir birimdir. (Akın, 1991: 41) Araştırmanın konusu olan çift uluslu ailelerde ebeveynler birbirlerinden farklı ülkelerin vatandaşlarıdır. Farklı ülkelerin vatandaşı olan bu çiftlerin çoğu doğal olarak birbirlerinde farklı kültürlerle sahiplerdir. Kültürler arasında önemli farklılıkların olduğu bu evliliklerde ailenin en temel işlevlerinden birisi olan kültür aktarımı işlevini nasıl gerçekleştireceği konusu sosyolojik olarak oldukça önem taşıyan bir konudur.

Yabancı bir kişiyle yapılan evlilik, kültürel değişimin en önemli sebeplerindendir. (Aktaş, 2002: 3) Çift uluslu evliliklerde kültür konusu sadece gelecek nesillere kültür aktarımı olarak değil evli çiftlerin birbirlerinin kültürlerinden etkilenmesi açısından da üzerinde durulması gereken bir konudur. Farklı bir ülkeye göç ederek yabancı biriyle evlilik yapmış olan kişiler o güne dek içinde bulundukları kültürden ayrılarak yeni bir kültürel yapı içerisine dâhil olurlar ve kimi zaman yetişmiş oldukları kültürde öğrendikleri kalıplar yeni dâhil oldukları kültüre uygun olmayabilir. Bu yüzden bu insanlar kaç yaşında olurlarsa olsunlar yeni bir sosyalizasyon süreci içerisine girerler. Yani çift uluslu evliliklerde eşler kültürlerini çocuklarından önce eşlerine aktarmak

durumunda kalabilirler. Dolayısıyla bu evliliklerde ciddi bir kültür alışverişinin varlığından söz edilebilir.

1.10. AZERBAYCAN HAKKINDA

“Azerbaycan, Türk alemine göre batı Türkleri diye bilinen Oğuzların yani Türkmenlerin, doğu kanadını teşkil eden ve M.Ö. VII. Yüzyıldan beri Türk milletine vatan olmuş, Türklük coğrafyasının stratejik, askeri ve ekonomik bölgelerinden biridir.” (Kürkçüoğlu, 1994: 143) Yüzyıllar boyunca Türk vatanı olma özelliği taşıyan bölgede coğrafi zenginliklerin de etkileriyle tarih boyunca farklı devletlerin hakimiyeti görülmüştür. Azerbaycan’ın en önemli coğrafi zenginliklerinden bir tanesi petroldür. *“İnsanlık tarihinin keşfedilmiş ilk petrol yatağı Hazar Denizi’nin batısında yer alan Abşeron yarımadası ve Bakü şehridir.”* (Kürkçüoğlu, 2005: 247) Petrol bulunduğu zamanlardan günümüze kadar olan süreçte dünya üzerinde bulunan toplumların iktisadi ve dolayısıyla sosyal gelişimlerinde belirleyici bir güç olmuştur. (Kürkçüoğlu, 2005: 255) Azerbaycan coğrafi olarak tarih boyunca farklı imparatorlukların, devletlerin hakimiyetine sahne olmuştur. Bölgeyi cazip kılan unsurlar arasında büyük yere sahip olan petrol, onu elinde bulunduran devletlere vermiş olduğu güçten dolayı farklı devletlerin bu bölgede hakimiyet kurulmak istenmelerinin temel nedenlerindendir. Azerbaycan’ın tarihi ve gelişimi açısından büyük öneme sahip olan petrol, bölgenin iktisadi gelişiminde de büyük role sahiptir.

Tarihte ilk defa Azerbaycan adıyla kurulmuş olan devlet, 28 Mayıs 1918’de ilan edilen Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti’dir. Bu devlet kuruluşundan kısa bir süre sonra, 27 Nisan 1920’de kızıl ordu tarafından işgal edilmiştir. Bu işgal sonucunda parlamento ve hükûmet feshedilmiş, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyetine son verilerek 28 Nisan’da Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuştur. Daha sonra Azerbaycan, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinde bulunan on beş cumhuriyetten bir tanesi olmuştur. (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1991) Yaklaşık yetmiş yıl sonra SSCB 1991 senesinde dağılmış, 17 Kasım 1991’de bağımsızlık belgesini hazırlayan Azerbaycan 31 Aralık’ta bağımsızlığını tüm dünyaya duyurmuştur. Azerbaycan’ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke Türkiye olmuştur. (Göl, 2016: 166)

28 Mayıs 1918’de Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti’nin kuruluşunun ardından Osmanlı’nın son dönemlerinde Osmanlı ve Azerbaycan tarafından 4 Haziran 1918’de ilk maddesinde Azerbaycan ve Osmanlı arasında sürekli barış ve dostluk olacağı hükmedilen bir dostluk anlaşması imzalanmıştır. (Şimşir, 2011: 27) Bu anlaşma, Azerbaycan’ın 1918 senesinde kuruluşuyla Türkiye ile arasında diplomatik ilişkilerin başladığının göstergesidir. Azerbaycan’ın kuruluşu üzerinden fazla vakit geçmeden iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin başlamış olması, bu ülkelerin yüzyıllar boyunca ortak bir tarihe ve yakın ilişkilere sahip oluşlarının bir sonucu ve göstergesi olarak değerlendirilebilir. Azerbaycan ve Türkiye devletleri günümüzde de dostluk ilişkilerini sürdürerek siyasi, askerî ve sosyal anlamda ihtiyaç hâlinde birbirlerine destek olmaktadır.

1918 senesinde kurulan Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti’nin Milli Şurasının başkanı olan Mehmed Emin Resulzade’nin ifadesiyle; *“Azerbaycanlılar milliyet itibarıyla Türk, din itibarıyla İslam, Medeniyet-i Esasiye itibarıyla şarklıdır.”* (Resulzade, 1990: 7) Bu ifadede belirtildiği üzere Azerbaycan ve Türkiye’nin milletleri din ve kültür konularında önemli ortak özellikler taşımaktadırlar. Azerbaycanlılar *“Kendi lehçe-i mahsusası ile Anadolu Türkçesi’ne yakın bir şive ile”* (Resulzade, 1990:7) konuşurlar. Azerbaycan ve Türkiye’de az oranda farklılık içermekle birlikte aynı dil konuşulmaktadır. Bu yüzden iki ülkenin vatandaşları birbiriyle rahat biçimde iletişim kurabilmektedirler. Günümüzde Azerbaycan’ın Türkiye ile tarihsel olarak ortak noktalara sahip olması sebebiyle iki ülkenin kültürel olarak birçok benzer özellik taşıyor olmasının yanı sıra Azerbaycan’da yaklaşık yetmiş sene süren Sovyet hakimiyetinin ülkenin kültürüne önemli etkileri olduğunu da ayrıca belirtmek gerekir.

İki ülke arasında mevcut olan siyasi yakınlığı pekiştirecek biçimde adımlar atıldığı görülmektedir. Örneğin; vatandaşların daha kolay seyahat edebilmesinin yolu açılarak daha öncesinde pasaportla seyahat edilen Türkiye ve Azerbaycan arasında 1 Nisan 2021 tarihi itibarıyla Türkiye ve Azerbaycan vatandaşları kimlik kartlarıyla karşılıklı olarak seyahat edebilmektedirler. (<https://nvi.gov.tr/> erişim tarihi: 05.06.2022)

Başkenti Bakü olan Azerbaycan Cumhuriyeti’nin nüfusu, 2022 yılında T.C. Ticaret bakanlığı tarafından yayınlanan Azerbaycan Ülke Profili adlı belgeye göre, 10.241.000 kişiden oluşmaktadır. Yine aynı belgeye göre Azerbaycan’ın yüz ölçümü 86.600 kilometre kare olup resmi para birimi manattır.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Doğa bilimlerinin gelişerek felsefeden ayrılmasının ardından bazı fikir insanları toplumun incelenmesinde de felsefeden bağımsız bir alanın oluşturulması gerektiğini düşünmüşlerdir. Bu amaçla toplumsal düşüncenin bir bilim formunda nasıl inceleneceği konusunda bazı yöntemler geliştirmişlerdir. (Fırıncioğulları, 2016: 38) Pozitivizm ve Hermeneutik toplumsal düşüncüyü incelemede kullanılan temel iki metodolojidir. (Yılmaz, 2009: 96)

Pozitivizm, sosyal bilimlerin de doğa bilimleri gibi her yerde kabul edilebilecek yasalara sahip olabileceğini savunurken hermeneutik geleneği içerisinde yer alan düşünürler; insan, tarih, toplum, kültür dünyasının esasen bir tekillikler dünyası olduğunu, her bir toplum ve kültürün bu tekilliği, kendine has yapısıyla, değerlendirilmesi gerektiğini, bu dünyanın ancak anlamının-yorumlamanın konusu olabileceğini savunurlar. (Özlem, 2002: 279) Anlamacı epistemolojiye göre insanların inançlarından ve anlamlandırmalarından bağımsız olan bir dış gerçeklikten söz edilemez. (Kuş, 2012: 65) Anlamacılık ve hermeneutik bilim anlayışında önemli yere sahip olan Alman sosyolog Max Weber sosyolojiyi; *“Toplumsal davranışı yorumlayarak anlamak ve bu yolla davranışı kendi akışı ve doğurduğu tesirlerle birlikte sebeplerini ortaya koyarak açıklamak isteyen bir bilim.”* (Akın, 2008: 109) olarak görür. *“Hermeneutik yaklaşımını benimseyenler insan davranışını anlamak için onun anlamını yorumlamak gerektiğini vurgularlar. İnsan davranışını doğadaki olaylar gibi, yasalarca yönetilen, ya da neden olunan davranışlar olarak görmekten ziyade, insanların kendi faaliyetleri için sahip oldukları amaç ve nedenlerin kavranması gerektiğini savunurlar.”* (Gadamer, 1975. Aktaran, Gökçe, 1999: 34) Bu çalışmada Azerbaycan’a yaşanan göçler ve çift uluslu aileler üzerine yapılan incelemede insanların gerçekleştirdikleri evlilik davranışlarının nedenlerini ve bu davranışlarının bireysel ve toplumsal olan bazı etkilerini değerlendirebilmek için anlamacı yöntem benimsenmiştir.

Yapılan çalışma, nitel bir araştırmadır. *“Nitel araştırma, belli bir bağlamın ve etkileşimin bir parçası olarak olayları kendi tekliğinde anlamlandırma çabasıdır.”* (Patton, 1985. Aktaran; Merriam, 2018: 14) *“Başkalarının öykülerini iyi dinlemeyi*

öğrenmek ve açıklamaları yorumlayıp yeniden anlatmak nitel araştırmanın birçok türünün ayrılmaz bir parçasıdır.” (Glesne, 2020: 1) Araştırma kapsamında Azerbaycan’ın başkenti olan Bakü şehrinde saha (alan) araştırması yürütülmüştür. Saha araştırması, görüşmecinin konusu dahilindeki insanları incelemek için o insanların olduğu ortama giderek incelenen insanlarla doğrudan konuştuğu ve onları gözlemlediği araştırmalardır. (Neuman, 2014: 541-542) Araştırmada veriler görüşme yöntemiyle toplanmıştır. *“Görüşme, sosyal bilimlerde ve özellikle de sosyolojide en sık kullanılan araştırma yöntemlerinden biridir.”* (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 92) Görüşme: *“Önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim sürecidir.”* (Steward ve Cash, 1985: 7. Aktaran, Yıldırım ve Şimşek, 2000: 92) Yapılan görüşmelerde bir görüşme formu kullanılmıştır. (Ek.2.’de araştırmada kullanılan görüşme formu yer almaktadır.) *“Görüşme formu yöntemi, benzer konulara yönelmek yoluyla değişik insanlardan aynı tür bilgilerin alınması amacıyla hazırlanır.”* (Patton, 1987: 111. Aktaran, Yıldırım & Şimşek, 2000: 95) Görüşmeler her çiftle ayrı olarak görüşmecilerin uygun gördükleri farklı yerlerde yapılmıştır. Bazı görüşmeciler evlerinde, bazı görüşmeciler iş yerlerinde, bazı görüşmeciler ise farklı bir yerde buluşarak görüşme yapılmasını uygun görmüştür. Görüşmeler eşlerin ikisiyle de aynı anda yapılmış olup göç ile ilgi sorular Türkiye’den göç etmiş olan görüşmeciye yöneltilmiştir. Evlilik, aile ve çocuklara ilişkin sorular ise eşlerin ikisine de yöneltilmiş olup kimi zaman eşlerin yalnızca biri kimi zaman da her ikisi de kendilerine yöneltilen soruyu yanıtlamışlardır. Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler öncesinde görüşmenin ses kaydına alınabilmesi için izin istenmiş, ses kaydına izin veren görüşmecilerle yapılan görüşmeler ses kaydına alınıp daha sonra bu kayıtlar yazıya geçirilmiş, görüşme esnasında ses kaydı alınmasına müsaade etmeyen görüşmeciler ile yapılan görüşmelerde ise verilen bilgiler görüşme esnasında not edilmiştir. 13 görüşmeci çift ses kaydı alınmasına izin verirken 2 çift görüşmenin ses kaydına alınmasını istememiştir.

Walcott (1994) nitel çalışmalarda verilerin analiz edilmesinde üç yol önermektedir. Bu yollar: betimleme, analiz ve yorumlamadır. Birinci yol olan betimlemede, araştırmanın katılımcılarının ifadelerinden direkt olarak alıntılar yapılarak veriler okuyucuyla paylaşılmaktadır. İkinci yol olan analizde, birinci yolu da kapsayacak şekilde verilerde direkt olarak görmenin mümkün olmadığı nedenleri sorgulayarak veriler

arasında birtakım ilişkiler kurup, açıklayıcı sonuçlar elde etmek amacıyla sistematik bir biçimde analizler yapılmaktadır. Üçüncü yol olan yorumlamada ise araştırmacı betimleme ve analizi temel alarak verileri analiz ederken kendi yorumlarını da katmaktadır. (Yıldırım & Şimşek, 2000: 156-157) Yapılan araştırmada verilerin analiz edilmesinde önerilen bu yollardan faydalanılmıştır. Saha araştırmasında gerçekleştirilen görüşmelerde elde edilen veriler araştırmacının kapsamına uygun olacak biçimde, ilk bölümde yer alan kavramsal ve kuramsal çerçevede verilen bilgiler ışığında yorumlanmak üzere kategorilere ayrılmıştır. Kategorilere ayrılan bulgular görüşmelerde yer alan sorulara göre alt başlıklara ayrılmıştır. Bu alt başlıklarda, üzerinde durulan konulara dair birtakım açıklamalar yapıldıktan sonra görüşmecilerin kendilerine yöneltilen sorulara vermiş oldukları cevaplar analiz edilip benzer cevapların sınıflandırılmasının mümkün olduğu yerlerde cevaplar sınıflandırılarak betimleme yaklaşımında olduğu üzere katılımcıların vermiş oldukları cevaplardan direkt olarak alıntılar alt alta yazılmıştır. Bu alıntılar üzerine birtakım yorumların katıldığı açıklamalar yapılmıştır.

2.1. ARAŞTIRMANIN EVRENİ

Araştırmanın evreni Türkiye’den yasalara uygun bir biçimde kendi isteğiyle yani gönüllü olarak Azerbaycan’a göç etmiş ve bir Azerbaycan vatandaşı ile resmi olarak evli olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı kişiler ve onların Azerbaycan uyruklu eşleridir. Araştırmanın örnekleme kartopu örneklem tekniği ile ulaşılmıştır.

Araştırmanın örnekleme, on tanesinde eşlerden erkeğin Türkiye, kadının Azerbaycan vatandaşı olduğu, beş tanesinde ise kadının Türkiye, erkeğin Azerbaycan vatandaşı olduğu toplam on beş aileden oluşmaktadır. TÜİK verilerine göre 2021 senesinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyla evlilik yapan Azerbaycan vatandaşı kadınların sayısı 2400 iken Azerbaycan vatandaşı erkeklerin sayısı 175’tir. (TÜİK 2021 evlenme ve boşanma istatistikleri) Yani Azerbaycan uyruklu gelinlerin sayısı Azerbaycan uyruklu damatların sayısına göre oldukça fazladır; bu yüzden Azerbaycan’da gerçekleşen görüşmelerde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının kadın olduğu çiftlere ulaşmak çok daha zor olmuştur.

Görüşme yapılan çiftlerin tamamı evlenmeden önce vatandaşı olduğu ülkenin vatandaşlığında kalmaya evlendikten sonra da devam etmektedir. Yapılan görüşmelerde

görüşmecilerin ifadeleri doğrultusunda anlaşıldığı üzere bu durumun en büyük sebebi Azerbaycan'ın çifte vatandaşlığa izin vermiyor oluşudur. Eşinin ülkesinin vatandaşlığını da almak isteyen görüşmeciler çifte vatandaşlık hakları olmadığı için doğdukları ülkenin vatandaşlığından ayrılmayı istemediklerinden eşlerinin ülkesinin vatandaşlığına geçmediklerini ifade etmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan görüşmeciler evlilikleri sebebiyle Azerbaycan'da oturma izni alabildiklerinden aile birliklerini sağlamada problem yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Görüşmeciler, ebeveynlerinden bir tanesinin Türkiye bir tanesinin Azerbaycan vatandaşı olan çocuklarının ise 18 yaşına gelene kadar her iki ülkenin de vatandaşlık haklarına sahip olduklarını, 18 yaşından sonra çocuklarının hangi ülkenin vatandaşlığında olacaklarını tercih edeceklerini ifade etmişlerdir.

2.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Araştırma kapsamında Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de Türkiye'den Azerbaycan'a gönüllü bir biçimde göç etmiş ve bir Azerbaycan vatandaşı ile resmi olarak evli olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ve eşleriyle nitel görüşmeler gerçekleştirilerek bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada küreselleşme ile hız kazanan dış göçler ve yapılan evlilikler içerisinde dikkate değer bir orana sahip olan yabancı uyruklu kişiler ile evlilikler arasındaki bağlantı ve çiftlerin farklı uluslardan olduğu evliliklerde aile kurumu üzerine birtakım incelemelerde bulunulmuştur. Ülkeler arası sınırların insanlar tarafından daha kolay aşılabildiği küresel dünyada farklı ülkelerin vatandaşı olan insanlar birbirleriyle daha yakın ilişkiler içerisinde bulunabilmektedirler. Bu ilişkilerin en önemlilerinden bir tanesi farklı ülkelerin vatandaşları olan iki insanın evlenerek bir aile kurmasıdır. TÜİK verilerine göre Türkiye'de 2021 senesinde gerçekleşen evliliklerde gelinlerin %4,2'sini damatların ise %0,9'u yabancı uyrukludur. (TÜİK, 2021 Evlenme ve Boşanma İstatistikleri) Araştırmanın konusu Türkiye'den Azerbaycan'a gerçekleşen göçlerde Azerbaycan uyruklu birisiyle evliliğin ve aile kurumunun yaşanan dış göçler üzerindeki etkileri ile eşlerin birbirlerinden farklı uyruklara sahip olduğu ailelerdir.

2.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın genel amacı, küreselleşmenin hız kazanmasıyla artan dış göçler ve bu göçlerin önemli sosyal sonuçlarından biri olan çift uluslu aileler üzerine bir araştırma yaparak sosyolojinin önemli alanlarından olan göç ve aile arasındaki ilişkiyi sosyolojik açıdan bakarak anlamaya çalışıp değerlendirmektir.

Araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

Araştırmanın Soruları;

- Göçler sonucunda kurulan çift uluslu evliliklerde eşler, kültürel farklılıklardan kaynaklanan problemler yaşıyor mu?
- Farklı kültürlerle sahip insanların gerçekleştirdiği evliliklerde ailenin kültür aktarımı işlevi nasıl yerine getiriliyor?
- Aile büyükleri çocuklarının yabancı birisiyle evliliğine karşı nasıl bir tutum sergiliyor?
- Türkiye’den Azerbaycan’a yaşanan göçlerde evlilik ve aile kurumu, göç süreleri (geçici-kalıcı göç) üzerinde belirleyici bir etkiye sahip mi?
- Türkiye’den Azerbaycan’a gerçekleşen göçlerde itici unsurlar nelerdir?
- Türkiye’den Azerbaycan’a gerçekleşen göçlerde çekici unsurlar nelerdir?
- Türkiye’den Azerbaycan’a giden göçmenler arasında sosyal ağlar aktif bir biçimde kullanılıyor mu?
- Türkiye’den Azerbaycan’a giden göçmenler Türkiye’ye geri göç konusunda nasıl bir fikre sahip ve bu fikirlerinin sebepleri neler?

2.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Yapılan literatür taramasında erişilebilen kaynaklara bakıldığında yabancılarla yapılan evlilikler, ulus-ötesi evlilikler, karma evlilikler, evlilik göçleri, Türkiye’de yaşayan yabancı gelinler vs. gibi benzer konularda yapılmış sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmüştür. Ciddi bir artış gösteren dış göçlerin sosyal olarak doğal sonuçlarından bir tanesi olan çift uluslu aileler artık toplumların önemli bir gerçeği hâline gelmişlerdir, toplumun vazgeçilmez bir parçası olan ailenin bu farklı türü sosyoloji için önem taşıyan

bir araştırma alanını oluşturmaktadır. Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu araştırmanın önemi, çift uluslu ailelerin göç ile ilişkilendirilerek ele alınıyor oluşudur.

2.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Yaşanan dış göçler ve bu göçler sonucunda kurulan çift uluslu evlilikler dünya üzerinde neredeyse tüm ülkelerde var olan bir gerçektir. Bu gerçekten hareketle söz konusu evliliklerin analizinde alanın geniş tutulamaması çalışmanın Azerbaycan örneği ile sınırlandırılmasına neden olmuştur.

Araştırmanın en ciddi sınırlılıklarından bir tanesi, Türkiye ve Azerbaycan vatandaşları arasında gerçekleşen evliliklerde kadın ve erkeklerin oranları arasında büyük bir fark olmasıdır. 2021 senesinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının gerçekleştirdikleri evliliklerde Azerbaycan vatandaşı gelinlerin sayısı 2400 iken Azerbaycan vatandaşı damatların sayısı 175'tir. Cinsiyetler arasındaki bu fark katılımcılar ulaşma konusunda bazı zorluklara sebebiyet vermiştir. Kartopu örneklem tekniğiyle katılımcılara ulaşmaya çalışılırken Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının kadın, Azerbaycan vatandaşının erkek olduğu çiftlere ulaşmak oldukça zor olmuştur. Kartopu örneklem tekniğiyle ulaşılan, araştırmanın kapsamına uygun özellikleri taşıyan bazı çiftlerin görüşme talebini reddetmesi de çalışmanın sınırlılıklarındandır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZLERİ

3.1. TÜRKİYE'DEN AZERBAYCAN'A GÖÇLERE İLİŞKİN BULGULAR

3.1.1. Yaşanan Göçlerin Sebepleri

Birinci bölümde üzerinde durulduğu üzere bir göç hareketinin yaşanabilmesi için insanları göç etmeye yönlendirecek belli sebeplerin olması gerekmektedir. Yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilere göre Türkiye'den Azerbaycan'a gerçekleşen göçlerin sebeplerinin genel olarak; ekonomik koşullar, iş fırsatları, askerlik, eğitim ve evlilik olduğu saptanmıştır. Burada en çok göze çarpan durum iş, askerlik ve eğitim amaçlı göçler genellikle erkekler tarafından gerçekleştiriliyorken kadınların Azerbaycan'a göç etmesindeki temel sebebin evlilikleri oluşudur.

Ekonomi

Marx, üretim şeklinde yaşanan değişimin tüm toplumsal ilişkileri değiştirdiğini öne sürer. (Wallace&Wolf, 2015:125) Sanayi devrimiyle birlikte temelde ekonomik yapının değişimiyle başlayan toplumsal yapıdaki dönüşümler geçmişten günümüze her toplumda farklı biçimlerde görülen sosyal bir gerçeklik olan göç olgusunda da ciddi değişikliklerin yaşanmasına yol açmıştır. Sanayi devrimi öncesinde göçlerin büyük çoğunluğu, insanların iradeleri dışında gerçekleşen doğa olayları veya savaş gibi insanları göç etmeye zorlayan sosyal sebepler sonucunda meydana gelirken sanayi devrimi sonrasında ekonomik sebepler yaşanan göçlerin en önemli nedenleri haline gelmişlerdir.

“Kapitalist bir toplumda ekonomi belirleyicidir.” (Karaca, 2015: 144) Sanayi devriminden sonra dünyada hâkim olan kapitalizmin kurduğu ekonomik yapıda bölgeler arasındaki eşitsizliğin artmasıyla insanların daha fazla kazanç sağlayabilecekleri bölgelere yönelmesi ekonomik temelli göçlerin ana sebebidir.

Ekonomik sebepler geçmişten günümüze göçlerin en temel sebeplerinden bir tanesidir. Gönüllü bir biçimde göç eden insanlar daha iyi koşullara sahip olabilecekleri, daha fazla kazanç elde edebilecekleri yerlere göç etme eğilimi taşırlar. Ekonomik sebeplerle göç eden göçmenlerin bir kısmı Türkiye'deki kurumsal şirketlerin

Azerbaycan'da bulunan şubelerinde çalışmak üzere ya da şirketlerin Azerbaycan'da üstlendikleri projelerde görevlendirilmek üzere Azerbaycan'a göç etmiş olan kişilerdir. Bu kişiler göç etmeden önce Türkiye'de iş sahibidirler ve Türkiye'de yaptıkları işin aynısını yaparak yurt dışında daha fazla kazanç elde ediyor olmaları bu kişilerin göç etmelerindeki temel motivasyondur.

“Türkiye’den buraya çalıştığım firmanın buradaki şubesinde görevlendirilmek üzere geldim. Büyük bir mobilya firmasında çalışıyorum, buradaki mağazasında personel ihtiyacı olduğu için geldim.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Mağaza Müdürü, 47 Yaş)

“2008 senesinde çalıştığım firma Azerbaycan’da bir iş anlaşması yaptı, biz de bazı çalışma arkadaşlarımla bu iş için Azerbaycan’a geldik. O dönem bir inşaat firmasında çalıştığım için bir projemiz olması halinde yurt dışına çalışmaya gidiyorduk, buradan önce Tunus ve Rusya’ya da gittim. 2008 yılında buraya geldim, daha sonra burada kendi şirketimi kurdum, 13 senedir buradayım. Buraya gelişimin asıl sebebi işim ve yurt dışında kazandığımız ücretlerin daha iyi olması.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Mühendisi, 45 Yaş)

Ekonomik sebeplerle göç eden bazı göçmenler de göç öncesinde çalışmayan ya da çalıştıkları işlerden ayrılarak bireysel olarak karşılarına çıkan iş fırsatlarını değerlendirmek maksadıyla göç etmiş olan kişilerdir. Bu iş fırsatları, bireylerin göç öncesi Türkiye’de sahip oldukları sosyal çevrelerindeki insanlar vasıtasıyla göçmenlerin karşılarına çıkmıştır.

“Göç etmemde en önemli sebep maddiyat, Türkiye’de ekonomik koşullarım iyi olmadığı için buraya geldim. Ayrıca değişik bir ortama, farklı insanlar tanıma gibi unsurlar da buraya gelmeme sebep oldu.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Operatörü, 38 Yaş)

“Restoran sektöründe çalışıyorum, Türkiye’den başka bir ülkeye göç etmemin sebebi bizim sektörümüzde yurt dışında daha fazla kazanç sağlama durumu oldu. Buraya daha fazla para kazanmak için geldim yani ekonomi itici güç oldu. Burada büyük bir restorandan teklif aldığım için de sekiz sene önce Azerbaycan’a geldim.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Kebap Ustası, 33 Yaş)

“Bazı akrabalarımız daha önceden buraya göç etmişti ve uzun zamandır burada yaşıyorlardı. Ben de buraya onlarla çalışmak için geldim, buraya geldikten sonra burada üniversite okudum ve iş hayatına başlayarak burada kaldım, burada evlendim, yani buraya gelişimde en etkili sebep aile bağlarım oldu.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Tüccar, 28 Yaş)

Yurt dışına çalışmak için göç edenler arasında devlet kurumlarında çalışan kişiler de vardır. Mesleki görevleri sebebiyle göç eden bu kişilerin önemli bir kısmı bireysel tercihleri sonucunda birtakım sınavlara katılıp, gerekli prosedürleri yerine getirerek yurt dışında çalışmaya hak kazanıp göç ederler.

“Ben Türk coğrafyasını merak ediyordum, daha önce bu bölgelere çeşitli gezilerim olmuştu. Milli eğitim bakanlığımızın yurt dışında çalışabilmemiz için yaptığı sınavlar vardı, onları araştırdım ve o sınavlara girdim ve kazandım. Türk coğrafyasında bir yerde çalışmak istiyordum ancak ülke seçme gibi bir durumum olmadı. Sınavda aldığım sonuç buraya uygun olduğu için burası oldu. Bu şekilde görevim sayesinde buraya geldim. Beş senedir buradayım. Böyle bir göç gerçekleştirmemin en temel sebebi ise yeni bir kültür tanıyıp, farklı bir ülkede yaşamayı deneyimleme isteğimdi.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Öğretmen, 42 Yaş)

Askerlik

Yapılan görüşmelerde Türkiye’den Azerbaycan’a göç eden erkeklerin bir kısmının dövizle askerlik uygulamasından yararlanabilmek maksadıyla yurt dışında çalışmak için göç ettikleri saptanmıştır. Dövizle askerlik, Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınmakta olan ülkelerde en az üç sene, gerekli resmi izinleri almış bir biçimde çalışan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının kanunda belirtilen döviz miktarını ödeyerek yararlanabildikleri bir hizmettir. (<https://www.msb.gov.tr/Askeralma/icerik/dovizle-askerlik-islemleri>) Dövizle askerlik uygulamasından yararlanabilmek amacıyla göç ettiğini ifade eden görüşmeciler, askerlik dışında iş, aile gibi farklı sebeplerin de göç etmelerinde etkili olduğunu ancak göçlerindeki en büyük itici gücün askerlik durumu olduğunu dile getirmişlerdir.

“Üniversite son sınıftayken ailemin Azerbaycan’a gelmesi sebebiyle onlarla birlikte ben de buraya geldim 1996-2000 yılları arasında ailemle birlikte burada yaşadık. Bu süreçte 1998 yılında eşimle nişanlandık 2000 yılında ailemle birlikte Türkiye’ye döndük ancak ben Azerbaycan’a gidip geliyordum. Daha sonra eşimle evlendik. Evlendikten sonra tekrar Türkiye’den buraya gelmemin en büyük sebebi askerlik oldu, 2001 de evlenmiştim, askerliğimin tecili o dönem sona ermişti. Bu yüzden ya Türkiye’de kalıp 18 ay askerliğimi yapacaktım- o dönem evli olduğumuz için eşimi nereye bırakacağım konusunda kafamda birçok soru işareti vardı.- Ya da tekrar Azerbaycan’a dönecektik. Azerbaycan’a geri dönmeyi tercih ettik. Böylece yurt dışında çalıştığım için bedelli askerlikten yararlanabilecektim. 2002’nin sonunda Azerbaycan’a geri döndük. Yani en büyük etken askerlik

konusu oldu.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Restoran İşletmecisi, 45 Yaş)

“Azerbaycan’a göç etmemin en büyük sebebi askerlik oldu. Buraya gelmeden önce askere gitmem gerekiyordu ve o dönem üç sene yurt dışında çalışanlar askerlikten muaf oluyordu, bu işleme dövizli askerlik deniyordu. Benim yurt dışına çıkmamdaki asıl sebep bu durum oldu. Dövizli askerlik konusunda bilgim olunca yurt dışında çalışmaya karar verdim ve o dönem Azerbaycan’da çalışan şef aşçı bir arkadaşım bana burada iş ayarlayınca Azerbaycan’a geldim. Buraya gelmeden önce Azerbaycan hakkında pek bilgim yoktu yani buraya gelmem karşıma çıkan iş fırsatı dolayısıyla oldu, şans eseri buraya gelmiş oldum.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Şef Aşçı, 36 Yaş)

Dövizle askerlik uygulamasının bazı vatandaşları çalışmak için yurt dışına göç etmeye teşvik etmesi, uygulanan devlet politikalarının da göçlere neden olabileceğini göstermektedir. Uygulanan devlet politikasından yararlanmak için belli bir süreliğine göç etmiş olan bu insanlar, süreç içerisinde gittikleri ülkenin bir vatandaşıyla evlenerek çift uluslu aileler kurabilmektedirler. Söz konusu olan bu durumda da görülebileceği üzere göç, insanlar için coğrafi bir yer değişiminden çok daha fazla anlam içermektedir. Sosyal hayat içerisinde insanların vermiş oldukları kararlar, gerçekleştirdikleri eylemler hayatlarının farklı boyutlarını da etkileyerek başlangıçta beklenmeyen sonuçların doğmasına sebebiyet verebilmektedir.

Eğitim

Yurt dışına göçlerin en önemli sebeplerinden bir tanesi de eğitimidir. Küreselleşmenin hızlandığı günümüz dünyasında insanlar tıpkı çalışmak amacıyla farklı bir ülkeye gidebildikleri gibi özellikle üniversite eğitimi almak amacıyla da gidebilmektedirler. Azerbaycan’a göç etmiş olan görüşmecilerden bir kısmı Azerbaycan’a üniversite eğitimi almak amacıyla göç ettiklerini ifade etmişlerdir.

“Üniversite okumak için geldim. Üniversite tercihlerinde Gürcistan, Azerbaycan gibi ülkeleri yazmıştım tesadüfen Azerbaycan geldi. Yani buraya gelme sebebim eğitimdi.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

“Üniversite tercihlerim zamanında Rusya’da mühendislik eğitimi almak istiyordum, orada dünya çapında önemli yere sahip olan bir üniversite vardı ve Rus eğitimini merak ediyordum, yurt dışında okuyarak dil konusunda da kendimi geliştirmek istiyordum. Rusya’da bulunan üniversite ve

Azerbaycan’da bir üniversite arasında bir seçim yapmam gerekti, burası oldu. Azerbaycan’a üniversite okumak için geldim.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

Üniversite eğitimi almak amacıyla Azerbaycan’a göç eden görüşmecilerin göç ettikleri ülkeyi hedef bölge olarak tercih etmiş olmalarının temel sebebinin şartların onlara sunduğu imkanlar olduğu görülmektedir.

Evlilik

Birinci bölümde ifade edildiği üzere farklı bir ülkenin vatandaşıyla evlenen kişiler eşleriyle bir arada yaşayabilmek için yurt dışına göç edebilmektedirler. Bu göçler evlilik göçü olarak nitelendirilmektedir. Azerbaycan’a göç etmiş olan kadın görüşmecilerin tamamı göçlerinin sebeplerinin evlilikleri olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşme yapılan ailelerde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan erkekler iş, eğitim, askerlik gibi sebeplerle göç ettikten sonra eşleriyle Azerbaycan’da tanışıp evlendikleri, kadınların ise eşleriyle Türkiye’de tanışıp aile birliklerini kurabilmek maksadıyla eşleriyle birlikte eşlerinin memleketi olan Azerbaycan’a göç ettikleri görülmüştür.

“Azerbaycan’a gelmemin en büyük sebebi evlilik oldu. Eşimle Türkiye’de üniversitede tanıştık. Evlendikten sonra Azerbaycan’a geldim. Eğer Türkiye’de ekonomik olarak iyi bir duruma sahip olsaydık orada yaşamayı tercih ederdik ancak orada maddi olarak problemler yaşayacağımız için buraya gelmeyi tercih ettik. Yani benim göç etme sebebim evliliğim oldu çünkü eşim Azerbaycanlı.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Öğretmen, 29 Yaş)

“Buraya gelmemin tek sebebi evlilik, eşim Azerbaycanlı ve işi burada o yüzden burada yaşıyorum. Yaşamımızı burada sürdürmenin daha kolay olacağını düşündüğümüz için burada yaşıyoruz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Akademisyen, 36 Yaş)

“Evlilik sebebiyle göç ettim. Eşim Azerbaycanlı olduğu için evlendikten sonra buraya yerleştim.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 40 Yaş)

“Evlilik sebebiyle Azerbaycan’a göç ettim.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 36 Yaş)

“Göç etme sebebim evliliğim oldu. Eşim Azerbaycanlı olduğu için evlendikten sonra buraya yerleştim.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Mühendis, 39 Yaş)

Evlilik göçü gerçekleştiren bütün katılımcıların kadın olması, ataerkil yapının etkileriyle kadınların eşlerinin ülkesine yerleşmeleri olarak değerlendirilebilir. Ayrıca Azerbaycan'a yaşanan ekonomik temelli göçlerin büyük çoğunluğunun erkekler tarafından gerçekleştiriliyor olması, karşılıklarına çıkan iş fırsatlarını değerlendirerek bireysel olarak yurt dışına göç etmenin erkekler için daha kolay olduğunun bir göstergesidir.

3.1.2. Gerçekleşen Göçlerin Sürelerine İlişkinin Bulgular

Kavramsal ve kuramsal çerçeve bölümünde üzerinde durulduğu üzere gerçekleştirilen göçler sürelerine göre ele alındığında geçici göç ve kalıcı göç olarak sınıflandırılırlar. Göç eden kişiler göçlerini planlarken içinde bulundukları sosyal şartlar doğrultusunda göçlerinin ne kadar süreceğine dair bazı fikirlere sahip olurlar. Ekonomik sebeplerle göç etmiş olan kişilerin önemli bir kısmı göçlerini planlarken, göç ettikleri ülkede belli bir süre çalışarak kendi ülkesine geri dönmeyi düşünürler. Ancak göç süreçleri her zaman planlandığı doğrultuda ilerlemez çünkü insanlar sosyal varlıklardır ve sonradan dahil oldukları yerlerde yeni bir hayat kurarak bazı sosyal ilişkiler içerisine girerler. Dolayısıyla, *“Başlangıçtaki niyeti ister geçici ister kalıcı göç olsun, çoğu göçmen yerleşimci olur.”* (Castles & Miller, 2008 :7) Geçici olmasını planlayarak başladıkları göç yolculuğuna kalıcı göçmenler olarak devam eden insanların gerçekleştirdikleri göçlerin niteliğini geçici göçten kalıcı göçe dönüştürecek sebepleri olması gerekir. Bu sebepler kimi zaman çalışmamızın konusu olan göçler sonucunda kurulan çift uluslu evlilikler olurken kimi zaman da göçlerin hedef bölgesindeki ekonomik şartların planlanandan daha iyi olmasıdır.

“Buraya gelirken iki üç ay gibi kısa bir süre için gelmiştim yani geçici bir göçtü. Sonra burada kismetimi bulup evlenince burada kaldım. Şu anda bir sorun olmazsa uzun süre burada yaşamayı planlıyoruz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Mağaza Müdürü, 47 Yaş)

“Buraya geldiğimde şantiyedeki işimi bitirip dönmeyi planlıyordum, bu süreç iki senelikti. İki sene sonra şirketin yeni projesi neredeyse oraya giderim diye planlıyordum. Daha sonra eşimle tanışınca burada kalmaya karar verdim.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Mühendisi, 45 Yaş)

“İlk geldiğim zaman geçici bir süre burada kalmayı düşünüyordum ancak burada evlendiğim için kalıcı göç haline geldi.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Operatörü, 38 Yaş)

“Göç ederken yurt dışında uzun süre kalmayı planlıyordum, farklı ülkelere de gidebilirim diye düşünüyordum ancak eşimle tanışıp evlenince Azerbaycan’da kaldım.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Şef Aşçı, 36 Yaş)

“Uzun süre kalmayı planlamıyordum, birkaç ay kalıp Türkiye’ye dönerim diye düşünüyordum. Ancak burada okuyup, çalışıp, evlenince burada kalıcı oldum. On beş yıl oldu.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Tüccar, 28 Yaş)

Yapılan görüşmeler sonucunda ekonomik amaçlarla yapılan ve geçici olması planlanan göçlerin, göç edilen yerden birisiyle yapılan evlilik sonucunda kalıcı göçe dönüştüğü görülmektedir. Büyük çoğunluğu ekonomik amaçlarla geçici bir süreliğine göç eden kişilerin gittikleri yerde kurdukları sosyal ilişkiler göçe dair fikirlerinin değişmesine yol açabilmektedir. Yapılan görüşmelerde iş, eğitim gibi amaçlarla Azerbaycan’a göç eden kişilerin özellikle başlangıç aşamasında geçici bir göç planladıkları ancak sonrasında sosyal şartlar sebebiyle göçlerinin uzun süreli ya da kalıcı bir hal aldığı saptanmıştır. Bu şartların en önemlilerinden bir tanesi göç edilen ülkeden birisiyle yapılan evliliklerdir. Türkiye’den Azerbaycan’a göç ettikten sonra Azerbaycan vatandaşı olan birisiyle tanışıp evlenen kişilerin göçleri uzun süreli veya kalıcı bir hal almıştır.

“Buraya geldiğimiz ilk zamanlar kafamızda kesin bir kriterimiz yoktu. O an Azerbaycan’a yerleşip bir süre burada çalışmaya odaklanmıştık. Bedelli askerlik yapabilmem için burada üç yıl çalışmam gerekiyordu ona odaklanmıştık. Geldikten sonra eşimle birlikte burada çalışmaya başladık. Yıllar birbirini kovaladı, burada iş kurduk, işler birbirini kovaladı derken hikayemiz burada yazıldı ve burada kaldık.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Restoran İşletmecisi, 45 Yaş)

“Çok fazla fikrim yoktu ama ilk başta okur geri dönerim düşüncesi hakimdi. İnsan ilk yurt dışına çıktığında geri dönerim diye düşünüyor ancak burada kalınca zamanla alışıncaya fikirler değişebiliyor. Üniversite hazırlıktan sonra birinci sınıfta part time olarak çalışmaya başladım. Üçüncü sınıftan itibaren burada üniversite okumanın yanı sıra ticari olarak bazı faaliyetlere başladım. Burada evlendim. Bu gelişmelerle fikrim burada kalmak yönünde değişti.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

“2015 yılında buraya geldiğimde bir sene burada kalıp dönmeyi planlıyordum çünkü memleket hasretinin ağır basacağını düşünüyordum ama

buraya geldiğimde burayı çok sevdim. Burada kendimi Türkiye'nin farklı bir coğrafyasına gelmiş gibi hissettim. O nedenle burada kalış süremi uzattım, evliliğimin de bu duruma etkisi oldu.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Öğretmen, 42 Yaş)

Evlilik dışında Azerbaycan'da yapılan işlerin iyi gitmesi, ülkeye uyum sağlayıp Azerbaycan'daki yaşamdan memnun olma gibi durumlar da göçlerin sürelerinin uzamasına sebep olan önemli unsurlardandır.

“İlk başta planım burada üniversiteyi bitirip Türkiye'ye dönüp orada çalışmaya başlamaktı. Burada okumaya başlayınca kalıcı olma konusunda da düşüncelerim olmaya başladı. Daha sonra ailevi sebepler ve askerlik gibi durumlar dolayısıyla Türkiye'ye dönmem gerekti ve bir süreliğine Türkiye'ye döndüm. Daha sonra ekonomik koşullar tekrar buraya getirdi, eşimin buralı olmasının da etkisi oldu.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

“Başlangıçta tamamen geçici bir süre burada kalmayı planlıyordum, tamamen maddi olarak yapılmış geçici bir göçtü. Burada para kazanıp Türkiye'de kendime bir iş yeri açmayı planlıyordum. Burada kaldıktan bir süre sonra Türkiye'ye dönüp kendi dükkanımı açtım ancak dükkân işlemedi ve kapatmak durumunda kaldım. Daha sonra tekrar ekonomik olarak zor bir duruma düşünce yine maddi durum sebebiyle Azerbaycan'a yeniden geldim. İkinci gelişimde eşimle tanışarak evlendim ve buradaki göçüm kalıcı bir hale gelmiş oldu.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Kebap Ustası, 33 Yaş)

Türkiye'den geçici bir biçimde göç eden bazı görüşmeciler Azerbaycan'a gerçekleştirdikleri ilk göçlerinde belli bir süre kalıp Türkiye'ye geri döndüklerini ifade etmişlerdir. Ancak geri göç sonrasında Türkiye'de planladıkları gibi bir hayata sahip olamadıkları için Azerbaycan'a ikinci defa göç ettikleri görülmüştür. İkinci kez gerçekleşen göçler, özellikle hedef bölgedeki çekici ekonomik unsurların göçmenler için ön planda olduğu göçlerdir ve Türkiye'ye gerçekleştirdikleri geri göçlerden umdukları hayatı kuramamış olmaları göçmenleri tekrar Azerbaycan'a göç etmeye yönlendirmiştir.

Ekonomik temelli sebeplerle gerçekleştirilen göçlerin aksine evlilik göçlerinin planlandığı dönemlerden itibaren uzun süreli göçler olduğu görülmektedir.

“Evliliğim için buraya geldiğimden uzun süre burada kalmayı planlayarak geldim.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Öğretmen, 29 Yaş)

“Evlilik dolayısıyla geldiğim için kalıcı bir göçtü, Türkiye'de akademisyendim ve buraya yerleşeceğim için görevimden istifa ederek

buraya geldim.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Akademisyen, 36 Yaş)

“Buraya gelirken uzun süre kalmayı planlıyordum. Evlenerek buraya geldiğim için kalıcı bir biçimde buraya yerleştim. Türkiye’den ayrılırken işimden istifa ederek buraya geldim.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 40 Yaş)

“İlk geldiğimizde eğer buradaki yaşama alışamazsam bir sene burada kalıp sonra Türkiye’ye taşınmayı planlıyorduk, yani aslında ben başlangıçta geçici bir göç olarak planlamıştım. Ancak daha sonra hayat şartlarımız gereği kalıcı göç oldu. Zaten evliliğim sebebiyle göç ettiğim için kalıcı bir göç gerçekleştirmiş oldum.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Mühendis, 39 Yaş)

“Uzun süre burada kalmayı planlayarak işimden istifa edip geldim çünkü evlendiğim için buraya geldim ve evlilik hayatımı, yuvamı burada kurdum.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 36 Yaş)

Çalışmak, eğitim almak amacıyla Azerbaycan’a göç edenlerin göçlerini planlarken geçici bir süre orada kalmayı düşünmelerinin aksine evlilik sebebiyle gerçekleşen göçlerin uzun süreli, kalıcı göçler olarak planlandığı saptanmıştır. Evlilik sebebiyle göç etmiş olan ve tamamının kadın göçmenlerden oluştuğu katılımcılar evlenerek gittikleri Azerbaycan’da yeni bir hayat kurdukları için kalıcı bir biçimde göç ettiklerini görmüştür.

Geçici olması planlanan göçlerde, göçmen erkekler hayatlarını düzene sokacak ekonomik şartlara sahip olup kendi ülkelerine geri dönmeyi planlarken evlilikleri gerekçesiyle göç eden kadınlar, yukarıda belirtilen erkek göçmenlerin aksine kurmuş oldukları yeni hayat düzeni sebebiyle göç ettikleri için uzun süreli, kalıcı göçler gerçekleştirmişlerdir. Kadın göçmenlerin büyük kısmının Türkiye’de iyi bir işe sahip oldukları ve evlilik sebebiyle gerçekleştirdikleri göçten dolayı Türkiye’den ayrılmadan önce işlerinden istifa ettikleri görülmüştür. Göçlerde en önemli çekici etkenin ekonomi olduğu günümüz dünyasında kadınların ciddi çabalarla elde etmiş oldukları mesleklerini bırakarak göç ediyor olmaları evlilik göçlerinde çekici etkenlerin diğer göçlerden farklı olarak daha çok duygusal temellere dayandığını göstermektedir.

3.1.3. Sosyal Ağların Yaşanan Göçler Üzerindeki Etkileri

Sosyal ağlar aile, akraba, arkadaş, topluluk bağlarına dayanır. (Boyd, 1989: 639, Aktaran İhlamur-Öner, 2012: 311) Göç eden kişileri göç sürecinde yaşayabilecekleri birtakım zorlukları ve riskleri azaltan sosyal ağlar insanların göç etmesini kolaylaştırır. Azerbaycan'a gerçekleşen göçlerde de Azerbaycan'a daha önce yerleşmiş olan akrabalar, iş ve sosyal çevre gibi gruplar içerisinde daha önce göç etmiş olan kişiler yaşanan yeni göçlere ortam hazırlamışlardır. Azerbaycan'da yaşam tecrübeleri ve orada kurmuş oldukları bağlantılarla Türkiye'de bulunan tanıdıklarını göçe teşvik eden kişiler yeni göçmenlere iş bulma, yeni yaşama adapte olma gibi konularda destek olarak yaşanan göçlerde önemli roller üstlenmişlerdir.

Aile ve Akraba

“Aile bağlantıları göçü mümkün kılan kültürel ve de finansal sermayeyi sağlar.” (Castles & Miller, 2008: 38) Kimi göçler sonucunda kurulan ve kimi göçlere sebep olan göç zincirleri, genellikle erkek olan bir öncü göçmenin belli bir hedef bölgeye göç etmiş olmasıyla kurulmaya başlar ve kaynak bölge ile hedef bölge arasında bir bağ kurulur. Bu bağ göç eden kişiler bu göçlerden memnun olduğu sürece zamanla “işlek bir yol” haline gelir. Öncü göçmenlerden sonra göç eden öncü göçmenlerin çevrelerindeki kişiler, bu kurulu işlek yolları kullanarak göç ederler. (Stahl, 1993, Aktaran Castles & Miller, 2008: 38) Yapılan görüşmelerde Türkiye'den Azerbaycan'a göç etmiş olan iki görüşmeci, daha önce Azerbaycan'a göç etmiş olan akrabalarının göç etmelerinde öncülük ettiklerini ifade etmişlerdir.

“Akrabam vardı, halamın oğlu. Buraya göç etmeme o akrabam vesile oldu, burada iş bulmamda, buraya uyum sağlamam konusunda da çok büyük yardımları oldu.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Operatörü, 38 Yaş)

“Burada yaşayan akrabalarım vardı ben de onlar sayesinde buraya geldim. Özellikle dayımın burada olması benim buraya gelmeme sebep oldu. Eğitim hayatımda da iş hayatımda da dayımın çok büyük katkısı oldu.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Tüccar, 28 Yaş)

Öncü göçmen niteliği taşıyan bu akrabaların, yeni göçmenlerin Azerbaycan'daki eğitim ve iş hayatlarında önemli katkıları olduğu görülmüştür.

“Azerbaycan’da aile dostlarımız ve yakınlarımız var. Yani ben evlenmeden önce de burayla ailece olan bağlantılarımızdan dolayı tanıdıklarım vardı. Evlenip buraya geldikten sonra bu tanıdıklarım burada bana çok destek oldular ve burada yaşamımı kolaylaştırdılar.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Akademisyen, 36 Yaş)

“1996 yılında ailecek buradaydık. Babam burada inşaat malzemeleri sektöründe bir firmanın bayiliğini yapıyordu. O zamanlar buraya gelmeden önce de Bakü şehrinde çok tanıdığımız vardı. Akraba yoktu ancak çok fazla eş dost vardı. Babamın sektöründen (inşaat) çok tanıdık vardı. Evlendikten sonra eşimin ailesi de burada olduğu için ikinci gelişimiz biraz daha rahat oldu. İlk gelişimizden edindiğimiz çevremiz de buraya tekrar gelmemizi kolaylaştırdı. Kısaca ikinci gelişimiz sosyal bakımdan daha rahat oldu.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Restoran İşletmecisi, 45 Yaş)

Göçleri kolaylaştıran sosyal ağlar kimi zaman da göç etmiş olan kişilerin aile büyüklerinin kurmuş oldukları ağlardır. Yıllar önce, aile büyükleri tarafından gerçekleşen göçler, kurulan ilişkiler ilerleyen süreçte çocuklarının göç etmesine kolaylık sağlamıştır. Dolayısıyla göçlere sebep olan sosyal ağların gelecek nesillere aktarılan uzun süreli bağlar olabileceğini ifade etmek mümkündür.

İş Çevresi

Göçmenlerin göç öncesinde Türkiye’deki çalışma hayatları içerisinde tanıdıkları kişiler de göçlerin önünü açan sosyal ağların kurulmasında önemli kişilerdir. Azerbaycan’da çalıştıkları sektör içerisinde işgücü ihtiyacı olması durumunda daha önceden göç etmiş olan kişilerin Türkiye’de çalışan tanıdıklarını daha kazançlı iş fırsatları konusunda bilgilendiriyor olmaları göç zincirlerinin kurulmasına ortam hazırlamaktadır. Görüşmecilerden bazıları iş çevrelerinde kurdukları bağlantılar sonucunda göç etmiştir ve göç etmelerini sağlayan kişilerin göç süreçlerini kolaylaştırdıklarını dile getirmişlerdir.

“Çok yakın bir arkadaşım olan meslektaşım benden önce buraya gelip çalışmaya başlamıştı, ben de onun aracılığıyla buraya geldim. Buraya uyum sağlamamda çok faydası oldu.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Şef Aşçı, 36 Yaş)

“Herhangi bir akrabam yoktu ancak Türkiye’deki işim dolayısıyla sahip olduğum çevrede bulunan insanlar vardı onlar aracılığıyla burada iş imkânı bulmam sonucunda geldim.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Kebap Ustası, 33 Yaş)

Özellikle turizm ve yeme-içme gibi Azerbaycan'da gelişmekte olan sektörlerde nitelikli iş gücüne duyulan ihtiyaç yüksektir ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda kalifiye elemanlar Azerbaycan'da Türkiye'de olduğundan çok daha fazla kazanç elde edebilmektedirler. Yeni göçmenlerin bu sektörlerde var olan personel ihtiyacından haberdar olup, sektöre dahil olabilmeleri için iş çevrelerinde bulunan tanıdıklarının referansları büyük önem taşımaktadır.

Göç Sonrasında Kurulan Sosyal Ağlar

Göçler gerçekleşmeden önce göç eden kişilerin gidecekleri hedef bölgede önceden tanıdıkları kişilerin olmadığı durumlarda ise göç sonucunda göçmenlerin gittikleri yerde belli sosyal ağlar kurarak geldikleri yerden insanlarla iletişim içerisine girmektedirler. Bu durum göç eden kişinin yeni dahil olduğu ortamda kendisini yalnız hissetmemesini sağlar. Yani sosyal ağlar göçler gerçekleştikten sonra da kurulabilmektedir.

“Hayır hiç tanıdığım yoktu. İlk geldiğimde burada yapayalnızdım. Zaman içerisinde benim gibi eşi Azerbaycanlı olan Türk kişilerle tanıştım ve onlarla burada çok güzel arkadaşlık bağları kurduk. O arkadaşlarım sayesinde artık kendimi burada yalnız hissetmiyorum. Burada onlarla kardeş gibi olduk ve birbirimizi çok iyi anladığımız için birbirimize destek oluyoruz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 36 Yaş)

Görüşmelerde özellikle evlilik göçü gerçekleştirerek Azerbaycan'a yerleşen kadınlar ilk gittiklerinde kendilerini farklı bir ülkede yalnız hissettiklerini, psikolojik olarak zor bir dönemden geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Azerbaycan'da yaşamaya başladıktan sonra kendileri gibi Azerbaycan vatandaşı bir erkekle evlenerek Türkiye'den Azerbaycan'a gelmiş olan kadınlarla kurdukları arkadaşlığın Azerbaycan'da yaşamlarını kolaylaştırdığı, kendilerine benzer özellikler taşıyan insanlarla bir arada olduklarında kendilerini eskisi kadar yalnız hissetmedikleri görülmüştür. Bu kişilerin haftada ortalama iki defa bir araya gelerek birlikte uzun zaman geçiriyor olmaları, kendileri gibi eşleri ve çocuklarının da zaman içerisinde birbirleriyle arkadaşlık ilişkisi kurmuş olmaları aralarındaki bağın kuvvetlenmesine ortam hazırlamıştır.

3.1.4. Yaşanan Göçlerde Azerbaycan'ı Çekici Kılan Unsurlar

Göçmen göç kararını “gideceği yerdeki duruma, çevre şartlarına, kazanç olanaklarına ilişkin “beklenti”lerine göre verir.” (Tekeli, 2008: 25) Lee'nin itme-çekme

teorisinde üzerinde durduğu üzere, yaşanan göçlerde göçmen açısından, kaynak ve hedef bölgeleri itici ve çekici kılan unsurlar vardır. Hedef bölgede çekici unsurların fazlalığı göç hareketlerinin yaşanmasına sebep olur. Yapılan görüşmelerde göçmenler için Azerbaycan'ı çekici kılan unsurlar anlaşılmaya çalışılmıştır. Elde edilen verilere göre Azerbaycan'ı çekici kılan unsurların güvenlik, ekonomik şartlar, sosyo-kültürel ve ailevi durumlar olduğu saptanmıştır.

Güvenlik

Güvenlik göç kararının verilmesinde büyük öneme sahip olan unsurlardandır. Geçmişten günümüze insanlar kendilerini güvende hissetmedikleri yerlerden ayrılarak daha güvenli yerlere göç etmektedirler. Savaş, terör, suç gibi yaşanan bölgenin güvenliğini olumsuz etkileyen durumlar göçlere sebep olmaktadır. Türkiye'den Azerbaycan'a göç eden kişiler göç sürecinin başlangıcında kaynak bölgede bulunan güvenlik zayıflığından kaynaklanan göçler gerçekleştirmemiş olsalar da Azerbaycan'ın güvenli bir ülke oluşu oradaki yaşamlarından memnun olmalarına sebep olmaktadır.

Türkiye'den Azerbaycan'a göç etmiş olan on beş görüşmecinin yedi tanesi için Azerbaycan'ın en güzel özelliği güvenli bir ülke oluşudur. Azerbaycan'da terör olaylarının yaşanmaması, suç oranlarının düşük olmasından dolayı ailelerini ve kendilerini Azerbaycan'da güvende ve huzurlu hissediyor olmaları göçmenler için Azerbaycan'ı çekici kılan en önemli özelliklerdendir.

“Bakü çok güvenli bir şehir. Kendimizi güvende hissediyoruz, ülkede terör, büyük bir kaos, karışıklık vs. yok. Türkiye'deki büyük şehirlerin hengamesi burada yok. Benim için en önemli şey kendimi, ailemi, çocuğumu güvende hissetmek. İster gündüz ister akşam veya gece dışarı çıktığınızda rahat bir şekilde dolaşmak, bunlar çok önemli faktörler. Bence en belirleyici etkenlerden bir tanesi, ülkenin şehrin güvenli olması. Ayrıca dilimiz yakın olduğundan dil problemi çekmememiz, rahatlıkla anlaşabilmemiz de önemli bir artı.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Restoran İşletmecisi, 45 Yaş)

“Buranın en güzel özelliği güvenlik, çünkü burada evimizin kapısını kilitlemesek bile başımıza bir şey gelebilir korkusu yaşamıyoruz ancak Örneğin İstanbul'da böyle bir şey yapamayız ve birçok noktada güvenlik endişesi ile yaşarız. Burası daha sakin daha huzurlu o yüzden burada yaşadığımız için çok mutluyuz. Daha önce belli bir süre İstanbul'da

yaşadığım için bu kıyaslamayı rahatlıkla yapabiliyorum.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

“Bence burası daha güvenli ve rahat yaşanabilen bir ülke, açıkçası benim için en güzel yanı bu.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Şef Aşçı, 36 Yaş)

“Burası çok güvenilir. Ben Türkiye’de İstanbul’da yaşıyordum. İstanbul ve Bakü’yü kıyasladığımda burası oraya göre çok güvenilir ve küçük bir şehir. Burada gece bile hiç korkmadan dolaşabiliyoruz bu durum bir kadın için de bir erkek için de geçerli. Bir kadın da tek başına korkmadan gece dolaşabilir. Burada terör yok, hırsızlık yok, gasp yok. Burada kendimi çok güvende hissediyorum.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Kebap Ustası, 33 Yaş)

“Benim için Azerbaycan’da yaşamının en güzel yanı buranın çok güvenli bir ülke olması” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 40 Yaş)

“Benim için burada yaşamının en güzel yanlarından bir tanesi Azerbaycan’ın güvenli bir ülke oluşu. Ayrıca ekonomik olarak burada yaşamak benim için daha uygun.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

Türkiye’den Azerbaycan’a göç etmiş olan kadın göçmenlerin Azerbaycan’ı güvenli bir ülke olarak nitelendirirken vurguladıkları önemli bir nokta ise “bir kadın olarak” kendilerini Azerbaycan’da daha güvende hissediyor olmalarıdır. Günün her saatinde tek başlarına korkmadan dışarı çıkıp rahat bir biçimde hareket edebiliyor oluşları bazı göçmen kadınlar için Azerbaycan’ın en güzel yanı olma özelliği taşımaktadır. Kadınlar Azerbaycan’da kadına yönelik suçların daha az olduğunu düşünmektedir.

“Burada yaşamının en güzel tarafı güvenlik, kadına yönelik suçlar burada Türkiye’ye göre daha az. Bence Türkiye’ye nazaran burada kadına verilen değer daha fazla. Bir kadın olarak burada daha rahat hareket edebilmem benim için buranın en büyük avantajı.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Öğretmen, 29 Yaş)

“Benim için buranın en güzel tarafı güvenli ve sakin bir ülke oluşu. Burada suç oranları çok düşük, burada bir kadın olarak kendimi daha güvende hissediyorum, korkmadan günün her saatinde tek başıma dolaşabiliyorum.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Mühendis, 39 Yaş)

Azerbaycan’da suç oranlarının düşük olmasında hukuki yaptırımların ağır oluşunun önemli bir etkisi olduğunu belirtmek mümkündür. Bunun yanı sıra ülkede bulunan

kültürün de kadına yönelik suçların az olmasında önemli bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir.

Ekonomi

Geçmişten günümüze zorunlu olmayan göç hareketlerinin büyük çoğunluğu ekonomik sebeplerle gerçekleşmektedir. Göçlerin hedef bölgelerinde göçmenler için ekonomik şartların daha iyi oluşu göçmenleri bu bölgelere çeken en önemli sebepler arasında yer almaktadır. Yapılan görüşmelerde tüm çiftler Azerbaycan'da Türkiye'den daha iyi ekonomik şartlara sahip olmalarının Azerbaycan'da yaşamalarındaki önemli etkenlerden bir tanesi olduğuna değinmişlerdir.

“Burası sakin bir ülke, bizim sektörümüzde geçim kolaylığına baktığımız zaman Türkiye'den daha iyi imkanlara sahip. Ülkelerin artı ve eksilerine bakarsak, örneğin Türkiye mükemmel bir turizm ülkesi, gezilecek yer çok var, iklim çeşitliliği var. Ancak Bakü'ye baktığımızda buranın tabiatı turizme çok müsait değil. Yani ülkelerin artı eksileri her sektör için farklı. Burası gelişmekte olan bir ülke bu yüzden bizim sektörümüzde daha kazançlı bir ülke. Eskiden Türkiye'de geçinmek daha kolaydı çünkü her şey daha ucuzdu. Ama son dönemlerde Türkiye'de geçim artık kolay değil. Türkiye'de bir ailenin kışın doğalgaz faturası yüksek, elektrik faturası yüksek, su faturası bile yüksek. Ulaşım masraflı, çocukların eğitimi için fazla para harcamak gerekiyor. Türkiye'de sosyal şartlarımız iyi olsa tabi ki kendi memleketimde yaşamak isterim ama buraya baktığımız zaman bazı eksiklerimiz olsa da ekonomik açıdan şu an bizim için daha iyi bir konumda.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Mühendisi, 45 Yaş)

“Burada yaşamamanın en güzel taraflarından bir tanesi Azerbaycan parası olan manatın Türk lirasından daha değerli olması diğeri ise ailemi burada kurmuş olmak.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Operatörü, 38 Yaş)

Sosyal ve ekonomik şartlarınız Türkiye'de Azerbaycan'daki şartlarınızla aynı olsaydı hangi ülkede yaşamak isterdiniz sorusuna Türkiye'den göç etmiş olan görüşmecilerin on üç tanesi Türkiye'de yaşamak isteyecekleri yanıtını vermişlerdir. Bu bağlamda göçleri tetikleyen birçok çekici unsur olmasına rağmen her göçmeni etkileyen en önemli unsurun ekonomik şartlar olduğunu belirtmek gerekir. Bu durum da yaşanan gönüllü dış göçlerin en önemli sebebinin ekonomik şartlar olduğunu destekler niteliktedir. Kimi göçmenler için ekonomik şartlar kendileri için Azerbaycan'ı çekici kılan en etkili unsur olurken kimileri için de farklı çekici sebeplerden önemli bir tanesi olma özelliği taşımaktadır.

Evlilik ve Aile

“Evlilik göçünde ‘itici’ ve ‘çekici’ etken kavramlarının anlamı değişmektedir.” (User, 1997: 558) Evlilik, dış göçleri çekici kılan en önemli bireysel unsurlardan bir tanesidir. Göç kararını etkileyen itme ve çekme faktörlerinin ekonomik, siyasi vb. gibi unsurları daha çok toplumsal özellik taşıırken farklı bir ülkenin vatandaşıyla evlenip aile kurabilmek maksadıyla gerçekleştirilen göçler daha çok bireysel özellik taşımaktadır. Çünkü evlilik göçü gerçekleştirenler için hedef ve kaynak ülke arasındaki itici ve çekici etkenler olan ekonomik, sosyal vb. şartlar yerine eşleriyle bir arada yaşayabilme durumu göç edilen ülkeyi çekici kılmaktadır.

Görüşmecilerden bazıları Azerbaycan’ı kendileri için çekici kılan en büyük etkenin eşleri ve aileleri olduğunu söylemişlerdir. Azerbaycan’da yaşamalarında ekonomik şartların önemli bir yeri olduğunu belirten görüşmeci, sadece maddi şartların farklı bir ülkede yaşamak için yeterli olmadığını eşinin Azerbaycan vatandaşı oluşunun bu konuda en belirleyici etken olduğunu ifade etmiştir.

“Benim için burada yaşamamın en güzel tarafı eşim, eşim için ben burada kaldım. Evlenmeseydim burada kalmazdım. Burada ekonomik şartlarımın daha iyi olması tabi ki benim için önemli ancak maddi boyut bir yere kadar, benim 44 senelik bir İstanbul’da yaşama geçmişim var o 44 seneden sonra buraya gelince tabi bocaladım ama başlarda nasıl olsa burada kalmayacağım diye rahattım, başka bir yerin havasına, suyuna, toprağına alışmak çok zor geliyordu ta ki âşık olana kadar. Benim burada yaşamamın en büyük sebebi eşim.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Mağaza Müdürü, 47 Yaş)

“Burada yaşamamın en güzel yanı eşimin burada olması, beni buraya bağlayan en büyük sebep eşim. Ülke olarak buranın en güzel tarafı ise birçok şeyin kolay ulaşılabilir olması, yaşamamın rahat olması.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Akademisyen, 36 Yaş)

“Benim için burada yaşamamın en güzel yanı eşim, eşim Azerbaycanlı olduğu için, burası onun memleketi olduğu için burada yaşıyorum. Evliliğimizin ilk zamanlarında burada çok zorlandım. Ancak zaman geçtikçe buraya alıştım ve burayı sevmeye başladım. Türkiye’de uzun süre kalınca burayı yani evimi özliyorum. Tatillerde uzun süreli çocuklarımla Türkiye’ye gittiğimde eşim burada kalmak zorunda oluyor. Burada ailem bir arada olduğu için burayı özliyorum. Yani benim için buranın en güzel yanı yuvamın burada kurulu olması. Tabi burada yaşarken kendi anne babamı da özliyorum. Yabancı birisiyle evlenip yurt dışına gelmiş olmamın benim için en zor tarafı o an

hangi ülkede olursam olayım hep özlediğim bir ailem oluyor. Buradayken anne babamdan, kardeşlerimden uzak kalıyorum, Türkiye'ye gittiğim zaman da eşimden ayrı kalıyorum.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 36 Yaş)

Özellikle Azerbaycan'a evlilikleri sebebiyle göç etmiş olan görüşmeciler eşleri Azerbaycan vatandaşı olduğu için orada yaşadıklarını dile getirmişlerdir ve kendileri için Azerbaycan'ı çekici kılan en önemli unsur aile birliklerini Azerbaycan'da sağlamış olmalarıdır. İtme çekme teorisinde üzerinde durulduğu üzere göçlerin itici ve çekici etkenleri kişiden kişiye değişmektedir. Eş ve ailenin bazı görüşmeciler için en önemli çekici etken olması bu görüşü destekler niteliktedir.

Sosyal Etkenler

Türkiye'den giden kimi göçmenler için Azerbaycan'ın en güzel yanı iki ülkede de halkın büyük kesiminin İslam dinine inanıyor oluşudur. İnandığı dinin göç etmiş olduğu ülkede de yaygın biçimde inanılan din oluşu özellikle kendisini dini değerlere bağlı olarak nitelendiren göçmenler için hedef bölgeyi çekici kılan unsurlarda önemli bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Azerbaycan ile Türkiye arasında dil konusunda büyük bir farklılık olmaması, Azerbaycan'ın kültürü, gelenekleri, sanatı da kimi göçmenler için çekici unsurlar arasında yer almaktadır.

“Benim için Azerbaycan'ın en güzel yanı Müslüman bir ülke olması, toplumun büyük çoğunluğuyla aynı dine inanıyor olmamız.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Tüccar, 28 Yaş)

“Azerbaycan'ın insanları çok cana yakın, özellikle Türkiye'den gelenlere çok iyi davranıyorlar. Bu durum beni açıkçası mutlu ediyor. Azerbaycan geleneklerine çok bağlı bir ülke, burada eski gelenekleri görme şansımız çok fazla, o yüzden kültürel açıdan da burayı çok beğeniyorum. Ayrıca buranın sanatını çok beğeniyorum özellikle müziğini.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Öğretmen, 42 Yaş)

3.1.5. Göçmenlerin Türkiye Ziyaretleri

Türkiye'den Azerbaycan'a iş, evlilik, eğitim gibi sebeplerle göç eden görüşmeci on beş kişinin tamamının birinci derece yakınları (anne-baba ve kardeşler) yaşamlarını Türkiye'de devam ettirmektedir. Yani göçmenler bireysel olarak göç etmişlerdir. Göçmenler; rutin olarak aile ziyareti, tatil gibi sebeplerle Türkiye'ye ziyaretlerde

bulunmaktadırlar. Görüşmeci ailelerden on bir tanesi özel bir durum olmadıkça yılda bir defa Türkiye'ye gittiklerini, üç aile resmî tatillerin uzun olduğu zamanlar, dini bayramlar ve yaz tatillerini Türkiye'de geçirdikleri için yılda en az iki defa Türkiye'ye gittiklerini, bir aile ise her ay birkaç günlüğüne Türkiye'ye gitmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Türkiye'ye gerçekleşen ziyaretlerde erkeğin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğu ailelerde eşler ve çocuklar Türkiye'ye hep birlikte gitmekte, erkeklerin işindeki izin süresine göre Türkiye'de kalmaktadırlar. Bu ailelerin bir tanesi hariç hepsi Türkiye'de bulundukları sürede hep birlikte erkeğin ailesinin evinde kalmaktadırlar. Bir ailede kadın, eşinin ailesiyle birlikte kalmak yerine otelde kalmayı tercih etmekte, bu yüzden aile tatil amaçlı Türkiye'ye giderek aile büyükleriyle daha çok ev dışında vakit geçirmektedirler. Söz konusu olan bu ailede Azerbaycan vatandaşı olan kadının Rus kültüründe yetişmiş ve günlük hayatında daha çok Rus kültürüne ait davranış kalıplarını kullanıyor olmasından dolayı Türkiye'de bulunan eşinin aile üyeleriyle kültürel olarak birbirlerinden uzak oldukları için daha sınırlı ve mesafeli bir iletişime sahip oldukları düşünülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının kadın olduğu ailelerde ise kadınların genellikle çocuklarıyla Türkiye'ye gittikleri görülmüştür. Azerbaycan vatandaşı erkeklerin bir kısmı özellikle yolculuk esnasında eşlerinin rahat edebilmeleri için eşlerine ve çocuklarına eşlik etseler de kısa süre Türkiye'de kalıp Azerbaycan'a geri döndükleri, ziyaretlerin büyük bölümünde kadınların çocuklarıyla birlikte ailelerinin evlerinde kaldıkları görülmüştür. Bu durumun sebeplerinin, erkeklerin Azerbaycan'daki işlerinden uzun süreli izin alamamaları veya uzun süren bu seyahatlerde eşleri ailelerinin evlerinde kaldığından hem kendilerinin hem eşlerinin ailelerinin rahat etmeleri için Türkiye'de daha kısa süre kalmayı tercih etmeleridir. Bu ailelerde görüşmeci kadınlar kendileri de yazın müsait olduklarından çocuklarının okulları tatil olduğunda en az bir ay Türkiye'de kaldıklarını, kışın ise müsait olan aile üyelerini Azerbaycan'da, evlerinde misafir ettiklerini belirtmişlerdir.

Elde edilen verilere göre Azerbaycan'a göç eden kişilerin kurmuş oldukları çift uluslu ailelerde memlekete ziyaret esnasında aile büyüklerinin hastalığı, cenaze gibi acil olarak gidilmesi gereken özel durumlar olmadıkça göçmen erkeklerle eşleri ve çocuklarının seyahat boyunca eşlik ederken göçmen kadınlar ziyaretlerinin büyük çoğunluğunu çocuklarıyla birlikte gerçekleştirdikleri saptanmıştır. Bu durum bir aileye

gelin olarak sonradan dahil olan kadınlar ailenin bir parçası olarak daha yakın ilişkiler kurarken aileye sonradan dahil olan damatların eşinin ailesine karşı daha mesafeli olduğunu göstermektedir.

3.1.6. Göçmenlerin Türkiye'ye Geri Göç Konusundaki Görüşleri

Yapılan görüşmelerde Türkiye'den göç etmiş olan bireylerin çalışma hayatları sona erdiğinde yani emekli olduklarında aileleriyle birlikte Türkiye'ye geri göç etme gibi bir planlarının olup olmadığına dair soru yöneltilmiştir. Bu soru karşılığında 15 aileden 12 tanesi (5 ailede göç etmiş olan kadın, 7 ailede göç etmiş olan erkek) gelecekte Türkiye'de yaşamayı planladıklarını söylerken 2 aile (göç etmiş olanlar erkek) bu konuda kararsız olduklarını ifade etmiş, 1 aile (göç etmiş olan erkek) ise Türkiye'ye yerleşmeyi düşünmediklerini söylemiştir. 15 aileden 12 tanesinin çalışma hayatları bittiğinde Türkiye'ye yerleşmeyi istediklerini söylemesi burada yaşamlarını devam ettirmede en büyük etkenin iş hayatları olduğunu göstermektedir.

Göç etmiş olan kişilerin Türkiye ile bağlantılarını koparmadıkları, Türkiye gündemine hâkim olmaya özen gösterdikleri görülmüştür. Görüşmeci ailelerin on üç tanesi Türkiye'de yaşanan gelişmeleri öğrenmek için günlük olarak Türkiye'ye dair haberleri internet siteleri, sosyal medya, televizyon kanalları gibi farklı kaynaklardan takip ettiklerini ifade ederken iki tanesi takip etmediklerini söylemiştir. Görüşmecilerden bir tanesi bir takım olumsuz haberlerle karşılaşp üzüldüğü için Türkiye'ye dair haberlere bakmamayı tercih ettiğini söylemiştir.

Ailelerin geri göç konusundaki bazı düşünceleri ve gerekçeleri aşağıdaki cevaplarda yer almaktadır.

“İleriki yıllarda Türkiye'ye yerleşmeyi düşünüyoruz. Böyle bir planımız var ama biz eşimle çok uzun vadeli planlar yapmayı sevmiyoruz çünkü hem sosyal bakımdan hem iş bakımından önümüze neler çıkacağını bilmiyoruz ama tabi böyle bir düşüncemiz var. İstanbul değil Ege'de bir tatil bölgesi olabilir. Kafamızda böyle bir plan var ama tabi şartlar, işimiz ne gösterir bilmiyoruz. Yerleşme konusunda işimiz belirleyici faktör olacak.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Restoran İşletmecisi, 45 Yaş)

“Kesinlikle böyle bir düşüncemiz var. Türkiye'deki sosyal şartlarımız, yaşam standartlarımız burada yok emekli olduğunuzda burada çok büyük sıkıntılar yaşayabiliyorsunuz. Şu an etrafımızda bu durumu yaşayan çok insan

görüyoruz. Burada emekli olan insanlara verilen emekli maaşıyla geçinmek, yaşamak çok zor. Burada tüm sağlık hizmetleri parayla veriliyor ancak Türkiye’de böyle bir durum yok, her türlü sağlık hizmetini en iyi şekilde ücretsiz olarak alabiliyorsunuz. Bu sebeplerden ötürü ilerde kesinlikle Türkiye’de yaşamak istiyoruz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Mağaza Müdürü, 47 Yaş)

“İlerde emekli olduğumuzda Türkiye’ye yerleşmek gibi bir düşüncemiz var. Özellikle çocuklarımız Türkiye’de üniversite okursa kesinlikle oraya yerleşmeyi düşünüyoruz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Akademisyen, 36 Yaş)

“İlerde Türkiye’ye yerleşmek gibi bir düşüncemiz var. Bunun sebebi Türkiye’de emekli bireyler için sosyal şartların ve sosyal güvenlik sisteminin daha iyi olduğunu düşünmemiz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 40 Yaş)

“Düşünüyoruz çünkü benim için başka bir ülkede yaşamak zor, bu yüzden hayatımın ileriki döneminde memleketimde yaşamak istiyorum. Ayrıca özellikle ileri yaşlarda, emeklilik döneminde ihtiyacımız olabilecek sağlık sektörü Türkiye’de daha gelişmiş olduğu için orada yaşamak istiyoruz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Mühendis, 39 Yaş)

“İlerde Türkiye’ye yerleşmek gibi bir düşüncemiz var. Bu düşüncemizin en temel sebebi çocuklarımızın Türkiye’de üniversite okumaları istiyor oluşumuz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 36 Yaş)

Yaşları ilerlediğinde Türkiye’ye yerleşmeyi planlayanların en önemli gerekçeleri sosyal güvenlik sisteminin sunduğu sağlık hizmetleri gibi konularda emekliliklerini Türkiye’de daha rahat geçireceklerine dair görüşleridir. Özellikle çocuk sahibi olan ailelerin bir kısmının Türkiye’ye yerleşme konusundaki isteklerinin önemli bir sebebi de çocuklarının üniversite eğitimlerini Türkiye’de almalarını istemeleridir.

İki göçmen görüşmeci ise ekonomik şartların iyi olması, sakin ve güvenli bir hayat yaşıyor olmaları gibi sebeplerle Azerbaycan’daki hayatlarından memnun olduklarından ilerleyen süreçte Türkiye’ye tamamen yerleşmek gibi bir fikirlerinin olmadığını belirtmişlerdir.

“Bu konuda kesin bir kararımız olmamakla birlikte gelecekte tamamen yerleşme gibi bir planımız yok ancak emekli olduğumuzda yılın 3-6 ayını Türkiye’de geçirmek isteriz. Yani iki ülkeden de kopmadan yılın belli bir dönemini orada belli bir dönemini ise burada geçirmek isteriz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Şef Aşçı, 36 Yaş)

“Burada var olan güvenlik, sakinlik gibi şartlar devam ederse burada yaşamaya devam etmeyi tercih ederiz. İlerisi için daha çok köy hayatı diyebileceğimiz, organik bir şekilde beslenebileceğimiz, huzurlu sakin bir hayat yaşamak istiyoruz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

3.2. EVLİLİK VE AİLEYE İLİŞKİN BULGULAR

3.2.1. Aile Türleri

Görüşme yapılan on beş aileden on dört tanesi çekirdek aile tipine sahiptir. Yalnız bir çift erkeğin anne ve babasıyla aynı evde, geniş aile biçiminde yaşamaktadır. Bu çift ayrı bir evde yaşayacak maddi imkanları olmadığı için aile büyükleriyle bir arada yaşadıklarını, maddi koşulları elverdiğinde ayrı bir eve çıkmak istediklerini belirtmişlerdir.

Sanayi devriminin gelişmesiyle modern dünyada en yaygın görülen aile tipi olan çekirdek ailenin toplumlarda hâkim olmasının temel nedeni değişen ekonomik yapı olmuştur. Tarım toplumlarında aynı zamanda bir üretim birimi olan ve çok sayıda aile üyesinin bir arada yaşamasının önemli sosyoekonomik işlevlere sahip olduğu geleneksel geniş ailenin yerini alan çekirdek ailenin sadece karı koca ve çocuklardan oluşması, diğer aile üyelerinden daha uzak bir yerde ikamet edildiğinden mesafeli akrabalık ilişkilerine sahip olması durumu çift uluslu ailelerin daha sorunsuz bir biçimde devam etmesine olanak sağlayan özellikler taşımaktadır. Ev içerisinde çok sayıda üyeyi barındıran geleneksel geniş ailelerde insanların daha rahat yaşayabilmesi için birbirlerine benzer davranış kalıpları sergiliyor olması oldukça önemlidir. Çift uluslu aileler doğaları gereği farklı davranış kalıplarına sahip olan üyeleri içinde barındıran bir yapıya sahiptir ve geleneksel geniş aile tipi bu farklılığın rahat bir şekilde tolere edilebileceği bir yapıya sahip olmadığından çekirdek aile tipi çift uluslu aileler için daha uygundur. Farklı bir ifadeyle, Modern dünyada hâkim olan aile tipinin çekirdek aile olmasının yanı sıra katılımcıların aile büyükleriyle bir arada yaşamamayı tercih etmelerinde çift uluslu bir evliliğe sahip olmalarının da etkisi vardır. Çiftlerin birbirlerinden farklı kültürlere sahip oldukları bu evliliklerde eşler bu farklılıkların bilincinde olarak birbirlerine hoşgörüyle yaklaşmaya çalışmakta ve böylece aile içerisinde yaşayabilecekleri birçok olası problemi ortadan kaldırmaktadırlar. Aile büyükleriyle bir arada yaşanması halinde eşler arasındaki

kültürel farklılıkların aile büyükleri tarafından eşler kadar hoşgörüyü karşılanamaması durumunda ise aile içerisinde daha fazla problem yaşanabileceğinden çift uluslu evlilik yapan çiftler için çekirdek ailenin oldukça işlevsel olduğunu söylemek mümkündür.

3.2.2. Çiftlerin Eğitim Durumu

İçerisinde yetişilen aile ve ortam dışında insanın kültürü etkileyen ve sosyalizasyon sürecinde önemli payı olan bir diğer unsur eğitimidir. Diplomaların kimi zaman sadece birer etiket olmasının ötesinde eğitim sürecine dahil olan kişiler bu süreçte insan ilişkilerini, farklı kişilerle sosyal temaslar kurmayı, konuşup dinlemeyi öğrenirler. (Tarhan, 2006: 23) Özellikle farklı kültürlere sahip bireyleri bir araya getiren üniversitelerde eğitim alan kişiler, kültürel farklılıkları üniversitelerde bir araya gelmiş oldukları insanlar sayesinde deneyimleyerek öğrenirler. Bu durumun söz konusu bireylere, yabancı bir kişiyle evlenmeleri durumunda karşılaşılabilecekleri kültürel farklılıkların bilincinde olarak evlilik kararlarını vermeleri için bir ayrıcalık sunabilmektedir.

Görüşmeci çiftlerin büyük kısmı üniversitede öğrenim görmüş olan insanlardır. 15 çiftten 10 tanesinde hem kadın hem de erkek üniversite okumuştur. Kadınların Türkiye, erkeklerin Azerbaycan vatandaşı olduğu evliliklerde çiftlerin tamamı üniversite okumuştur. Bu evliliklerde görüşmecilerin beş tanesinden dördü Türkiye’de üniversite okurken Azerbaycan vatandaşı olan eşleriyle tanışmışlardır. Dolayısıyla söz konusu evliliklerin üniversitelerin uluslararası yapılarından kaynaklandığını söylemek yanlış olmaz. Farklı ülkelerden insanları bir araya getiren üniversiteler bu kişiler arasında farklı etkileşim biçimlerinin kurulmasının önünü açar. Farklı ülkelerin vatandaşları olan iki kişinin evlenmesi de bu etkileşim biçimlerinden bir tanesidir.

Eşlerden her ikisinin de üniversite eğitimi görmediği görüşmecilerden iki çiftte kadınların eğitim düzeyi eşlerinden daha yüksek, iki çiftte erkeklerin öğrenim düzeyi eşlerinden daha yüksek, bir çiftte ise eşlerin öğrenim düzeyleri birbirleriyle aynıdır. (Çiftlerin öğrenim düzeylerine ilişkin bilgiler Ek.1.’de yer alan tabloda bulunmaktadır)

3.2.3. Kadınların Çalışma Durumu

Azerbaycan Vatandaşının Kadın-Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşının Erkek Olduğu Evlilikler

Erkeklerin Türkiye, kadınların Azerbaycan vatandaşı olduğu evliliklerde kadınların iki tanesi ortaokul mezunu, bir tanesi lise mezunu, bir tanesi önlisans mezunu, iki tanesi lisans mezunu, üç tanesi yüksek lisans mezunu, bir tanesi ise yüksek lisans mezunu olup doktora öğrenimine devam etmektedir. Evlenmeden önce kadınların dokuzu çalışmaktadır. Bir tanesi ise üniversiteden mezun olmasının hemen ardından evlendiği için çalışma hayatına evlendikten sonra başladığını ifade etmiştir.

Evlendikten sonra kadınların yarısı çalışma hayatını bırakmıştır diğeri yarısı ise çalışmaya devam etmektedir. Yüksek lisans ve doktora düzeyinde öğrenim görmüş olan kadınlar ve lisans mezunu olan kadınlardan bir tanesi çalışma hayatına devam ederken ortaokul, lise, önlisans mezunu olan kadınların tümü, lisans mezunu olan kadınların ise bir tanesi evlendikten sonra çalışmayı bırakmıştır. Öğrenim düzeyi daha yüksek olan kadınların evlenip çocuk sahibi olduktan sonra da çalışmaya devam ettiğii görülmektedir.

Çalışma hayatını bırakan kadınlar, eşleriyle ortak bir şekilde karar vererek çalışmayı bıraktıklarını ifade etmişlerdir. Evlendikten sonra işlerini bırakan kadınların eşleri, maddi olarak ihtiyaçları olmadığı için eşlerinin çalışıp yorulmasını istemediklerini dile getirmişlerdir.

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşının Kadın-Azerbaycan Vatandaşının Erkek Olduğu Evlilikler

Kadınların Türkiye, erkeklerin Azerbaycan vatandaşı olduğu evliliklerde kadınların dört tanesi lisans mezunu, bir tanesi ise yüksek lisans mezunu olup doktora öğrenimine devam etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan kadınların tamamı evlenmeden önce, Türkiye’de çalışmaktadırlar. Görüşülen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı kadınların tamamı Azerbaycan’a evlilik sebebiyle göç etmişlerdir ve Türkiye’den ayrılırken işlerinden istifa ettiklerini dile getirmişlerdir. Bu kadınların bir tanesi Türkiye’de bir devlet üniversitesinde öğretim görevlisi olarak, iki tanesi devlet hastanesinde hemşire olarak, birisi öğretmen olarak birisi de mühendis olarak çalışma hayatlarına sahiplerdir. Özellikle devlet üniversitesinde akademisyen olarak çalışan ve devlet hastanelerinde

hemşire olarak çalışan kadınlar, çalışma hayatları öncesinde zorlu bir süreçle sınavlara hazırlanarak başladıkları işlerinden evlenip göç edecekleri için istifa ettiklerini ifade etmişlerdir. Verdikleri bu kararların temelinde ise eşlerine olan sevgileri olduğunu dile getirmişlerdir. Yani eşleriyle bir yuva kurabilmek için zor elde ettikleri meslekleri bırakarak duygusal etkilerle başka bir ülkeye göç etmişlerdir.

Görüşme yapılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı beş kadından üç tanesi evlenip Azerbaycan'a göç ettikten sonra çalışmayı bırakmıştır ve halen çalışmamaktadır, hemşire olan görüşmecilerden bir tanesi Azerbaycan'a yerleştikten 12 sene sonra kendi mesleğinde eğitmen olarak işe başlamıştır, öğretmen olan görüşmeci ise buraya geldiğinde maddi olarak çalışmak durumunda olduğunu ifade etmiştir ve şimdilik öğretmenlik mesleğini yapabileceği bir eğitim kurumu bulamadığı için Türkiye'ye ait bir kurumda memur olarak çalışmaktadır. Türkiye'de akademisyen olarak çalışan görüşmeci ise sosyal olarak kendisini daha iyi hissedeceği için Azerbaycan'da bir üniversitede çalışmaya devam etmek istediğini dile getirmiştir.

Görüşme yapılan kadınların tamamı Azerbaycan'da geçmişte Türkiye'de yaptıkları iş kadar kazanç sağlayabilecekleri bir iş bulmalarının zor olduğunu söylemişlerdir. Göç etmiş olan erkeklerin tamamı daha fazla kazanç sağlayabildikleri için Azerbaycan'da yaşadıkları yani burada kalmalarının en büyük sebebinin ekonomik sebepler olduğu görülürken kadınların burada yaşamalarının temelinde duygusal sebepler ve aileleri olduğu gözlemlenmiştir.

3.2.4. Erkeklerin Çalışma Durumu

Türkiye'den Azerbaycan'a göç etmiş olan erkeklerin büyük çoğunluğunun göç sebebi iş fırsatlarıdır. Bu erkekler Azerbaycan'da mevcut olan işgücü talepleri doğrultusunda genellikle turizm-hizmet veya teknik-mühendislik sektörlerinde çalışan kişilerdir. Görüşmecilerden bir tanesi restoran işletmekte, mühendis olan iki görüşmeci kendilerine ait olan mühendislik şirketlerinde çalışmakta, bir mühendis görüşmeci Türkiye Cumhuriyeti'ne ait şirketlerinden bir tanesinde çalışmakta, bir görüşmeci makine teknikeri olarak çalışmakta, bir tanesi şef aşçı bir tanesi kebab ustası olmak üzere iki görüşmeci yeme içme sektöründe, bir tanesi Türkiye merkezli bir mobilya firmasının Azerbaycan şubesinde yönetici olarak çalışmakta, bir tanesi ticaretle ilgilenmekte, bir

görüşmeci ise öğretmen olarak eğitim sektöründe çalışmaktadır. Özellikle Azerbaycan'a çalışmak amacıyla gelen görüşmeciler Türkiye'de yaptıkları işlerde başarılı olan ve bu başarıları sebebiyle Azerbaycan'da çalışmalarını için kendilerine daha iyi şartların sunulduğu kalifiye elemanlar oldukları görülmüştür.

Büyük çoğunluğunu Türkiye'de üniversite öğrenimi görüp ülkesine geri dönen kişilerin oluşturduğu Azerbaycan vatandaşı erkek görüşmecilerin üç tanesi hekim olarak sağlık sektöründe, biri resepsiyon görevlisi olarak turizm sektöründe, biri ise mühendis olarak inşaat sektöründe çalışmaktadır.

3.2.5. Çiftlerin Evlilik Durumları (Kaç Evlilik Yaptıkları)

Görüşme yapılan on beş çiftten on bir tanesinde kurulan evlilikler eşlerin tamamının ilk evlilikleridir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı kadınlar ve Azerbaycan vatandaşı erkekler tarafından kurulan evliliklerin tamamında her iki eş ilk evliliklerini eşleriyle yapmışlardır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı erkeklerin ve Azerbaycan vatandaşı kadınların kurmuş oldukları evliliklerin altı tanesinde de eşler ilk evliliklerini birbirleriyle yapmışlardır.

Azerbaycan vatandaşı kadın ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı erkeklerin kurmuş olduğu evliliklerden iki tanesinde erkekler ilk, kadınlar ikinci evliliklerini (bir kadının ilk evliliğinden yaşları büyük olan iki çocuğu var ve çocukları eğitim-evlilik gibi sebeplerden yurt dışında yaşıyorlar), bir tanesinde kadın ilk, erkek ikinci evliliğini (erkeğin iki çocuğu var, Türkiye'de anneleriyle birlikte yaşıyorlar, tatillerde babalarıyla vakit geçiriyorlar), bir tanesinde de eşlerin ikisi de ikinci evliliklerini gerçekleştirmişlerdir. İkinci evliliğini gerçekleştiren görüşmecilerin tamamında görüşmecilerin boşandıkları ilk eşleri kendi ülkelerinin vatandaşlarıdır.

İlk evliliğinden çocuğu olan iki görüşmeci vardır. Bir tanesinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı erkek, bir tanesinin de Azerbaycan vatandaşı kadın olduğu bu görüşmeciler ilk evliliklerinden olan çocuklarıyla birlikte yaşamamaktadırlar. Kadın görüşmecinin ilk evliliğinden olan çocuklarının yaşları büyük olduğundan bir tanesi evli olup eşiyle yurt dışında yaşamaktadır. Diğerisi ise yurt dışında eğitim almaktadır. İlk evliliğinden iki çocuğu olan erkek görüşmeci ise çocuklarının daha iyi eğitim alabilmeleri için Türkiye'de anneleriyle birlikte yaşadıklarını, kendisinin fırsat buldukça eşiyle

beraber çocuklarını görmeye gittiğini belirtmiştir. İlk evliliğinden çocuğu olan görüşmecilerin eşleri, eşlerinin çocuklarını kendi çocukları olarak gördüklerini, çocuklarla iyi ilişkilere sahip olduklarını, birbirlerini çok sevdiklerini söylemişlerdir. Eşlerden birinin ilk evliliğinden çocuk sahibi olduğu çiftlerden bir tanesinde görüşmeciler çocuk istemediklerini belirtmişlerdir. Diğer çiftin ise bir çocukları vardır ve annesinin ilk evliliğinden çocukları olan kardeşleriyle güzel ilişkilere sahip olduğu belirtilmiştir. İlk evliliklerinden çocuğu olan görüşmeciler, ikinci evliliklerini yapmadan önce eş adaylarıyla çocuklarını tanıştırap çocuklarının da onaylarını alarak yeniden evlenmişlerdir.

Bu konuda görüşmeci bir çiftin görüşleri aşağıda verilen cevaplarda yer almaktadır;

“İlk evliliğimden iki çocuğum var kızım 13 yaşında oğlum 19 yaşında, bu evliliğimden çocuğumuz yok. Eşimle evlenmeme karar vermemde en önemli etkenlerden birisi de bu oldu çünkü eşim evlenirken çocuğumuz olmasına gerek yok bizim zaten iki tane çocuğumuz var dedi. Bu cümle beni çok etkiledi bana dünyaları verse bu kadar mutlu olmazdım. Eşimin çocuklarına olan yaklaşımını çok seviyorum. Çocuklarım da eşimi çok seviyor, onlar öğrenci olduklarından çok yoğun oluyorlar ve bu yüzden çok sık görüşemesek bile görüştüğümüzde eşimi bir abla, bir arkadaş olarak görüyorlar. Zaten ben evlenmeden önce çocuklarımla eşimi tanıştırdım, onların fikirleri benim evlilik kararı almamdaki en önemli şeydi, eşimle tanıştıkları anda çok güzel bir iletişim kurmaya başladıkları için ve evliliğimizi onayladıkları için çok memnunum. Bazen eşimle olan iletişimleri benimle olan iletişimlerinin önüne geçiyor, onunla daha fazla şey paylaşıyorlar.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Mağaza Müdürü, 47 Yaş) / *“Benim kendi çocuğum yok ancak eşimin ilk evliliğinden olan çocuklarını kendi çocuğum gibi görüyor ve seviyorum. Onlar da beni çok güzel bir şekilde kabul ettikleri için çok mutluyum, Türkiye’ye gittiğimiz zaman onlarla çok güzel bir iletişimimiz var arkadaş gibiyiz.”* (Azerbaycan Vatandaşı Kadın, Satış Müdürü, 42 Yaş)

3.2.6. Eşlerin Tanışmaları

Eş seçimi konusunda tüm ülkelerde ve her dönemde en geçerli teori eşlerin birbirlerinden hoşlanmalarına dayanan romantik doktrindir. (Şahinkaya, 1979: 101) Geleneksel geniş ailenin yaygın olarak görüldüğü sanayi öncesi toplumlarda eş seçimi daha çok evlenecek kişilerin aileleri tarafından yapılırken sanayi sonrası toplumlarda ekonomik yapının değişimiyle ailenin üretim işlevi ortadan kalkmış, aile üyeleri çalışmak

için bireysel olarak ev dışına çıkmaya başlamışlardır. Yaşanan bu süreç sonrasında, eğitim almak, çalışmak maksadıyla ev dışına çıkan bireyler evlenecekleri kişiyi dahil oldukları sosyal ortamlar içerisinde kendilerinin seçmesi daha yaygın olmaya başlamıştır.

Görüşmecilerin tamamı yabancı birisiyle yapmış oldukları evliliklerinin, aşk ve sevgi gibi duygusal temellere dayandığını ifade etmişlerdir.

İş Çevresi

İnsanların hayatlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri ortamlardan bir tanesi iş yerleridir. Evlenme çağına gelmiş bazı bireyler hayatlarının en önemli kararlarından bir tanesi olan eş tercihini çalışma hayatlarında çevrelerinde bulunan insanlar arasından yaparlar.

“Eşimle aynı iş yerinde çalışıyorduk, iş yerinde tanıştık ve birbirimizi severek evlendik.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Operatörü, 38 Yaş)

“İkimiz de turizm sektöründe çalışıyoruz. O dönem eşimle aynı iş yerinde çalışıyorduk, ben şef aşçıyım eşim de satış departmanında çalışıyordu. Orada tanışıp birbirimizi beğendik ve evlendik.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Şef Aşçı, 36 Yaş)

“Eşim benim çalıştığım okulda işe başladı ve orada birbirimizi ilk gördüğümüz an sevdik. Yani iş yerinde tanışarak evlendik.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Öğretmen, 42 Yaş)

Görüşmeci çiftlerin üç tanesi Azerbaycan’da çalışma hayatları içerisinde eşleriyle tanışmışlardır. Türkiye’den Azerbaycan’a çalışmak için geldiklerinde bekar olan bu görüşmeciler Azerbaycan’da çalışırken eşleriyle tanışmışlardır.

Eğitim Çevresi

Farklı uluslardan insanları bir araya getiren üniversiteler çift uluslu ailelerin kurulmasında önem taşıyan ortamlar arasındadır. Görüşmeci çiftlerden iki tanesinde eşler birbirleriyle Azerbaycan’da üniversite eğitimi alırken tanışmışlardır.

“Ailem buraya yerleşince üniversite son sınıftaydım ve ailemin yanına Azerbaycan’a gelip buradaki bir üniversiteye geçiş yaptım. Buraya gelirken okul bulma konusunda birçok problem yaşadım, sadece bir dönemim kalmıştı ve okul bulamayınca Kıbrıs’ta okumaya devam etmek için geri dönmeyi düşünürken eğitim bakanlığından arayıp bana uygun bir üniversite

bulduklarını söylediler. O üniversite de eşimin okuduğu üniversiteymiş. Rektörle görüştük ve transkriptimi uygun görüp üniversiteyi burada tamamlayabileceğimi söylediler ve beni kabul ettiler. Okuldaki tek Türk bendim okula başlayınca eşimle tanıştık daha sonra nişanlandık.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Restoran İşletmecisi, 45 Yaş)

“Eşimle burada üniversite okurken tanıştık.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

Dört görüşmeci çiftte ise eşler birbirleriyle Türkiye’de tanışmışlardır. Türkiye’de tanışan dört çiftin tamamında kadınlar Türkiye erkekler ise Azerbaycan vatandaşıdır. Yani bu çiftlerin tanışması Azerbaycan vatandaşı olan erkeklerin hayatlarının bir dönemini Türkiye’de geçirmeleri dolayısıyla mümkün olmuştur. Söz konusu çiftlerde erkeklerin bir dönem Türkiye’de yaşama sebepleri ise üniversite eğitimlerini Türkiye’de almış olmalarıdır.

“Eşim üniversite okumak için Türkiye’ye gelmişti, ben de aynı üniversitede okuyordum. Okulda arkadaş ortamında tanıştık. Daha sonra birbirimizi severek evlenme kararı aldık, okul bitince evlendik.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Öğretmen, 29 Yaş)

“Eşimle Türkiye’de tanıştık, aynı yerde çalışıyorduk. Eşim tıpta uzmanlık eğitimini Türkiye’de alıyordu ve doktor olarak çalışıyordu ben de hemşire olarak çalışıyordum. Yani hastanede tanıştık ve daha sonra evlendik.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 40 Yaş)

“Eşim Türkiye’ye öğrenci olarak gelmişti. Bir gün arkadaş ortamında otururken eşim de geldi ve ortak arkadaşlarımız aracılığıyla orada tanıştırıldık.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Mühendis, 39 Yaş)

“Eşim eğitimi için Türkiye’deydi, uzmanlık eğitimi alıyordu. Aynı hastanede çalışıyorduk orada tanıştık ve tanıştıktan 1,5 yıl sonra da evlendik.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 36 Yaş)

“Ülkelerarası ilgili anlaşmalara göre, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile akraba topluluklardan ülkemize öğrenim görmek üzere ilk öğrenci gelişi Ocak 1992’de başlamıştır.” (Çağlar, 1997: 153) Türkiye’ye önemli sayıda öğrenci gönderen ülkelerden bir tanesi de Azerbaycan’dır. Azerbaycan’dan Türkiye’ye üniversite okumak için gelen Azerbaycan vatandaşları Türkiye’de bulundukları süreç içerisinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan eşleriyle tanışmışlardır ve eğitim hayatları sona erdiğinde evlenerek eşleriyle beraber ülkelerine geri dönüş yapmışlardır. Azerbaycan’a göç ettikten sonra eşleriyle tanışan insanlar evlilikleri öncesinde de Azerbaycan’da yaşamışken bu kişilerin

aksine eşleriyle Türkiye’de tanışıp evlilik sebebiyle Azerbaycan’a göç etmiş olan göçmenler evlendikten sonra Azerbaycan’a yerleşmiş olan, evlendikten sonra Azerbaycan’daki yaşama dahil olan insanlardır.

Sosyal Çevre

İnsanların göç ettikleri yerlerde dahil oldukları sosyal ortamlar farklı uluslardan eşlerin birbirleriyle tanıştıkları yerler arasındadır.

“Görücü usulüne yakın bir tanışma oldu aslında, eşimin ablasına yani baldızıma bir mobilya sattık, aslında bir kanepa sayesinde tanışmış olduk, dükkânda kanepenin değişimi konusunda bir münakaşa oldu, satış yapan personel eşimin ablasıyla münakaşaya girince ben mağaza müdürü olarak araya girip müşteriye bu şekilde davranmaması gerektiğini söyledim ve müşteri için ne gerekiyorsa yapılmasını istedim. Bu olay sonrasında eşimin ablası bu durumdan memnun olup teşekkür edince bu teşekkür sayesinde dostluğumuz başladı ve devam etti. Eşimin ablasının ailesiyle birlikte yemeğe gittik ve eşimi de benimle tanıştırmak için davet etmişlerdi. Aslında daha önce olumsuz bir şekilde sonlanan evlilik yaşadığım için tekrar evlenmek istemiyordum. Ancak yine de tanışmak için yemeğe gittim, eşimle tanıştığım an çok güzel bir iletişim kurmaya başladık ve evlilik konusundaki fikrim değişmiş oldu. Umarım hayatımız boyunca devam eder.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Mağaza Müdürü, 47 Yaş)

“Biz şirket olarak burada kalırken ev tutacaktık, ev kiralama şirketi bize bir ev gösterdi ve gittiğimiz evin sahibi eşimdi. Görünce kendisini beğendim, o şekilde tanıştık. Bir sene hiç belli etmedim hoşlandığımı, her ay kirasını almak için tek başına geliyordu. Sonra bana bir merak geldi hep tek başına geldiği için evli olmadığına emin olduktan sonra yemeğe çıkmayı teklif ettim. Burada Rus kültürü hâkim olduğu için insanlar genellikle giyimlerine çok dikkat ediyorlar mesela Türkiye’de makyaj yapmadan dışarıya çıkmak çok normalken burada öyle değil. Eşim de her zaman çok bakımlı, güzel giyinen, dışarıya makyajsız çıkmayan birisiydi ancak yemeğe çıktığımız gün hiç makyaj yapmadan geldi sanırım doğal halini beğenip beğenmeyeceğimi merak etti. Daha sonra eşime çıkma teklifi ettim. Sonra eşimi annemle tanıştırmak için Türkiye’ye götürdüm. Orada nikah kıyıp evlendik sonra buraya geri döndük.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Mühendisi, 45 Yaş)

“Eşim müşteri olarak gittiğim bir kafede garson olarak çalışıyordu, biz de arkadaşlarımla arada bir o kafeye gidiyorduk. Orada eşimi gördüm ve eşime büyük bir sempati duymaya başladım. Orada tanıştık ve daha sonra

görüşmeye başlayıp evlendik.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Kebap Ustası, 33 Yaş)

“Eşim bir televizyon kanalında haber sunucusuydu, onu orada görüp çok beğendim. Beğendikten sonra onun hayatını araştırmaya başladım ve onunla gittiğim bir restoranda karşılaşınca gidip tanıştım ve bu şekilde tanışarak evlendik.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Tüccar, 28 Yaş)

Eşlerin birbirleriyle tanışmalarının örnekleri yukarıda verildiği gibi kimi iş yaşamında tanışılan insanlar vasıtasıyla kimi zaman Azerbaycan’daki barınma ihtiyacını karşılarken insanlarla kurulan iletişim sonucunda kimi zaman kafe-restoran gibi sosyal ortamlarda kimi zaman ise medya vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Bu örneklerde de görüldüğü üzere göçmenler sonradan dahil oldukları ülkenin sosyal hayatına aktif bir şekilde katıldıklarından birçok yerli insanla etkileşim içerisine girerler ve bu durum da eşlerin tanışması konusunda örneklerin çeşitlenmesine neden olur.

“Ben evlenmeden önce de ailece Azerbaycan’la bağlantılarımız vardı ve burada aile dostlarımız vardı. Eşim ailece tanıdığımız bir ailenin oğluydu. Küçük yaşlardan beri ailece görüşüyorduk, ikimizin de küçük yaşlardan beri birbirimize karşı duyduğumuz bir ilgimiz vardı. Üniversite çağlarımızdayken yine ailece görüşüyorduk ve o dönem bir etkileşimimiz, konuşma fırsatımız oldu ve beraberliğimiz başladı sonrasında evlenmeye karar verdik.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Akademisyen, 36 Yaş)

Farklı ülkelerin vatandaşları olan aile büyükleri arasında geçmişten gelen dostluk ilişkileri de çift uluslu ailelerin kurulmasına ortam hazırlamaktadır. Görüşme yapılan bir çift aileleri arasında var olan bağlar sonucu tanışmıştır.

3.2.7. Evlilik Gelenekleri

Evliliklerin kurulma aşamasında büyük önem taşıyan evlilik gelenekleri her kültürde birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. *“Toplumların kültürleri evlenme biçimlerini de belirlemektedir.” (Adıgüzel, 1997: 121)* Azerbaycan ve Türkiye arasındaki tarihsel yakınlıktan ötürü evliliğin kurulma aşamasında gerçekleştirilen nişan, kına gecesi, düğün gibi törenler iki ülkede birçok benzer özellik taşımakla birlikte birtakım farklılıklar da göstermektedir. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde çiftlerin evlilik törenlerinde genel olarak hangi ülkenin geleneklerinin baskın olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

Çiftlerin büyük çoğunluğu Azerbaycan'da kültürel olarak düğünün (toy) daha büyük öneme sahip olduğunu düşündükleri için evlilik törenlerinde Azerbaycan geleneklerinin daha hâkim olduğunu ifade etmişlerdir. Özellikle ilk evliliklerini yapan çiftlerin çoğu her iki ülkede de düğün yaparak her iki ülkenin düğün geleneklerini yerine getirmek istemişlerdir.

“Azerbaycan’da düğün çok önemli. Hem Azerbaycan’da hem de Türkiye’de düğün yaptık. Eşimin ailesi bizim geleneklerimizi öğrenerek yerine getirdi.” (Azerbaycan Vatandaş, Kadın, Petrol Mühendisi, 44 Yaş) / *“Azerbaycan’da düğün çok önemli olduğu için buradaki tüm adetleri öğrenmeye çalıştık ve hemen hemen hepsini yapmaya çalıştık.”* (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaş, Erkek, Restoran İşletmecisi, 45 Yaş)

“Düğünü buranın kültüründe çok daha önemli bir yere sahip olduğu için her şeyi buranın adetlerine göre yaptık.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaş, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

“Azerbaycan kültüründe düğün yani toy çok önemli bir yere sahip olduğundan tüm ritüelleri buranın geleneklerine göre gerçekleştirdik. Bir Azerbaycan toyu yaptık. Ama zaten düğün adetlerimiz birbirlerine belli ölçüde benzerlik gösteriyor bu yüzden iki ülkenin adetleri de vardı. Düğünde benim ailem ve çevrem de olduğu için Türk müzikleri de vardı.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaş, Erkek, Mağaza Müdürü, 47 Yaş)

“Biz nikahımızı Türkiye’de kıydık, düğünümüzü burada yaptık. Genel olarak buranın gelenek görenekleri hakimdi. Yani tam olarak bir Azerbaycan düğünü yaptık.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaş, Kadın, Akademisyen, 36 Yaş)

“Biz hem Azerbaycan da hem de Türkiye de düğün yaptık. Evlilik ritüellerimizi kültürel dayatmalardan çok kendi isteğimize göre yapmaya özen gösterdik. Ailelerimiz de bu konuda bize çok karışmadılar, anlayışlı yaklaştılar ama biz onların gönlünü yapacak şekilde organize ettik. Her iki ülkenin kültürel değerleri de vardı ancak genel anlamda Azerbaycan kültürünün etkilerinin daha baskın olduğunu söyleyebiliriz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaş, Erkek, Şef Aşçı, 36 Yaş)

“Bu konuda her iki ülkenin de adetlerini yerine getirmeye özen gösterdik. Örneğin bizde kız istemede “şirin çay” dediğimiz çay ikram edilirken Türkiye’de kahve ikram ediliyor. Biz her ikisini de ikram ettik. Her iki ailenin büyüklerini de mutlu etmeye çalıştık. Eşimin ailesinin burada çok fazla akrabası ve çevresi olduğundan düğünümüzü burada yaptık. O yüzden düğünde buranın gelenekleri daha hakimdi ancak Türk geleneklerini de ihmal etmedik.” (Azerbaycan Vatandaş, Kadın, Haber Sunucusu, 25 Yaş)

“Her organizasyonu iki ülkede de yaptık, iki nişan, iki kına, iki düğün yaptık. Her iki ülkenin kültürel öğeleri de vardı ama Azerbaycan’da düğün çok önemli bir gelenek ve bizden farklı adetleri de var. Ben farklılık olsun diye buranın adetlerini de gerçekleştirdim. Yani benim isteğim doğrultusunda Azerbaycan gelenekleri her iki ülkedeki düğünde de daha hakimdi.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Öğretmen, 29 Yaş)

Görüşülen üç çift, evlilik merasimlerinde her iki ülkenin geleneklerini de yerine getirmeye özen gösterdiklerini bu yüzden bir tarafın baskınlığının olmadığını ifade etmişlerdir. Bu görüşmecilerden iki düğün yapanlar, Türkiye’deki düğünde Türkiye’nin geleneklerini, Azerbaycan’daki düğünde ise Azerbaycan’ın geleneklerini yerine getirdiklerini belirtmişlerdir.

“Evlilik ritüellerimizde her iki ülkenin kültürel değerlerine de özen gösterdik Azerbaycan gelenekleri neyi gerektiriyorsa ona özen göstermeye çalıştık. Düğünümüz İstanbul’daydı ve her iki ülkenin müzikleri de çaldı.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

“Her iki ülkede de düğün yaptık, o yüzden her iki ülkenin ritüellerini de yerine getirdik.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 40 Yaş)

“Biz iki ülkede de düğün yaptık Türkiye’de kendi gelenek göreneklerimize göre düğün yaptık. Burada da buranın geleneklerine uygun bir düğün yaptık.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 36 Yaş)

Eşlerin birinin ya da her ikisinin de ikinci evliliğini gerçekleştirdiği evliliklerin çoğunda çiftlerin büyük törenler yapmaya gerek görmediği, ailelerin de çiftlerin bu kararlarına anlayışla yaklaştığı görülmüştür. Covid-19 salgını sebebiyle yaşanan pandemi döneminde evlenen çiftler de kalabalık törenler gerçekleştirememişlerdir.

“Biz nikahımızı Türkiye’de bir belediyede yaptık. Sade bir nikah kıydık. Eşim için de benim için de düğün gibi gelenekler çok önemli değildi ailelerimiz düşüncesi de bizimle aynı doğrultuydu.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Mühendisi, 45 Yaş)

“İkimizin de ikinci evliliği olduğu için bu konulara çok fazla önem vermedik. Zaten düğünümüz karantina dönemine denk geldiği için kendi aramızda bir nikah yaptık. Ancak kız isteme vs. gibi ritüeller Azerbaycan adetlerine göre yapıldı zaten Türk geleneklerine de benziyordu.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Operatörü, 38 Yaş)

“Pandemi dönemine denk geldiği için düğün yapamadık ama bu durumu bir avantaj olarak görüyorum çünkü bu organizasyonlar daha büyük bir şekilde yapılsaydı elbet ufak tefek kültür çatışmaları yaşanacaktı. Yerine

getirebildiğimiz ritüellerde kültür farklılığını hissettim. Örneğin ben kız isteme için hazırlık yaparken burada kız isteme damadın gitmediğini öğrendim ve bana gelmemem gerektiği söylendi. Ben gitmek istediğim halde kız tarafı bunu kabul etmedi. Orta yolu bulmak için büyüklerimiz kız isteme faslını gerçekleştirdikten sonra giderek ortama dahil oldum.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Öğretmen, 42 Yaş)

Kadınların ikinci evliliklerini gerçekleştirdikleri evliliklerde, erkeğin ilk evliliği de olsa gelenek olan kına gecesi, düğün gibi kalabalık törenlerin genellikle yapılmadığı görülmüştür. Erkeğin ikinci kadının ise ilk evliliğini gerçekleştirdiği evliliklerde ise çiftlerin evlilik törenlerini gerçekleştirmişlerdir. Bu bağlamda evlilik geleneklerinde önemli yere sahip törenlerin özellikle ilk evliliklerini gerçekleştiren kadınlar için daha önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

3.2.8. Ailelerde Otorite İlişkileri

Aile içerisindeki otorite ilişkileri dönemden döneme ve toplumdan topluma hatta aynı toplum içerisinde yaşayan aileden aileye değişiklik göstermektedir. Bu bağlamda tarihsel olarak görülen aile tiplerinden yola çıkarak ailelerde hâkim olan üç çeşit otorite ilişkisinden bahsetmek mümkündür. Bunlar; anaerkil, ataerkil ve eşitlikçi ailelerdir. Günümüzde demokratik modern toplumlarda demokrasinin temel ilkesi olan eşitliğin hem toplumda hem de aile içerisinde kadın ve erkek arasında mevcut olan ilişkilerde birçok alanda hâkim olduğunu söylemek yanlış olmaz. (Sayın, 1990: 75-78)

Araştırma kapsamında aileler içerisinde otorite ilişkilerinin nasıl olduğunu anlayabilmek maksadıyla görüşmecilere aile için önemli olan kararların kim tarafından verildiği sorulmuştur. Verilen cevaplara göre bu ailelerin büyük çoğunluğunun eşitlikçi aileler oldukları görülmüştür.

On beş görüşmeci çiftten on iki tanesi aileleri için önemli olan kararları eşleriyle ortak biçimde aldıkları görülmüştür. Bu ailelerin bir kısmı verilen karara göre karar vericinin değişebildiğini ancak özellikle önemli kararların ortak bir biçimde verildiği görülmüştür.

“Kararlarımızı ortak vermeye özen gösteriyoruz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Restoran İşletmecisi, 45 Yaş)

“Genellikle önemli kararları ortak bir biçimde almaya gayret gösteriyoruz.”
(Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Mühendisi, 45 Yaş)

“Her zaman ortak bir şekilde karar almaya özen gösteriyoruz. Kendi kafamıza göre davranmak yerine birbirimizin fikirlerine önem veriyoruz.”
(Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Operatörü, 38 Yaş)

“Ufak tefek şeylerde kararları tek başımıza verebiliyoruz ancak büyük öneme sahip konularda konuşarak ortak bir karar vermeye özen gösteriyoruz.”
(Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Şef Aşçı, 36 Yaş)

“Tabi konuya göre değişebiliyor bazı konularda benim kararım önemliyken bazı konularda eşimin kararı daha önemli olabiliyor ancak önemli bir karar alacağımız zaman konuşarak ortak bir karara varmaya çalışıyoruz.”
(Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Haber Sunucusu, 25 Yaş)

“Önemli kararları verirken konuşup ortak karar vermeye çalışıyoruz.”
(Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Öğretmen, 29 Yaş)

“Konuya göre değişir ancak elimizden geldiğince ortak karar vermeye çalışırız.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Öğretmen, 33 Yaş)

“Ailemiz için önemli olan kararları eşimle birlikte ortak bir biçimde veriyoruz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 40 Yaş)

“Ortak karar vermeye gayret ediyoruz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Mühendis, 39 Yaş)

“Genellikle ortak kararlar vermeye çalışıyoruz ancak bu durum konuya göre değişiklik gösterebiliyor bazı konularda eşimin kararı bazı konularda ise benim kararım daha baskın oluyor.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

Eşlerin eğitim düzeylerinin birbirine yakın olmasının, aile içerisinde otorite ilişkilerinin eşitlikçi bir yapıya sahip olmasında önemli bir etkiye sahip olduğu düşünülebilir.

Görüşmeci çiftlerden bir tanesinde aile içinde verilen önemli kararlarda kadının daha fazla söz sahibi olduğu görülürken üç ailede ise özellikle önemli kararlarda erkeğin daha fazla söz sahibi olduğu görülmüştür. Bu çiftlerin de önemli bir karar verirken birbirleriyle fikir alışverişi yapıp, her iki kişiyi de memnun edecek şekilde kararlar vermeye çalıştıkları görülmektedir.

“Genel olarak ortak karar vermeye çalışıyoruz ama baskın olan eşimin kararları oluyor (kadının kararı) ben eşime evdeki iç işleri bakmanı diyorum.”
(Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Mağaza Müdürü, 47 Yaş) /

“Kararlar alınırken bazen benim ağırlığım daha fazla oluyor ancak bir konuda karar verirken eşimin hisleri, istekleri benim için çok önemli, onun hoşuna gitmeyecek herhangi bir karar vermekten kaçınıyorum. Ama genel olarak birbirimizle konuşup ortak karar almaya çalışıyoruz.” (Azerbaycan Vatandaşı Kadın, Satış Müdürü, 42 Yaş)

“Son karar merci eşimdir ancak genellikle kararlarımızı konuşarak vermeye çalışırız. Düşünce yapılarımız birbirine benzediği için karar verirken genellikle aynı yönde düşünceye sahip olduğumuzdan sorun yaşamayız, istişare etmeye çalışırız.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Akademisyen, 36 Yaş)

“Kararlarımızı ortak vermeye çalışıyoruz ancak genellikle son sözü erkek söylüyor.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Ev Hanımı, 22 Yaş)

“Verdiğimiz kararları konuşup anlaşarak vermeye çalışıyoruz ama genelde en son söz benim oluyor.” (Azerbaycan Vatandaşı, Erkek, Doktor, 40 Yaş)

Aile içerisinde önemli kararlar alınırken bir eşin kararının öne çıktığı ailelerde, kadının veya erkeğin otoritesinin varlığından söz edilebilir ancak yapılan görüşmelerde eşlerin sahip oldukları kişilik özelliklerinin de (sorumluluk almaya uygun bir kişilik özelliğine sahip olup olmama) önemli kararlar alınırken sergiledikleri tavırda büyük önem taşıdığı görülmüştür. Başka bir ifadeyle, aile içinde verilen önemli kararlarda bir eşin daha baskın olması o eşin her zaman aile içerisinde mutlak bir otoritesi olduğu anlamına gelmemektedir.

3.2.9. Aile Büyüklerinin Çocuklarının Yabancı Birisiyle Evliliğine Karşı Tutumları

Evlenmek istedikleri kişiyle tanıştıklarını düşünen ve bu isteklerini aile büyüklerine bildiren birçok kişi eş seçimleri konusunda aile büyüklerinin dirençleriyle karşılaşır. (Şahinkaya, 1979: 109) Evlilik kararında aile büyüklerinin müdahaleleri çocuklarının doğru karar vermelerini arzulamalarından ve çocuklarının hayatlarına dair verecekleri bu önemli kararda kendilerinde de sorumluluk hissetmelerinden kaynaklanmaktadır. (Tarhan, 2006: 39) *“Evlilikte mutluluk geniş çapta eş seçiminin iyi yapılmasına bağlıdır.”* (Bilen, 1978: 32) Bu yüzden aileler çocuklarının gelecekte yaşayabileceklerini düşündükleri olası sorunları değerlendirerek kimi zaman eş seçimi ve evlilik kararlarında olumsuz bir tavır sergileyebilmektedirler. Günümüz dünyasında eş tercihi konusunda evlenecek bireyler üzerindeki aile ve toplum baskısı azalmakta, bireylerin kendi tercihleri daha belirleyici olmaktadır. (Zencirkıran, 2017: 179)

Yapılan görüşmelerde özellikle daha erken yaşlarda ve ilk evliliklerini yapacak olan bireylerin aileleri çocuklarının eş tercihlerinde daha fazla söz sahibi olmak isterken ileri yaşta yapılan evliliklerde aile büyüklerinin çocuklarının eş seçimine fazla müdahale etmedikleri görülmüştür. Daha önce evlilik yaşayıp ayrıldıktan sonra tekrar evlenme kararı veren kişilerin ailelerinin de eş seçimi konusunda çocuklarını daha özgür bıraktıkları görülmüştür.

Görüşmeciler çiftlerin tamamının evlilikleri sonrasında eşlerinin aileleriyle yakın ilişkiler içerisinde görüştükleri ve aralarının genel olarak iyi olduğu saptanmıştır. Eşlerin aileleri de birbirleriyle çok sık olmasa da iletişim halinde oldukları ve birbirleriyle olumlu ilişkilere sahip oldukları görülmüştür.

Görüşme yapılan çiftlerin aile büyüklerinin, çocuklarının yabancı birisiyle evlilik isteklerine nasıl tepki verdiklerini cinsiyet ve uyruklara göre gruplandırarak değerlendirilecektir.

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Kadınların Ailelerinin Tutumları:

Görüşmeciler arasında aile büyüklerinin çocuklarının yabancı bir kişiyle evlenmelerine karşı olan ilk tepkilerinde en olumsuz tutuma sahip olan ailelerin kız çocuğuna sahip olan ve kızlarını yapılacak evlilik sonrası başka bir ülkeye gönderecek olan aileler olduğu saptanmıştır. Eşleriyle Türkiye’de tanışıp evlilikleri sonrasında Azerbaycan’a göç edecek olan kadınların aileleri farklı sebeplerden kızlarının bu isteklerini ilk duyduklarında negatif bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Özellikle babaların, kızlarının yabancı birisiyle evlenerek başka bir ülkeye gitmeleri konusunda bazı endişelere sahip olduğu görülmektedir. Bu endişelerin en önemli sebebi, uzaklık ve bilinmezlikten kaynaklanan güven konusundaki şüphelerdir.

“Eşim de ben de ailelerimize evlenmek istediğimiz söyleyince olumsuz tepki aldık. Bir yıl boyunca ailem bu isteğimi kabul etmedi. Daha sonra eşimi ailemle tanıştırdım ve benim bu isteğimde kararlı olduğumu anladıktan sonra kabul etmeye başladılar ve eşimle tanışınca da olumlu yaklaşımaya başlayıp süreç içerisinde kabul ettiler. Baştaki olumsuz bakışın sebebi babamın ailemden, memleketimden uzakta yalnız kalabileceğimi düşünmesiydi, farklı bir ülkeden birisiyle evlenmek istediğim için eşimin ailesini sorup soruşturma gibi bir durumları olamadı, bu yüzden babamın çok büyük şüpheleri vardı. Kadına şiddet olayları onu çok korkutuyordu ve evlenip, tam olarak tanımadığı, ailesini bilmediği bir kişiyle başka bir ülkeye gittiğimde

kültürünü bilmediğim bir ülkede tek başıma kalacağımı, her an ondan yardım isteyemeyip, ihtiyacım olduğu an ona ulaşamayacağımı düşünüyordum. Eşimle tanışınca, eşime ve ailesine güven duymaya başlayınca bu durum değişti şu an başlangıçta olduğu gibi olumsuz bir tutuma sahip değiller.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Öğretmen, 29 Yaş)

“Babam bu isteğimi ilk duyduğunda çok üzüldü ve bu evliliğin gerçekleşmesine olumlu yaklaşmadı. Çünkü hiç bilmediği, yabancı bir memleketten hiç tanımadığı birine güvenemedi. Daha sonra babamla eşimi tanıştırdım ve eşimi tanıdıkça ona karşı güven duymaya başladı. Benim eşimle evlenmek konusunda istekli olduğumu görünce de bu evliliği engellerse ve ileride farklı birisiyle evlenip mutsuz olursam o zaman pişman olup vicdan azabı çekeceğini düşündüğü için evliliğimize onay verdi. Evlenip buraya gelmeden önce benim için bir banka hesabı açıp o hesaba para yatırdı ve bana “Azerbaycan’a gittiğinde hayatın umduğun gibi olmazsa, seni üzecek bir durum olursa hiç düşünmeden biletini alıp yanımıza geri dön” dedi.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 40 Yaş)

Evlenmeyi düşünen iki kişinin ailelerinin birbirlerini araştırması eskiden beri var olan bir gelenektir ve her iki ailenin farklı ülkelerde yaşayıp birbirlerini tanımalarının zor olduğu çift uluslu evliliklerde ailelerin birbirlerini araştırması pek mümkün olamamaktadır. Bu sebeple aile büyükleri güven problemleri yaşayabilmektedir. Söz konusu olan bu güven problemi ise eş adayıyla ve ailesiyle tanışma sonucunda aşılabilmektedir.

Kızlarının farklı bir ülkeye, o ülkenin vatandaşıyla evlenerek göç etmiş olduğu aileler ilerleyen süreçte bu evliliklerde yaşanabilecek problemleri değerlendirerek kızlarına olumsuzluk yaşamaları durumunda kendilerinden yardım isteyip, ülkelerine geri dönmelerini telkin ettikleri görülmüştür. Hem yapılan görüşmelerde hem de kayıt altına alınan görüşmeler dışında katılımcılarla gerçekleşen sohbetlerde, bu ailelerin çocuklarının yabancı birisiyle yapacağı evliliklere müsaade etmelerindeki temel motivasyonun kızlarının mutluluğu olduğu görülmüştür yani ebeveynler yabancı birisiyle evlenmek isteyen çocuklarının bu isteklerine karşı olumlu bir tutuma sahip olmasalar bile çocuklarının mutluluklarına engel olmamak için bu evliliklerin kurulmasına onay vermişlerdir. Kızlarının mutluluğunu isteyen bu aileler ilerleyen süreçte aksi bir durum olması halinde kızlarının evliliklerini bitirmelerini ve anne babalarından, yaşayabilecekleri toplumsal baskıdan hiç çekinmeden geri dönmelerini istemektedirler. Bazı aileler kızlarını güvence altına alabilmek için birtakım önlemler almışlardır. Örneğin

bir görüşmecinin babası kızı evlenirken bir banka hesabına kızının Azerbaycan'da özellikle eşinden kaynaklı bir olumsuzluk yaşaması durumunda kolaylıkla Türkiye'ye geri dönebilmesi için bir miktar para yatırmıştır. Diğer aileler de benzer davranışlarda bulunmuşlardır.

“Babam kararına saygı duydu ve olumlu bir biçimde karşıladı ancak annem uzak bir yerde, başka bir ülkede yaşayacağım için istemedi. Eşimle tanıştıktan sonra evliliğimize ikna oldu şu an mutlu ama uzaklık noktasında hala şikayetçi.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Mühendis, 39 Yaş)

“Ailem özellikle babam başta şaşırdı ilk duyduklarında şoka girdiler ve pek istekli olmadılar ama sonra Azerbaycan'ı kardeş ülke olarak gördüğümüz için daha sıcak bakmaya başladılar ve kabul ettiler. Eşimi ve ailesini tanıdıktan sonra ikna oldular. Onlarla tanıştıktan sonra hiç önyargıları kalmadı.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 36 Yaş)

Ailelerin özellikle yabancı birisiyle evlilik fikrinin yeni ortaya atıldığı zamanlarda sahip oldukları olumsuz tutumların ise eş adaylarının Azerbaycan vatandaşı olmasından değil evlilikleri sonrasında kızlarının farklı bir ülkeye ve uzağa gidecek olmalarından kaynaklandığı görülmüştür, hatta kızlarının evlenmek istedikleri yabancı erkeğin Azerbaycan vatandaşı oluşu Türkiye'de Azerbaycan'ın dost ve kardeş ülke olarak görülmesinden dolayı birçok ailenin kararını olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

“Benim ailem sevindi çünkü farklı bir ülkede olmamıza rağmen eşim aile dostumuzun oğluydu ve ailem eşimi tanıyıp seviyordu, Azerbaycan'ı da seviyorlardı ve burada da önemli bir çevreleri vardı. O yüzden evlilik isteğimi olumlu karşıladılar.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Akademisyen, 36 Yaş)

Evlenmek isteyen iki kişinin aileleri arasında mevcut olan yakınlık ve dostluk ilişkisinin aile büyüklerinin kararlarını olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Ailelerin birbirini tanıyıp sevdiği durumlarda ülkelerin farklı oluşunun fazla önemi kalmamaktadır. Bu bağlamda aile büyüklerinin çocuklarının yabancı eş tercihleri konusunda takındıkları tavırların bilinmezliklerin olmadığı durumlarda daha olumlu olduğu görülmüştür.

Azerbaycan Vatandaşı Erkeklerin Ailelerinin Tutumları

Oğulları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir kadınla evlenmek isteyen Azerbaycan vatandaşı aile büyükleri başlangıçta biraz şüpheli ve çekimser bir tutuma sahip olsalar da çocuklarının bu kararlarını ciddi şekilde karşı çıkmadan kabul etmişlerdir.

“Aileme ilk söylediğimde istemediler, sonradan ben onları ikna ettim. Tanımadığımız, bilmediğimiz bir kültüre sahip birisiyle evlenmemi istemediler. Yurtdışında yaşayan kişilerle yeterince yakından tanışamayacaklarını düşündüler. Bu tutumları eşime karşı bireysel bir tutum değildi, genel olarak yabancı birisiyle evlenmem konusuna sıcak bakmadılar. Sıcak bakmamalarının en büyük sebebi de eşim Türk olduğu için Türkiye’ye kalıcı olarak yerleşeceğimi düşünmeleri oldu. Ancak aileme evlendikten sonra eşimle birlikte Azerbaycan’da onların yakınında yaşayacağımızı söyleyince ikna oldular.” (Azerbaycan Vatandaşı, Erkek, Doktor, 40 Yaş)

“Ailem başlangıçta şüpheyle yaklaştı ama daha sonra tutumları olumlu yönde değişti.” (Azerbaycan Vatandaşı, Erkek, Resepsiyon Görevlisi, 28 Yaş)

“Ailem başlangıçta biraz şüpheyle yaklaşırsa da kararına saygı duydular. Eşimle tanıştıktan sonra hiç problem olmadı.” (Azerbaycan Vatandaşı, Erkek, Doktor, 43 Yaş)

“Ailem farklı bir ülkeden birisiyle evlenmemi başlangıçta pek istemedi çünkü eşimle ve ailesiyle anlaşmalarının zor olacağını düşündüler ancak eşimle tanıştıktan sonra bu fikirleri değişti. Şu an bu durumdan memnunar.” (Azerbaycan Vatandaşı, Erkek, Doktor, 39 Yaş)

Ailelerin başlangıçta bu fikre mesafeli durmalarının sebepleri, farklı bir ülkenin vatandaşı olan, farklı kültürel değerlere sahip olan eş adayı ve ailesiyle zor anlaşacaklarına dair endişeleri ve oğullarının farklı bir ülkeye yerleşebilecek olması ihtimalidir. Oğullarının evlendikten sonra kendi ülkeleri olan Azerbaycan’a eşleriyle birlikte yaşamaya devam etmeleri bu ailelerin söz konusu evliliklere karşı olan tutumlarını olumlu yönde etkilemiştir.

“Ailem eşimi önceden beri tanıyıp sevdiğinden evlilik isteğimi güzel karşıladılar.” (Azerbaycan Vatandaşı, Erkek, İnşaat Mühendisi, 39 Yaş)

Gelin adayının ve ailesinin daha önceden tanınıp seviliyor olması erkeğin ailesi için de çocuklarının evlilik kararı ve eş seçimi konusunda sahip olunan tutumda olumlu bir etkiye sahiptir.

Azerbaycan Vatandaşı Kadınların Ailelerinin Tutumları

Azerbaycan’ın tarihine bakıldığında yüzyıllar boyunca bölgede hâkim olan Türk kültürünün yanı sıra yakın geçmişte yaklaşık yetmiş sene süren SSCB hakimiyetinin ülkenin kültüründe, Azerbaycan vatandaşlarının tutum ve davranışlarının şekillenmesinde önemli etkilere sahip olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu yüzden

Azerbaycan'da ailelerin bir kısmında Türkiye kültürüyle benzer özellikler taşıyan Azerbaycan kültürü hakimken kimi ailelerde ise Rus kültürünün hâkim olduğu görülmektedir. Azerbaycan'da ailelerin sahip oldukları bu kültürel farklılık kızlarının evlenmek istediği Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı eş adayına karşı tutumları konusunda ailelerin fikrini şekillendiren en temel unsurlardan bir tanesidir.

“Babam Türkiye’de yaşadığı olumsuz bir olay dolayısıyla Türk insanlara karşı biraz mesafeliydi. Benim ailem de Rus kültürünün baskın olduğu bir aileydi. O dönem eşim erkek arkadaşımı ve annem bunu biliyordu ancak babamı zor ikna edeceğimizi düşünüyorduk, babama söylemek biraz zor oldu. İlk söylediğimizde kolay kabul etmedi. İstemede zorluklar yaşadık ancak aileler tanışınca güzel karşıladılar ve sonra her şey daha kolay ve güzel oldu. Şu anda da benim ailemin tutumu olumlu yönde değişti. Eşimin ailesi de beni kızları gibi kabul ediyorlar çok iyi anlaşıyoruz. Gittiğimizde eşimin ailesiyle uzun süre kalıyoruz ve problem yaşamıyoruz güzel zaman geçiriyoruz bu durumu arkadaşlarım bazen şaşkınlıkla karşılayabiliyor. Ancak bu durum karşılıklı. Yani tek tarafın çabasıyla olabilecek bir şey değil. Tabi zaman zaman olumsuz durumlar yaşanabiliyor ancak birbirinize hoşgörüyle ve anlayışla yaklaştığınız zaman sıkıntı yaşanmıyor. Bazen kültürden kaynaklı bakış açısı farklılıkları olabiliyor doğal olarak. Bazen bizim kültürümüzde alışılmamış olan şey eşimin kültüründe normal olabiliyor ancak hoşgörülü yaklaşıncı her şey kolaylaşıyor. Yaş ilerleyince insan olgunlaşıyor ve basit konular için problem çıkarmaya değmediğini anlıyorsun. Olaylara olumlu yönden yaklaşıncı, karşıdaki insanı anlamaya çalışınca sorunlar kolay çözülüyor.” (Azerbaycan Vatandaş, Kadın, Petrol Mühendisi, 44 Yaş)

“Özellikle babam başlarda olumlu karşılamadı. Erkek arkadaşımın Türk olduğunu ve beni istemeye geleceğini bile babama kendim söyleyemedim kardeşim söyledi çünkü farklı ülkeden bir insanla evlenmek istiyordum. Biz Rus kültürüne daha yakın bir aileydik. O dönem çok sancılı bir dönemdi. İnsan kendi ülkesinden birisiyle evlenmek istediğinde aile o kişinin büyüdüğü mahalleyi, şehri biliyor. Evleneceği kişiyi çevresine sorup, araştırıp bilgi alabiliyor ancak farklı bir ülkede veya uzakta birisiyle evlenileceği zaman bu durum söz konusu olamıyor. Doğal olarak ailenin kafasındaki soru işaretleri kolay çözülemiyor. Ancak eşim ailemle tanışarak bu güven sorununun üstesinden geldi. Zamanla bu tutumları ciddi bir şekilde değişti şu an eşimi çok seviyorlar, babam eşimi oğullarından ayırmıyor.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Akademisyen, 36 Yaş)

Kadınların Azerbaycan vatandaşı olduğu ailelerle yapılan görüşmelerde görüşmeciler Azerbaycan'da kimi ailelerde Türkiye'nin kültürüne nispeten daha yakın olarak nitelendirdikleri Azerbaycan kültürünün hâkim olduğunu kimi ailelerde ise

Azerbaycan'ın uzun dönem Sovyetler birliği çatısı altında bulunmasının bir sonucu olarak Rus kültürünün hâkim olduğunu ifade etmişlerdir. Rus kültürünün baskın olduğu aileler içerisinde yetişen Azerbaycan vatandaşı kadınların ailelerinin, eşleriyle evlilik istekleri karşısında Azerbaycan kültürünün baskın olduğu ailelere sahip olan kadınlara göre daha olumsuz bir tutuma sahip oldukları görülmüştür. Birinci bölümde de üzerinde durulduğu üzere evlenmek isteyen çiftlerin mensup olduğu iki aile arasında kültürel farklılıkların dereceleriyle kurulacak yeni aile içerisinde ortaya çıkabilecek olası sorunların miktarı doğru orantılıdır. Bu kültürel farklılıklar aile büyüklerinin çocuklarının eş seçimleri konusunda da olumsuz bir tavır sergilemelerine yol açmaktadır. Azerbaycan kültürünün aksine Rus kültürü dil, din vs. gibi önemli noktalarda Türkiye'nin kültürüyle daha ciddi farklılıklar taşıması Rus kültürüne sahip ailelerin sergiledikleri bu tavrın sebebini anlamlandırmada önem taşımaktadır.

“Annem için en önemli konu dindi, benim için de bu konu çok önemliydi. Çünkü evlilikte insanların dini aynı olunca çok büyük farklılıklar olmuyor ve problemler yaşanmıyor. Annem sadece din konusunda hassastı, eşim de Türk olduğu için ve dinimiz aynı olduğu için ailem kabul etti, ablamın eşi de Türk olduğu için ailemizde çok fazla sorun olmadı. Zaten eşimi de seviyorlar. Ayrıca ben kırk yaşından sonra evlendiğim için ailem bu konuda beni daha serbest bırakmıştı. Genel olarak geç evlenen insanlara aileleri bu konuda çok fazla müdahale etmiyor, bu konuda özgür olunuyor.” (Azerbaycan Vatandaşı Kadın, Satış Müdürü, 42 Yaş)

Yetiştikleri aileyi Azerbaycan kültürüne daha yakın olarak nitelendiren Azerbaycan vatandaşı kadınların aileleri ise başlangıçta şüpheyle yaklaşırlar da kızlarının Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı birisiyle evlenme fikrini daha çabuk kabullenip sıcak bakmaya başladıkları saptanmıştır. Hem Azerbaycan hem de Rus kültürüne sahip olan aileler kızlarının evlenmek istedikleri kişiyi ve ailesini tanıyıp, sevdikten sonra evliliklerine onay vermişlerdir.

“Herhangi bir tepki göstermediler. Benim isteğime saygı duydular.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Psikolog, 38 Yaş)

“Ailem benim gibi olumlu karşıladı, eşimle tanıştıkları zaman eşimi çok sevdiler, çok beğendiler.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Kuaför, 46 Yaş)

“Benim ailem ilk başta olumsuz bir tepki gösterdi, eşimle tanıştıktan sonra tutumları olumlu yönde değişti.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Satış Müdürü, 32)

“Başlarda ailem biraz olumsuz tepki gösterdi ve o dönem bazı sıkıntılar yaşadık ancak eşimle tanıştıktan sonra onu sevdiler ve izin verdiler.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Ev Hanımı, 22 Yaş)

“Benim ailem hiç beni farklı bir ülkeden birisiyle evlendirmek istemiyorlardı, Azerbaycanlı birisiyle evlenmemi istiyorlardı. Çocukluktan beri bana Azerbaycanlı birisiyle evlenmeni istiyoruz diyorlardı. Ama büyüyüp kendi kararlarımı kendim vermeye başlayınca ailem bu kararında emin olduğumu gördü ve başta biraz sorun çıkarsalar da daha sonra onlarda evliliğimize razı oldular. Biz evlenip mutlu olunca onların da tutumları değişti şu an evliliğimizden oldukça memnunar.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Haber Sunucusu, 25 Yaş)

“Benim ailem başlarda biraz zorluk çıkardı çünkü bu onlar için çok yeni bir fikirdi benim böyle bir talebim olabileceğini hiç beklemiyorlardı. Bu karşı çıkmanın en önemli sebeplerinden birisi onlardan mesafe olarak çok fazla uzaklaşabileceğim ihtimaliydi. Daha sonra bu tutumlar olumlu yönde değişti, eşimi çok seviyorlar, burada yaşadığım için mutlular.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Öğretmen, 33 Yaş)

“Başlarda olumlu yaklaşmadılar, onlardan uzağa giderim diye istemediler ama sonra birbirimizi sevdiğimizi anlayınca normal karşıladılar şu an eskiye göre daha olumlu bir tutuma sahipler. Eşimle birlikte burada yaşadığım için de memnunar.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Ev Hanımı, 24 Yaş)

Kızlarının yabancı birisiyle evlenmiş oldukları halde kendi ülkelerinde yaşamaya devam ediyor oluşu yani kızlarının uzağa gitmemiş olması bu ailelerin çocuklarının evliliklerine karşı olan tutumlarında olumlu yönde katkıda bulunmuştur. Ailelerin Türkiye hakkında pozitif tutumları da evlilik kararını onaylamada önemli etkiye sahiptir.

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Erkeklerin Ailelerinin Tutumları

Azerbaycan’a göç ederken evli olmayan ve göç sonrasında eşleriyle tanışan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı erkeklerin aileleri araştırma kapsamı içerisinde bulunan aileler içerisinde çocuklarının yabancı birisiyle evlenme isteğini diğer ailelere nispeten daha rahat kabul eden ailelerdir. Evlilikleri öncesinde de çocukları yanlarından ayrılarak yaşamlarına farklı bir ülkede devam eden bu ailelerin büyük çoğunluğu çocuklarının yaşadıkları ülkenin vatandaşı olan bir eş seçmesine olumlu yaklaşmışlardır.

“Benim ailemde hiç sıkıntı olmadı herhangi bir önyargıları yoktu benim kararına saygı duydular, güzel karşıladılar. Bizim en büyük şansımız ailelerin birbirlerini tanıyınca çok iyi anlaşmaları oldu. Biz eşimle birlikte ailelerimizle çok iyi bir köprü kurduk ve araya çok uygun bir noktaya da

mesafe koyduk. Hürmet, saygı var ama belirli sınırlar da var. Hem eşim iki tarafa hem de ben iki tarafa hep eşit mesafeliyiz. İleride pişman olabileceğimiz şeylerin yaşanmaması için belirli sınırların da olması gerekiyor. Bu sayede güzel ilişkiler kurduk. Eşimle Türkiye'ye gittiğimizde ailemle aynı evde kalıyoruz güzel bir samimiyet var ancak dozunda bir seviye var. Aynı şekilde benim tarafımdan da öyle. Biz eşimle birlikte bu dengeyi çok iyi kurduk çok şükür ondan dolayı ailelerimizle aramızda bir problem yok. Belli bir mesafe koyduğunuz zaman her şey çok güzel oluyor. Şu an annelerimiz babalarımız hem yaş olarak hem de kafa yapısı olarak eski jenerasyon sayıldığı için eşlerin birbirinin arkasında durması karşı taraftaki ailenin gelinine damadına karşı bakış açısını dengeliyor. Örneğin ben eşimin arkasında durduğum zaman onun saygınlığı, ailemin ona karşı olan davranışı da iyi yönde oluyor. Bahsettiğim köprü de bu aslında. İnsan ailesiyle bir olup eşini ezerse o ailenin o eşe saygı duyması beklenemez.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Restoran İşletmecisi, 45 Yaş)

“Olumsuz bir tepki vermediler, kararına saygı duydular. Evliliğimize karşı olan tutumları şu an eskisinden daha iyi.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

“Ailem hiç olumsuz tepki göstermedi hoşgörüyle karşıladılar.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Mağaza Müdürü, 47 Yaş)

“Ailem çok hoş karşıladı, çok anlayışlı davrandılar ve kararlarıma saygı duydular.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Operatörü, 38 Yaş)

“Babam hep yabancı bir gelininin olmasını isterdi. Dolayısıyla ailem bu konuda pozitif bir tutuma sahipti. Eşimin babası kız babası olduğu için doğal olarak endişeleri vardı.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

“Benim ailemde herhangi bir problem olmadı. Bu durum yaşımın biraz ileri olmasından kaynaklanmış olabilir. Ailem bu konularda oldukça hoşgörülü.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Öğretmen, 42 Yaş)

“Ailem bu konuda hiç tepki vermedi, kararı tamamen bana bıraktılar, bu hayat senin kiminle mutlu olacaksan onunla evlen dediler.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Kebap Ustası, 33 Yaş)

Oğullarının farklı bir ülkeye çalışmak amacıyla göç ettiği ailelerin, yaşadıkları ülkenin bir vatandaşıyla evlilik konusunda çocuklarını desteklemelerinde en önemli sebep, çocuklarının farklı bir ülkede evlenerek aile içerisinde yaşamalarını tek başına yaşamalarına tercih ediyor oluşlarıdır.

Türkiye’den evlenmek amacıyla göç etmek isteyen kadınların aileleri çok daha olumsuz bir tutuma sahipken erkeklerin ailelerinin olumlu tutuma sahip olmasının en önemli nedenlerinden biri ise erkekler evlilikleri öncesinden göç ettiğinden o ülkeye dair birçok bilinmezliğin evlilik öncesi ortadan kalkmış olması ve ailelerin çocuklarıyla fiziksel olarak uzakta yaşadıkları sürece evlilik kararı öncesinden alışkın olmalarıdır.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı erkeklerin ailelerinden de çocuklarının Azerbaycan vatandaşı bir kadınla evlilik kararına olumsuz bir tutum sergileyenler olmuştur.

“Babam bu konuda problem çıkarmadı ama annemin biraz çekinceleri vardı. Yabancı birisiyle anlaşılamayacağını düşündüğü için bir tedirginlik vardı. Sonra eşimi ailemle tanıştırmak için götürdüğümde kabul etti. Şu an tutumları olumlu yönde değişti.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Mühendisi, 45 Yaş)

“Bizim ailemizde benden önce yabancı birisiyle evlilik yapıp daha sonra anlaşılamayıp ayrılanlar olmuştu ve bu yüzden ailem pek sıcak bakmadı. Kendi çevremizden, ailemize uygun birisiyle evlenmemi istediler. Ancak daha sonra benim kararım bu yönde olunca bana saygı duydular. Evliliğimden sonra onlar da eşimi sevdiler ve fikirleri olumlu yönde değişti.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Tüccar, 28 Yaş)

Oğullarının yabancı bir kadınla evliliğine karşı şüpheyle yaklaşan ailelerin bu tutumlarındaki gerekçeleri, oğullarının farklı kültürden birisiyle uzun vadede iyi anlaşılamayacağı endişesi ve geçmişte çevrelerindeki insanların yabancılarla yaptıkları evliliklerin olumsuz sonuçlanması yani bu konuda etraflarındaki insanların yaşadıkları kötü tecrübelerdir.

3.2.10. Çiftlerin Kültürel Farklılıklara İlişkin Görüşleri

Kültür, “bir grubun davranışlarında önceden tahmin edilebilir ve belirli farklılıklara yol açan deneyimlerdir.” (Kağıtçıbaşı, 2019: 35) Yetiştigi ülkeden farklı bir ülkeye göç ederek farklı bir kültürel yapıya sonradan dahil olan insanlar karşılaştıkları bu yeni kültürün onlara farklı gelen özelliklerinden ötürü sosyal ve psikolojik olarak bazı problemler yaşayabilmektedirler. Çünkü göç edilen yerde alışık olmadığı beklenti ve tepkilerle, farklı adet ve geleneklerle, aşina olmadığı davranış biçimleriyle hatta insanlar arası iletişimin temel aracı olan farklı bir dille karşı karşıya gelirler. (Anar, 1991: 721) Toplum içerisindeki fertler doğdukları andan itibaren içerisinde bulundukları toplumun

kültürüne ait unsurlarla çevrili bir ortamda büyürler, bu fertler zamanla kültürün bir parçası olarak toplumun diğer üyeleriyle benzer davranışlar sergilemeye başlarlar ancak bir birey belli bir yaşa geldikten sonra farklı bir ülkeye gittiğinde orada o güne dek etrafını kuşatan ve kendisinin de artık bir parçası haline gelmiş olduğu kültürden ayrılarak kendisi için farklı olan yabancı bir kültürel sistem içerisine girer bu yüzden bazı uyum problemleri yaşaması doğal bir durumdur. Bireyin ayrıldığı ve göç sonucu yerleştiği ülkeler arasındaki kültürel farklılıklar ne kadar fazlaysa göçmenlerin kültürden kaynaklı yaşadıkları problemler o kadar artmaktadır. Farklı ülkelerde yetişmiş, farklı kültürlerle sahip iki insanın evlenerek bir aile kurması durumunda başka bir ülkeye göç edip değişik bir kültür içerisinde yaşamını sürdürmenin de ötesinde evlenen kişiler sadece iş yerinde, ülkenin sosyal ortamlarında değil hayatlarının en önemli parçası olan aileleri içerisinde de kültürel farklılıkları deneyimlemek durumunda kalırlar. Nevzat Tarhan evliliklerde “altın orta nokta” denen bir kuralın varlığından bahseder, bu kurala göre; evliliklerde her iki tarafın da gerekli durumlarda alışkanlıklarından taviz vererek birbirlerine doğru adım atıp orta noktada buluşması halinde kültürel farklılıkların evlilikleri fazla etkilemeyeceğini öne sürer. (Tarhan, 2006: 22) Araştırmada gerçekleştirilen görüşmelerde çiftlerin büyük kısmı eşlerinin sahip oldukları kültüre anlayış ve hoşgörüyle yaklaşmaya çalışarak kültürel farklılıklardan kaynaklanabilecek olası problemleri engellemeye çalıştıkları görülmüştür.

Görüşmecilerin bir kısmı Azerbaycan’da var olan kültürel farklılıklarla alakalı önemli problemler yaşamadıklarını ifade ederken bazıları burada karşılaştıkları kültürel farklılıklardan bahsetmişlerdir. Görüşmecilerin kültür konusundaki görüşleri cinsiyet ve uyruklara göre gruplandırılarak değerlendirilecektir.

Azerbaycan Vatandaşı Kadınların Görüşleri

Azerbaycan vatandaşı kadınlardan bazıları Türkiye ve Azerbaycan arasında fazla kültürel farklılık olmadığını düşünürken bazıları evlilikleri içerisinde bir takım kültürel farklılıklarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu farklılıkların evliliklerinde problemlere yol açmaması için hoşgörüyle yaklaşmaya çalıştıklarını ve gerekli durumlarda eşlerinin ve ailelerinin kültürünün normlarını yerine getirmeye özen gösterdikleri görülmüştür.

“Hoşgörü ve anlayışla yaklaştığımız için çok fazla olmuyor ancak belli konularda ortak paylaşım alanında belli şeyler olabiliyor. Örneğin ben Rus eğitimi aldığım için, o kültüre hâkim olduğum için bazen Rus dilinde bir

şeyler izlediğimde eşim o dili bilmediği için anlamıyor ve ben ona anlatıyorum. Rus diline ve kültürüne sahip olduğum için bazı konularda ortak paylaşımda bulunamıyoruz. Ancak ufak tefek şeyler dışında kültürel bir problem yaşamıyoruz. Kültürel konuda birbirimize saygı duyarak bazı farklılıklarda birbirimize yol gösteriyoruz örneğin bizde el öpme gibi bir adet yok, eşimin ailesiyle tanıştığımızda eşim bana “babamın elini öpmen gerekiyor” dediğinde bana çok tuhaf gelmişti. Yıllar içerisinde o davranışın Türk kültüründe çok önemli olduğunu öğrendim şu an bu durumu gayet normal karşılıyorum. Azerbaycan ve Türkiye kültürleri birçok konuda yakınlık gösteriyor.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Petrol Mühendisi, 44 Yaş)

Rus kültürünün baskın olduğu ailelerde yetişen kadınlar eşleriyle kimi zaman dil konusunda bazı problemler yaşayabildiklerini ifade etmişlerdir.

Türkiye’de var olan bazı kültürel kalıplar Azerbaycan vatandaşı kadınlar için kimi zaman ilginç olarak algılanabilmektedir. Örneğin, Türkiye’de önemli bir kültürel kalıp olan büyüklerin elini öpme davranışı Azerbaycan’da bulunmamaktadır ve el öpme davranışı kimi görüşmecilere ilginç gelmektedir.

“Kültürel farklılıklar benim için hiçbir zaman problem olmadı. Önemli olan iki insanın birbirine, değerlerine saygı duyması. Ben Rus kültürüyle büyüdüm, birçok kültürel farklılık var, anlamadığım birçok şey oluyor ama bir insanı sevdiğiniz zaman bunları görmezden gelebiliyorsunuz. Bazen benim tavırlarım eşime yanlış geliyor olabilir ancak ben sonuçta bu yanlışları bilerek yapmıyorum ben bu yanlışları yaparak öğreniyorum.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Kuaför, 46 Yaş)

“Genellikle birbirimize karşı hoşgörülü ve anlayışlı davrandığımız için kültürel farklılıklar bizim için problem olmuyor. Her kültürün olumlu ve olumsuz unsurları vardır. Biz ailemizde bu iki kültürün de pozitif taraflarını seçip onları almaya gayret ediyoruz.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Akademisyen, 36 Yaş)

“Eşim uzun bir süre Bakü’de yaşadığından o buranın kültürüne alışmış ve buranın çoğu şeyini benimsemişti. O yüzden şu an bireysel olarak eşimin ve benim kültürüm arasında çok fazla fark görmüyorum. Aileler arasında farklar var. Bazı farklı örf ve adetler var tabi ancak bu konuda birbirimize saygı duyuyoruz ve yerine getirmemiz gereken şeyleri olması gerektiği şekilde yerine getiriyoruz. Belki eşim burada uzun süre yaşamasaydı, buraya yeni gelmiş olsaydı bu konuda daha fazla problem yaşayabilirdik diye düşünüyorum.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Haber Sunucusu, 25 Yaş)

Bazı aileler eşler arasında var olan kültürel farklılıkların aile içerisinde problem yaratacak düzeyde olmasa da iki aile arasında kültürel farklılıkların daha görünür olduğunu belirtmişlerdir.

“Kültürel farklılıklardan kaynaklanan zorlandığımız durumlar olabiliyor ancak çok az, örneğin bazen bir kelimeyi kullandığımızda o kelime ikimizin kültüründe farklı anlamlara geldiğinden söylenen kelimeyi farklı niyetle söylenmiş gibi algılayabiliyoruz. Aynı olaya birbirimizden çok farklı bir bakış açısıyla yaklaşabiliyoruz. Ancak ülkelerimizin kültürleri birbirinden çok farklı olmadığından bu konuda büyük problemler yaşamadığımızı düşünüyorum.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Satış Müdürü, 32)

Türkiye ve Azerbaycan arasında var olan dilsel benzerlik çoğu zaman eşlerin birbirleriyle rahat bir şekilde iletişim kurmasını sağlasa da kimi zaman da aynı kavramın her iki ülkede farklı şekillerde kullanımı çiftler için problem olabilmektedir.

“Bazen bazı davranış kalıplarımızda kültür farklılıkları sıkıntı olabiliyor. Örneğin, bizde akrabalar arasında kadın ve erkek çok fazla sohbet etmezler, çok muhatap olmazlar. Ama eşimin tarafında öyle değil, o benim herhangi bir akrabamla tanışmak istiyor, sohbet ediyor. Eşimin bu konuda iyi niyetli olduğunu biliyorum ancak bazen bizdeki bu daha resmi olma durumu ona açıklama ihtiyacı duyuyorum. Bizdeki akraba ilişkileri tabi ki önemli ancak bir kapalılık söz konusu.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Öğretmen, 33 Yaş)

Türkiye ve Azerbaycan’da mevcut olan insan ilişkilerinin farklı özellikler taşıyor olması da çift uluslu evliliklerde çiftlerin karşılaştıkları kültürel problemlerdendir.

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Erkeklerin Görüşleri

“Biz birbirimizin kültürel değerlerini eleştirmemeye özen gösterdiğimiz için problem yaşamıyoruz. Bunlar hep saygıdan ileri geliyor. Ben onun diline, dinine, ülkesine, onun gelenek göreneklerine saygı duyuyorum o da aynı şekilde bana saygı duyuyor. Karşılıklı saygı çerçevesinde kültürel tüm farklılıklarımıza sahip çıkıyoruz. Bizim aramızda bu konularda ayrımcılık, sıkıntı olmamıştır tam tersine birbirimize bu konularda hep destek olmuşuzdur. Birbirimizi hiç sıklamadık. Örneğin biz Türkiye’de evlendiğimiz zaman eşimizin ailesine anne baba diyebiliyoruz, sizin anne babanız da onun için anne baba oluyor ancak burada öyle bir şey yok. Ben eşimin anne babasına öyle hitap etsem çok garip karşılanacağı için o şekilde hitap etmiyorum. Burada da insanlar Rus eğitimi alanlar ve Azerbaycan eğitimi alanlar olarak ikiye ayrılıyor. Rus eğitimi alanlar anne babalarına “mama-papa” diye hitap ediyor. O yüzden anne baba diye hitap etmek tuhaf oluyor. Kültürel değerler konusunda gerekli gördüğümüz konularda birbirimizi

uyarmaya çalışıyoruz örneğin burada kandiller bizim kültürümüzde olduğu kadar önemli değil o yüzden ben kandillerde ailemi araması konusunu eşime hatırlatıyorum. Eşim de kandillerin önemini bizim gibi düşünmediği için çok fazla içselleştirmese de ailemi arayıp kandillerini kutluyor. Aynı şekilde buranın bayramlarında, özel günlerinde eşim bana hatırlatıyor ben de onun büyüklerini kutluyorum. Bizden farklı olarak özellikle Nevruz bayramları burada çok önemli. Bu bahsettiklerim aslında kültüre saygı.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Restoran İşletmecisi, 45 Yaş)

Türkiye’den Azerbaycan’a göç ettikten sonra Azerbaycan uyruklu bir kadınla evlenen erkeklerin eşleriyle kültürel farklılıkları konusunda en fazla üzerinde durdukları konu Türkiye’de ve Azerbaycan’da önem arz eden özel günlerdir. Görüşmeciler, Türkiye’de önemli günler olan dini bayramların ve kandillerin Azerbaycan’da Türkiye’ye kıyasla daha az öneme sahip olduğunu, Azerbaycan’da ise Nevruz bayramı ve yılbaşının daha önemli günler olarak görüldüğünün belirtmişlerdir. Kendileri ve aileleri için önem arz eden günlerin Azerbaycan’da aynı şekilde kutlanmıyor oluşu, aynı şekilde eşleri ve eşlerinin aileleri için özel olan günlerin Türkiye’de fazla öneme sahip olmayışı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan erkeklerin yabancı birisiyle kurmuş oldukları evliliklerde deneyimledikleri kültürel farklılıklardır. Bu durumda çiftlerin her iki ailenin beklentileri doğrultusunda özel günleri gerektiği şekilde kutlamaya çalıştıkları görülmüştür. Eşler bu durumlarda karşılıklı olarak ne yapmaları gerektiği konusunda birbirlerini yönlendirmektedir.

“Farklı ülkelerde yetiştiğimiz için tabi ki birçok kültürel farklılığımız var. Bu iki ülkenin kültürü birbirine yakın olarak nitelendirilse de çok ciddi farklılıklar var. Ancak biz bu konuda birbirimize dikkatli davranmaya çalışıyoruz bu farklılıkları kabullendik. İki insan bir arada yaşamaya karar verdiyse bu konuları biraz kafasında aşması gerekiyor. Örneğin biz kültürel anlamda birbirimize karışmamaya dikkat ediyoruz. Birbirimize, kültürlerimize hoşgörüyle yaklaşmaya çalışıyoruz. Örneğin, burada bazı bayramlar, özel günler (ad günü, kadınlar gün, nevrüz bayramı, yılbaşı, paskalya vs.) bizde olduğundan çok daha önemli, bizde ise Kurban Bayramı ve Ramazan Bayramı gibi bayramlar önemli. Zamanla aile içerisinde bu iki kültür etkileşime giriyor ve saygı da olduğu zaman kültürel farklılıktan kaynaklanan pek fazla problem ortaya çıkmıyor ve geçinip gidiyoruz. Ama tabi ki her aile içerisinde olduğu gibi bizim de anlaşmazlıklarımız, tartışmalarımız oluyor. Özellikle bu tartışmalar sırasında bazen birbirimize kızarken farklı kültüre sahip oluşumuzu ifade ettiğimizi, birbirimize kırıcı sözler söylerken bu durumu daha çok dile getirdiğimizi fark ediyorum. Yani

aslında bu kültürel farklılıklardan çıkan problemleri normal zamanda hoş görmeye çalışsak bile kavga içerisinde o rahatsız olduğumuz ama söylemediğimiz şeyleri dışa vuruyoruz. Ancak ben eşime özellikle dini konularda vs. (tesettür gibi) herhangi bir baskı yapsaydım eşim Rus kültürüne sahip olduğu için bunu kesinlikle kabul etmezdi ve çok ciddi problemler yaşardık. İkimiz de birbirimiz üzerinde baskı kurmamaya özen gösteriyoruz. Örneğin eşimin kuzeni de Türk bir erkekle evli ve evlendiği kişinin ailesi çok tutucu bir yapıya sahip, kadının adını değiştirmişler, baskıyla başını kapatmışlar vs. bu yüzden çok büyük anlaşmazlıklar yaşıyorlar. Bizde baskı olmadığı için bu konuda çok daha rahatız. Aradaki sevgiyi yitirmemek için bu konuda birbirimize karşı dikkatli davranmak durumundayız. Ancak burada en önemli nokta birbirimizin dilini bilmek benim eşim günlük hayatta sosyal çevresinde Rusça konuştuğu için bazen bu konuda kendimde eksiklik hissediyorum keşke Rusça bilseydim diye düşünüyorum. Rusça bilseydim bazı noktalarda eşimle iletişim kurmak benim için daha kolay olurdu.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Mühendisi, 45 Yaş)

Azerbaycan vatandaşı bir kadın ile evli olan erkekler, eşleri ile birbirlerinin sahip oldukları farklı kültürel öğelere saygı duymaya gayret ettiklerini belirtmişlerdir. Eşleriyle farklı ülkelerde yetişmiş oldukları için kültürel farklılıkları doğal kabul eden bu görüşmeciler eşleriyle ve aileleriyle aralarında çıkabilecek problemleri engelleyebilmek için bu farklılıklara hoşgörüyle yaklaşmaya özen göstermektedirler ve eşleriyle sahip oldukları kültürel kalıpları birbirlerine benimsetmek için herhangi bir baskı oluşturmadıklarını ancak herhangi bir anlaşmazlık, tartışma durumunda sinirliyken kimi zaman kültürel farklılıkları dile getirerek istemeden birbirlerini kırabilecek sözler sarf edebildiklerini belirtmişlerdir.

“İki ülke birbirine yakın olsa da kültürel olarak tabi ufak tefek farklılıklar olabiliyor. Örneğin dini bayramlarda büyüklerimize gidip onların ellerini öpmek, eşimizin anne babasına anne baba diye hitap etmek bizim kültürümüzde de benim ailemde de oldukça fazla öneme sahipken burada bu şeyler yok. Örneğin dini bayramlarımız burada bizdeki kadar önemli görülüyor, insanlar eşlerinin anne ve babalarına isimleriyle daha resmi bir şekilde hitap ediyorlar. Bu konuda eşim oldukça anlayışlı davranıyor, benim ailem açısından önemli olup burada önemi olmayan hatta farklı bakılabilen şeyleri ben ondan rica ettiğim zaman beni kırmadan gerektiği şekilde uyguluyor. Yani kültürel konularda birbirimize karşı anlayışlı davrandığımız için çok fazla problem yaşamıyoruz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Tüccar, 28 Yaş)

Türkiye’de eşin ebeveynlerine anne-baba diye hitap etme geleneğinin Azerbaycan’da olmaması da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı erkeklerin karşılaştıkları kültürel farklılıklardan bir tanesidir. Bu erkekler Azerbaycan’da tuhaf karşılanabileceğinden eşlerinin anne babasına daha resmi bir şekilde hitap ettiklerini belirtmişlerdir. Azerbaycan vatandaşı eşler ise bu konuda anlayışlı davranarak kayınpeder ve kayıinvalidelerine anne-baba diye hitap etmektedirler.

“Kültürlerimizi yakın gördüğümüz için herhangi bir problem yaşamıyoruz. Büyüklerimizle bir arada yaşasak kültürel kalıplara daha fazla maruz kalabilirdik ve nesil farklılığından ötürü belki bazı problemlere yol açabilirdi ancak evde sadece ikimiz yaşadığımızdan ve birbirimize karşı anlayışlı olduğumuzdan herhangi bir problem yaşamıyoruz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Operatörü, 38 Yaş)

Farklı uyruklardan eşler arasında kültürel açıdan fazla problem yaşanmamasının sebebi kimi katılımcılara göre aile büyüklerinden ayrı bir şekilde çekirdek aile biçiminde yaşıyor olmalarıdır. Yabancı birisiyle evlilik kararı veren bilinçli bireyler daha yolun başındayken kuracakları aile içerisinde bir takım kültürel farklılıklar olabileceğini kabul etmektedirler ve bu farklılıkların kendileri için büyük problemlere yol açmayacağını düşündüklerinden evlilik kararı alırlar ve aile içerisinde olan farklı görüşlere anlayışla yaklaşmaya çalışmaktadırlar. Ancak evlenen çiftin aileleri bu farklılıklara onlar kadar anlayışla yaklaşamayabilirler ve böyle bir durumda da kültürel farklılıklar daha büyük anlaşmazlıklara sebebiyet verebilir. Bu bağlamda kültürel farklılıklara anlayışla yaklaşan çiftlerin çekirdek aile türüne sahip olmaları kültürel farklılıkların doğurabileceği birtakım sorunları engellemede işlevsel olabilmektedir.

Kültürel yapının önemli unsurlarından bir diğeri giyim tarzıdır. İnsanlar bulundukları coğrafyanın iklim şartlarına, dini inanışlarına hatta yaşam biçimlerine göre farklı giyim tarzlarına sahiplerdir. Aynı ülkede yaşayan insanların bile önemli farklılıklar taşıyabildiği bir konu olan giyim tarzı çift uluslu ailelerde karşılaşılan kültürel farklılıklar arasında olup kimi zaman aile içerisinde bazı sorunların yaşanmasına sebebiyet verebilmektedir.

“Genel olarak bazı kültürel problemler yaşıyoruz. Bazı kültürel kalıplarımızın oldukça farklı olduğunu düşünüyorum. Örneğin problem yaşadığımız konulardan bir tanesi giyim konusu. Buranın kültürü benim yetiştiğim kültürden bu konuda oldukça farklı. Burada kadınların giyim tarzı

bize oranla çok daha rahat ve gösterişli. Bu durum beni bazen rahatsız edebiliyor. Eşimle bu durumu konuşarak çözmeye çalışıyoruz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Kebap Ustası, 33 Yaş)

Görüşmeci erkeklerin büyük çoğunluğu giyim konusunun kendileri için bir problem olmadığını düşünürken kendisini ve yetiştirdiği aileyi muhafazakâr olarak nitelendiren bir görüşmeci kültürel farklılığın giyim konusunda kendisini bazen rahatsız ettiğini ifade etmiştir.

Kültürel yapının unsurlarından bir tanesi olan yemek alışkanlıklarının farklı oluşu da çift uluslu evliliklerde hissedilen kültürel farklılıklardandır.

“Zaman zaman yaşayabiliyoruz. Örneğin yemek kültürü bizden biraz farklı, bazen Türk yemeklerini özlediğim oluyor. Eşim sağ olsun bu konuda çok anlayışlı internetten bakarak Türk yemekleri yapıyor. Ayrıca bazen düşünce yapımız çok farklı olabiliyor bir konuya olan yaklaşımlarımız birbirimizden çok değişik olabiliyor. Bu konularda ufak problemler çıkıyor ancak daha sonra ortak bir noktada buluşabiliyorsanız, eğer birbirinizi mantık çerçevesinde ikna edebiliyorsanız sıkıntı büyümüyor. Ülkelerimiz birbirine yakın olsa da burada uzun süren bir Sovyet hakimiyeti varmış ve bu durum doğal olarak kültürü ciddi şekilde etkilemiş ve o etkilerin kısa sürede ortadan kalkması da mümkün değil.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Öğretmen, 42 Yaş)

Beslenme alışkanlıkların toplumların sahip oldukları kültürlerin en önemli parçalarından bir tanesidir ve her toplumda farklı beslenme alışkanlıkları mevcuttur. Dolayısıyla eşlerin birbirlerinden farklı beslenme alışkanlıklarına, yemek kültürüne sahip olması çift uluslu ailelerde karşılaşılabilecek kültürel problemlerdendir.

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Kadınların Görüşleri

Evlilik göçü gerçekleştirenler yani evlenerek göç eden kişiler başka bir ülkeye göç etmiş olan göçmenlerin yaşadıkları kültürlenme, kültür şoku, kültür çatışması gibi sorunlardan paylarını alırlar. (User, 1997: 556. (Morton Beiser, Migration: Opportunity or Mental Risk 1990’dan)) Evlenmeden önce göç etmiş olan yani bulunduğu ülkenin bir vatandaşıyla evlenmeden önce de o ülkede bir süre yaşam tecrübesi olup, bu süreç içerisinde oradaki yaşama ve kültüre aşina olmuş insanların aksine evlilik göçü gerçekleştirenler evlilikleri sonrasında farklı bir ülkeye geldiklerinden kültürel farklılıkları daha ciddi bir biçimde deneyimlerler çünkü göç ettikleri andan itibaren direk olarak farklı kültürel yapıya sahip insanlarla çevrili bir ortamda yaşamaya başlarlar.

Azerbaycan’da karşılaştıkları kültürel farklılıklar konusunda en fazla zorlanan görüşmeci grubu evlenerek Azerbaycan’a göç etmiş olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı kadınlardır. Araştırma kapsamında görüşülen, Türkiye’den göç edip Azerbaycan’da yaşayan ve bir Azerbaycan vatandaşıyla evli olan kadın ve erkekler kıyaslandığında, toplumun erkeklere oranla kadınlardan yeni dahil olduğu kültüre daha fazla uyum sağlamasını beklediği saptanmıştır. Gerek görüşmelerde gerekse kayıt altına alınan görüşmeler dışında katılımcılarla edilen sohbetlerde, erkeklerin eşlerinin sahip olduğu, kendilerininse yeni dahil oldukları kültür ve toplum içerisinde kültürel kalıpları uygulaması fazla beklenilen bir durum değilken kadınlardan bu kültürün davranış kalıplarına uyum sağlamasına yönelik beklentilerin daha fazla olduğu görülmüştür. Bunlar yabancı uyruklu eşlerden ziyade eşlerin aileleri ve çevredeki insanların beklentileridir.

Azerbaycan vatandaşı erkek görüşmecilerin beş tanesinden dördü bir dönem Türkiye’de yaşamış olup, bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyla evlenerek Azerbaycan’a geri döndüklerinden Türkiye’deki yaşam ve kültür hakkında bilgi sahibidirler ve eşleriyle aralarında olan kültürel farklılıklara hoşgörüyle yaklaşmaya çalışıp eşlerinin Azerbaycan’daki hayatlarını kolaylaştırmaya gayret etmektedirler.

“İnsanlar dışarıdan bir gözle baktıklarında dillerin benzerliğinden, ülkelerin ilişkilerinin iyi olmasından dolayı kültürel farklılığın pek fazla olmadığını düşünüyor ancak kesinlikle durum böyle değil. Yabancı birisiyle evlilik yapmadan önce kültür konusunun çok detaylı düşünülmesi gerektiğini düşünüyorum. İnsanlar aynı ülkede başka şehirlerde bile kültürel çatışmalar yaşarken böyle bir evlilikte olmaması mümkün değil. Ben bu konuda beklediğimden çok daha fazla zorluk yaşadım. Eşimle birbirimize anlayışla yaklaşmaya çalıştığımız için ikimizin arasında pek olmasa da ben genel olarak burada birçok kültürel farklılığa şahit olup bazı sıkıntılar yaşayabiliyorum. Örneğin ev içerisinde de dışarıda da burada bizde olduğu gibi bir insana bir şey söylerken rica etme şeklinde söylenmiyor. Bizde “kapıyı açar mısın?” denilirken burada “kapıyı aç” deniyor. Resmiyette de özel hayatta insanlar genellikle böyle kalıplar kullanıyorlar ve burada gayet normal karşılanan bir durum ama bu bana çok garip geliyor. Buradaki konuşma tarzı bu olsa da bana böyle hitap edilmesi beni rahatsız edip bazen kendimi kötü hissettiriyor. Çünkü bunlar bana emir cümlesi gibi geliyor. Eşimin ailesiyle birlikte yaşıyoruz ve ev içerisinde eşimin annesi de bu şekilde konuşuyor. Ben bana karşı bu şekilde konuşulmasından pek hoşlanmıyorum.”
(Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Öğretmen, 29 Yaş)

Evlilik göçü gerçekleştirmiş olan kadınların kültürel olarak zorlandıkları konulardan bir tanesi Azerbaycan'da insan ilişkilerini daha resmi olarak görmeleridir. Özellikle eşinin ailesiyle aynı evde yaşayan bir katılımcı, Azerbaycan kültüründe ebeveyn ve çocuklar arasındaki iletişimin daha resmi olduğunu düşünmekte ve ev içerisinde resmi bir ortam olmasında rahatsızlık duymaktadır.

“Eşimle bu konuda herhangi bir problem yaşamıyoruz ancak büyüdüğüm ülkeden farklı bir ülkede yaşadığım için burada yadırgadığım çok şey oldu. Mesela burada habersiz bir misafir gelse bile ona yemek verilir. Ancak benim yetiştiğim kültürde böyle bir durum yoktu, aniden gelen misafire çay kahve ikram etmek bizde yeterli oluyor. Ancak burada gelen misafire kalkıp yemek hazırlamadığın zaman ayıplanıyorsun. Bu gibi şeyler başlarda beni çok şaşırtıyordu. Diğer çoğu şeyi bildiğim için bazı farklılıklar bana uygun gelmese bile buranın kültürü bu şekilde olduğu için çok fazla düşünmeden anlayışla karşılıyorum.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Akademisyen, 36 Yaş)

Göçmen kadın görüşmeciler, Azerbaycan toplumunu geleneklerine daha bağlı bir toplum olarak nitelendirmektedir. Eşleriyle evlenip göç ettikten sonra karşılaştıkları yeni geleneklere uyum sağlamakta zorlandıklarını, uyum sağlayamadıkları bazı durumlarda ise çevrelerinde bulunan insanlar tarafından kimi zaman hoş karşılanmadıklarını belirtmişlerdir.

“Eşimle birbirimize saygı duyduğumuzdan bireysel olarak bu konuda pek problem yaşamıyoruz. Ancak genel olarak kültür konusunda bazı problemler yaşıyorum ve iki ülkenin kültürlerinin yakın olduğunu düşünen insanların aksine kültürel olarak önemli farklılıklar olduğunu düşünüyorum ve kültüre uyum sağlamakta zorlanıyorum. Örneğin buraya ilk geldiğimde eşim çevrede tanımadığım veya yakınımız olmayan insanlara karşı sıcakkanlı olmamam gerektiğini söyleyerek beni uyardı. Ben normalde çevremde karşılaştığım insanlarla selamlaşmaya alışkın bir insanım ancak burada öyle bir kültürün olmaması bana tuhaf geliyor. Benim kendi ailem çok fazla geleneklere bağlı bir aile değildi ancak burada etrafımdaki insanlar geleneklerine çok bağlı bir biçimde yaşıyorlar ve etrafımdaki bazı insanlar kültürlerinin çok iyi olduğunu düşünüp sürekli dile getiriyor bu durum bazen beni rahatsız edebiliyor ve buradaki geleneklere uyum sağlamakta zorluk yaşayabiliyorum. Ayrıca benim ailemin aksine burada benim çevremdeki aile büyüklerinin çocuklarının hayatlarına daha fazla dahil olduklarını düşünüyorum. Kültürel farklılıkların bir diğeri de alkol tüketimi. Burada özellikle erkeklerin alkol kullanması oldukça normal karşılanan bir durum olması. Eşim de alkol kullanıyor ancak bilinçli bir şekilde tükettikleri için aile için problem

olabilecek bir durum olarak görmüyorum.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Mühendis, 39 Yaş)

Türkiye’den göç etmiş olan kadınların dikkatini çeken kültürel farklılıklardan bir tanesi de Azerbaycan’da bulunan akrabalık ilişkilerinin Türkiye’den daha yakın olarak görmeleridir. Kimi zaman aile büyüklerinin ve akrabaların aile içindeki mevzulara müdahil olmaya çalışmaları bazı görüşmeciler için rahatsız edici olmaktadır.

Azerbaycan vatandaşı olan bir erkekle evli olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı kadınların Azerbaycan’da karşılaştıkları kültürel farklılıklardan bir tanesi de özellikle erkeklerin alkollü içecek tüketmelerinin Azerbaycan’da daha yaygın olan ve toplum tarafından olumsuz karşılanmayan bir durum olmasıdır. Görüşmeci Azerbaycan vatandaşı erkeklerin büyük çoğunluğu alkol tüketmektedir. Türkiye’de içinde bulundukları aile ve sosyal çevre tarafından alkol kullanımının pek hoş karşılanmadığı kadınlar eşlerinin alkol kullanımı konusunda özellikle ailelerinin rahatsız olabildiklerini belirtmişlerdir. Ancak zaman içerisinde eşlerinin alkollü içecekleri bilinçli bir şekilde tükettiklerini gördükleri için bu durumun aile içinde problem olabilecek bir durum olmadığını düşünmeye başladıkları ve bu konuda eşleri üzerinde herhangi bir baskı oluşturmadıkları görülmüştür. Azerbaycan vatandaşı olan eşlerin de bu konuda daha hassas davrandıkları eşleri ve ailelerini rahatsız edebilecek boyutta bir alkol tüketiminden kaçındıkları anlaşılmaktadır.

“Bireysel olarak eşimle olmasa da buranın kültürüyle alakalı zorlandığım noktalar olabiliyor. Mesela buraya ilk geldiğimde giyim tarzımın buranın kültüründen çok farklı olduğunu gördüm. Biz Türkiye’de daha spor, rahat giyiniyoruz ama burada özellikle kadınlar günlük hayatlarında da çok daha gösterişli, benim özel günlerde giyineceğim şekilde giyiniyor. Kültürel olarak zorlandığım bir başka konu da buradaki akraba ilişkileri oldu. Buradaki akraba ilişkileri bize göre daha sıkı. Bu durum bazen beni zorlayabiliyor. Dini konuda da bazı farklılıklarımız var, örneğin burada oruç tutmak bizdeki kadar yaygın değil. Bayram geleneklerimiz biraz farklı örneğin Türkiye’de ramazan ve kurban bayramları bizler için çok önemliken burada o kadar büyük bir öneme sahip değil. Burada asıl bayram Nevruz bayramı.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 36 Yaş)

Azerbaycan vatandaşı bir erkekle evli olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı kadınların kültürel olarak farklı gördükleri bir diğer konu da dini pratikleri uygulama

konusudur. Görüşmecilerin tamamı eşleriyle aynı dine inanıyor olsalar da dini pratiklere bağlılıklarının eşlerinden daha fazla olduğunu düşünmektedirler.

Azerbaycan Vatandaşı Erkeklerin Görüşleri

Azerbaycan vatandaşı olan beş erkek görüşmeciden dört tanesi eğitim almak amacıyla bir süre Türkiye’de yaşadıklarından eşlerinin sahip oldukları kültüre hâkim olduklarını, bireysel olarak eşleriyle birbirlerinin kültürel kalıplarına saygı duymaya özen gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bu görüşmeciler kendi ülkelerinde yaşadıklarından sahip oldukları kültürel kalıplardan dolayı üzerlerinde herhangi bir toplumsal baskı hissetmedikleri görülmüştür. Eşlerinin sahip olduğu kültürün farklılıklarının kendileri için pek fazla sorun oluşturmadığını düşünmekte olan bu görüşmeciler kendilerine uygun gördükleri bazı noktalarda eşlerinin kültürel kalıplarını benimsemektedirler. Bu görüşmecilerden yalnızca iki tanesi dikkatlerini çeken kültürel farklılıklardan bahsetmişlerdir.

“Eşimle benim sahip olduğumuz kültürlerin bazı noktalarda birbirinden oldukça farklı olduğunu düşünüyorum. Üniversite okuduğum dönemde Türkiye’de yaşadığım için bu ayrımı yaşayarak da deneyimlemiş oldum. Örneğin büyüklere saygı konusu benim kültürümde daha önemli bir yere sahip. Türkiye’de büyüklere onlara duyduğum saygıdan ötürü kendi ülkemde davrandığım gibi davranınca onlara yaşlı muamelesi yaptığımı düşünenler oldu.” (Azerbaycan Vatandaşı, Erkek, Resepsiyon Görevlisi, 28 Yaş)

Azerbaycan vatandaşı erkekler Türkiye’de mevcut olan kültürle kendi kültürleri arasında büyüklere duyulan saygı konusunda birtakım farklılıklar gördüklerini ifade etmişlerdir. Türkiye’de ileri yaşta olan kişilerle gençler arasındaki iletişimin daha samimi olduğunu düşünmektedirler. Bu samimiyetin Azerbaycan’da bazen büyüklere saygısızlık olarak algılanabileceği için onlara farklı geldiğini ifade etmişlerdir.

“Ciddi problemlere yol açmasa da kültürel farklılıklarımız olduğunu düşünüyorum. Örneğin ikimiz de Müslümanız ancak dini olarak eşim benden daha fazla inançlarına bağlı. Ancak benim yetiştiğim kültürde dini unsurlar pek ön planda olmadığından eşime göre dini ritüellere bağlılığım daha az. Örneğin burada son yıllarda oruç tutmak insanlar arasında daha yaygın bir hale geldi, eskiden benim çevremde oruç tutan pek kimse olmazdı ama şu an daha sık karşılaşıyorum. Ama insanlar oruç tuttıkları bir aydan sonra dinen çok fazla desteklenmeyen davranışlarda bulunmaya devam edebiliyorlar. Bu durumun sebebinin ibadetlerin manasının tam olarak anlaşılmadan yerine getirilmesi olduğunu düşünüyorum. İnsanlar bazen dini konuları

içselleştirmeden çevreden gördüklerinin etkisiyle yerine getirebiliyor. Ancak genel olarak kültüre baktığımda Türkiye ve Azerbaycan arasında keskin bir fark olduğunu düşünmüyorum.” (Azerbaycan Vatandaşı, Erkek, Doktor, 40 Yaş)

Azerbaycan vatandaşı erkeklerin eşleriyle kültür farkları konusunda dikkatlerini çeken bir diğer konu da inanç konusudur. Bu görüşmeciler aynı dine inanıyor olmalarına rağmen eşlerinin ve eşlerinin ailelerinin dini inançlarına kendilerinden daha bağlı olduklarını ifade etmişlerdir. Farklı ülkelerde yaşayan insanlar aynı dine inanıyor olsalar da inanç düzeyleri ve dini pratikleri uygulama durumları ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmektedir. Ülkelerin yaşadıkları tarihsel süreç, uygulanan politikalar gibi unsurlar bu konuda önemli etkiye sahiptir. Aynı ülke içerisinde bulunan şehirler hatta aynı şehirde yaşayan farklı aileler bile inanç konusunda farklı davranışlar sergiliyor olmaları birbirinden farklı ülkelerin din konusunda farklı özellikler gösteriyor olması oldukça doğal bir durum olarak değerlendirilebilir.

3.2.11. Farklı Bir Ülkede Kurulan Evliliğin Günlük Yaşam Pratikleri Üzerine Etkileri

Yapılan araştırmada yaşadıkları ülkenin vatandaşıyla evli olmanın göçmenler için birçok olumlu etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bu olumlu etkiler, kendilerine yabancı olan bir ülkeye ve kültüre uyum sağlamada yaşanan kolaylıklar ve resmi işlemleri diğer göçmenlere oranla daha kolay halledebilmeleri gibi ayrıcalıklardır.

“Eşimin Rusça bilmesi benim işimi çok kolaylaştırdı. İş görüşmelerinde, aile görüşmelerinde eşimin buralı olması benim için çok büyük avantaj oldu, eşimin memleketinde olduğum için artık bana da buralı gözüyle bakılıyor.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Restoran İşletmecisi, 45 Yaş)

Sonradan dahil oldukları bir ülke içerisinde yaşamını sürdüren ve o ülkenin vatandaşıyla evli olan yabancılar, toplum tarafından “gelin veya damat” olarak algılandığından ülkedeki diğer insanların bu göçmenleri artık birer yabancı olarak görme durumları da azalabilmektedir.

“Evliliğim yani eşim farklı bir ülkede yaşamam, kültüre uyum sağlamam konusunda bana çok kolaylık sağladı. Tabi eşimle dilimizin yakın olması, dinimizin aynı olmasının bu konuda büyük avantajı var.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Mağaza Müdürü, 47 Yaş)

“Kültürel farklılıklar konusunda buraya uyum sağlamamda eşimin bana çok faydası oluyor.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Operatörü, 38 Yaş)

“Pozitif etkisi çok fazla var çünkü aileden bu ülkeye dair birçok şey öğrenebiliyorsunuz, adetleri gelenek görenekları vs. evliliğim bu ülkeye kolay adapte olmamı sağladı.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

“Çok fazla kolaylık sağladı, farklı bir ülkede evlendiğinizde o ülkeye adapte olmanızda evliliğin çok büyük artıları oluyor, özellikle buranın kültürünü öğrenmemi ciddi anlamda kolaylaştırdı.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Şef Aşçı, 36 Yaş)

“Çok fazla kolaylık sağlıyor, öncelikle hayatım düzene girdi. Buraya uyum sağlamam konusunda çok faydası oluyor, takıldığım yerlerde her şeyi eşime soruyorum. Resmi işlemlerimizin çoğunu eşim hallediyor. Eşimin ailesi burada benim için bir aile oldu.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Öğretmen, 42 Yaş)

“Evliliğim burada yaşamamı kolaylaştırıyor, özellikle resmi işlerde eşimden ve çevresinden çok ciddi bir destek alıyorum.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 40 Yaş)

“Evliliğimin buradaki yaşamımda bana çok faydası oluyor, eşim benim buradaki hayatımı çok kolaylaştırıyor. Ben de onun için burada yaşıyorum.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Akademisyen, 36 Yaş)

Yaşadığı ülkenin vatandaşıyla evli olmak göçmenler üzerinde birçok olumlu etkiye sahip olsa da kimi zaman da bu evlilikler göçmenler üzerinde bir baskıya sebep olabilmektedir.

“Evliliğimin bu konuda benim için artısı da oldu eksisi de oldu. Artılarından bir tanesi, ben değişikliği seven bir insanım, hayatta farklı şeyler görmek yaşamak benim her zaman ilgimi çeker. Evliliğimin bana farklı bir yerde farklı bir hayatı deneyimlememe fırsat vermesi beni mutlu ediyor. Eksi yönlerine baktığımda ise, insan bir yerde yaşamadan, orada bir ailenin içine girmeden bazı şeylerin iyi veya kötü olduğunu anlayamıyor. Burada özellikle kültürel olarak yaşadığım bazı sıkıntılar olduğunda burada birisiyle evli olduğum için bir durumdan rahatsız olunca, alışmadığım bir şey olunca buradan istediğim an gitmek gibi bir durumum olamadığından evliliğim bana bu şekilde bir zorluğu yaşatmış oluyor.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Öğretmen, 29 Yaş)

Bulundukları yerde aile dışında, kendilerini mutsuz edecek durumlarla karşılaşan göçmenler ülkelerine dönmeyi istedikleri zamanlarda bireysel isteklerine göre hareket edemeyerek o ülkede yaşamlarını devam ettirmek zorunda kalabilmektedirler.

3.3. ÇİFT ULUSLU AİLELERİN ÇOCUKLARINA İLİŞKİN BULGULAR

Kimi sosyologlar evli olan çiftlerin çocuk sahibi olduktan sonra tam anlamıyla bir aile kurduklarını öne sürerler, bir evlilikte çocuğun dünyaya gelmesi ile kadın ve erkek artık anne ve baba olurlar böylece bu yeni rollerinin gerektirdiği bazı sorumlulukları üstlenerek hayatlarını çocuklarının ihtiyaçları doğrultusunda yeniden düzenlemeleri gerekir. (Gökçe, 1991: 509) Farklı ülkelerin vatandaşları tarafından kurulan çift uluslu ailelerde ise çocuk yetiştirme konusu daha fazla dikkat gerektiren bir konu olabilmektedir. Çocukların sosyal ve psikolojik olarak sağlıklı bir biçimde yetişebilmeleri için bu ebeveynlerin sahip oldukları farklı özelliklerden kaynaklanabilecek fikir ayrılıklarından doğabilecek olumsuz durumları doğru bir biçimde yöneterek ev içindeki dengeyi kurmaları gerekmektedir.

Linda ve Richard Eyre; hiçbir şeyin insanları aynı amaç ve aynı umutla beraber çalışmak kadar birbirlerine yakınlaştıramayacağını belirterek çocukları ebeveynlerinin ortak umudu olarak nitelendirmişlerdir. Anne ve babaların ortak amaçlarının ise çocuklarını mutlu etmek olması gerektiğini ifade ederler. (Eyre & Eyre, 1998: ix) Birbirlerinden farklı ülkelerde, etrafları birbirleriyle farklı kültürel kalıplar çevrili ortamlarda, farklı özellikler taşıyan aileler içerisinde büyümüş iki ebeveyne sahip olan çift uluslu ailelerde çiftler anne baba olduktan sonra taşıdıkları birçok farklılığa rağmen hayatlarında oldukça önemli ortak bir sorumluluğa sahip olurlar. Söz konusu olan bu ortak sorumluluk çiftleri ortak bir noktada buluşturarak, onları birbirlerine daha fazla yakınlaştıran farklı bir bağın kurulmasını sağlar. Araştırmada elde edilen verilere göre çocuk yetiştirme konusunda sahip oldukları farklılıkları bir kenara bırakarak çocukları için bir dayanışma içerisinde hareket eden ebeveynlere sahip olan ailelerde çocukların daha huzurlu ve mutlu bir ortamda yetiştikleri anlaşılmaktadır.

3.3.1. Çocuklara Verilen İsimler

“Kişi adları ailenin ve toplumsal kültürün, bireye yüklediği geleneksel ve değersel yansımalarıdır.” (Çatlı Özen, 2019: 424) Yani isimler arka planda önemli sosyolojik öğeler taşımaktadır. İki farklı kültürü içerisinde barındıran çift uluslu ailelerde isimlerin kim tarafından ve hangi kültüre göre verildiği incelenmiştir. Elde edilen verilere göre çocuklara verilen isimlerin büyük çoğunluğu daha çok Türkiye’de kullanılan isimlerdir.

“Çocuğumuzun ismi Berat, kayıinvalidem ismini koydu, doğduğu gün Berat Kandili olduğu için bu ismi verdik.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Petrol Mühendisi, 44 Yaş)

“Bizim kültürümüzde çocuklara dedelerinin isminin verilmesi sık karşılaşılan bir durumdur ve çocuklar iki isme sahip olabilir. Çocuğumuza bir eski, geleneksel isim bir de daha yenilikçi bir isim vermek konusunda hemfikir olduk. İsim konusunda abim oldukça etkili oldu, babamı kaybettiğimiz için abimin ailemizde önemli bir yeri var. Oğlumuzun ismi, Metin Emir.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

“Çocuğumuzun ismini eşimin buraya gelmesini ve burada yaşamasını sağlayan dayısı koydu. Çocuğumuzun ismi Delal ve eşimin ailesinin sahip olduğu kültüre göre önemli bir isim olduğu için bu ismi verdiler.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Haber Sunucusu, 25 Yaş)

“Kızımızın ismini anneannesi, oğlumuzun ismini de babası koydu.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 40 Yaş)

Ailelerden dört tanesinde çocukların isimlerini aile büyükleri vermiştir. Aile büyüklerinin verdikleri isimlerde sahip olunan kültür ve dinin ad koymada etkili olduğu görülmüştür bunların yanı sıra aile büyüklerinin isimleri de çocuklara verilen isimler arasında yer almaktadır.

“Oğlumuzun ismi Fahri ismini babası koydu, eşimin babasının ismi. Kızımızın ismini de ben buldum, ikimiz de bu ismi beğendik ve Hira adını verdik. Bu ismi de kendi ismime yakın bulduğumdan ve dini açıdan da değerli bir anlamı olduğundan vermek istedik.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Satış Müdürü, 32)

“Kızımın ismini ben seçtim ismi Damla, her iki ülkede de kullanılabilecek bir isim. Oğlumuzun ismini de eşim seçti, ismi Murat. Oğlumun ismi de her iki ülkede de kullanılan isimlerden. Yani isimleri her iki kültürü de göz önünde bulundurarak verdik.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Akademisyen, 36 Yaş)

“İki çocuğumuzun isimlerini de birbirimizle anlaşılarak verdik. Birinci çocuğumuzun ismini ben koydum ikinci çocuğumuzun ismini annesi koydu. Çocuklarımızın adları, Muhammet Enes ve Mert Emir yani ikisinin ismi de Türk ismi.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

“İsmi beraber seçtik ama babası olarak ben koydum, ismi Mira. Bir Türk diziden esinlenerek bu ismi verdim. Ben Rus ismi vermek istemedim, eşim de Türk isimlerini çok beğenmedi o yüzden böyle farklı bir isim koyduk.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Mühendisi, 45 Yaş)

“Bu konuda herhangi bir ayrımcılık olmaması için çocuğumuzun ismini ikimizin isminin baş harflerinin birleşimi olarak koyacağız. İsmi “Su” olacak.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Operatörü, 38 Yaş)

“Büyük oğlumuzun adını ben koydum. Tarihten etkilenecek Giray koydum. Azerbaycan’da sık kullanılan isimler çok fazla ilgimi çekmiyor o yüzden Türk isimleri koymak istedim. Küçük oğlumuzun İsmi de Arda Emir. Onun da ismini bize güzel geldiği için verdik.” (Azerbaycan Vatandaşı, Erkek, Doktor, 40 Yaş)

“İsmi annesi koydu, ismi Asena olacak. Türk kültüründe de önemli isim olduğu için bu ismi koymayı istiyoruz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Kebap Ustası, 33 Yaş)

Ailelerin büyük kısmında çocukların isimlerini anne veya babaları belirlemiştir. Çiftlerin çocuklarına her iki ülke de rahatlıkla kullanılabilecekleri isimler vermeyi tercih ettikleri saptanmıştır. Ebeveynlerin çocuklarına isim verirken tarihten, kültürden, dini öğelerden, popüler kültür ve medyadan esinlendikleri görülmüştür.

3.3.2. Ebeveynlerin Çocuklar ile İletişimi

“Aile içi iletişim çocuğun gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Bireylerin kendini ve çevresini anlayabilmesi için iletişime girmesi önemli ve gereklidir.” (Şahin & Aral, 2012: 55) Aile, duygusal bağlılık temellerine dayalı, üyeleri açısından yaşamsal özelliklere ve dayanışma çerçevesine sahip olan bir toplumsal kümedir. (Armağan & Armağan, 1988: 135) Ailenin üyeleri açısından yaşamsal özellik taşıyan özelliklerinden bir tanesi çocuk yetiştirme. Aile içerisinde çocuklar yaşama hazırlanırlar. Aile içi ilişkilerde öğrendikleri davranışlar ilerleyen yaşlarda çocukların evleri dışında bulunan hayata sağlıklı bir biçimde katılabilmeleri için büyük önem taşır. Bu yüzden araştırmanın

konusu olan çift uluslu ailelerde ebeveynler ve çocuklar arasındaki aile içi ilişkilerin nasıl olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

“Aile içinde eşitlikçi olmaya çalışıyoruz. Çocuğumuzla iletişim konusunda da eşit olmaya çalışıyoruz ancak anneyle daha fazla vakit geçirdiği için anne daha ağırlıklı. Çocuğumuza karşı ben daha otoriter yaklaşıma sahibim, Türkiye’de bildiğimiz baba otoritesi bizim ailemizde var. Benim şahsi görüşüm bir çocuk, bir birey olarak eğer ailesinde bazı sınırlar görmezse bu ev içerisindeki hayatı olabilir, sosyal hayatına ailesinin etkisi olabilir ileriki hayatında bunun sıkıntısını çok çeker çünkü eğer sınırlar olmazsa çocuk hayatında hiç sınır görmeyecekmiş gibi hazırlanıyor hayata ama yarın bir yerde bir işe başladığında ona öyle sınırlar koyuyorlar ki buna uyum sağlayamıyor. Bu yüzden bir anlamda ben onu hayata hazırlayabilmek için bazı şeylere yok demeyi, limit koymayı uygun görüyorum çünkü hayatımızda her zaman bir sınır var. Onun için bunları yaşayıp öğrenmesi gerekiyor. Her şeye evet, olur dendiği zaman çocuk dışarı çıkınca çok farklı bir durumla karşılaşır bir ikilemde kalıyor. Babanın bu konuda rolünün biraz daha farklı olması gerektiğini düşünüyorum, ben genellikle otoriteyi korumaya çalışıyorum yani biraz tatlı sert bu yüzden genellikle sözümü tutuyor ama tabi benim kabul etmediğim şeylerde hemen anneye yöneliyor. Ancak çocuğumuz için bir karar verdiğimizde genellikle birlikte karar vermeye özen gösteriyoruz. Ben oğluma karşı arkadaş gibi olmaya da özen gösteriyorum biz çocukken diğer birçok ailede olduğu gibi babamla çok uzaktık, çok fazla beraber zaman geçirmedik, babamla aramızda çok fazla paylaşım yoktu ancak zamanla devrimize geldikçe çocuk ve babası arasındaki paylaşım arttı bizde de böyle, beraber oyun oynamak bile aslında bir paylaşım oluyor.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Restoran İşletmecisi, 45 Yaş) / *“Çocuğumuzla her ikimiz de iyi iletişim kurmaya çalışıyoruz ancak benimle daha fazla vakit geçiriyor. Her işine daha çok ben koşturuyorum eğitimiyle daha yakından ilgileniyorum. Babasıyla da çok güzel bir ilişkisi var, benimle çok farklı babasıyla çok farklı bir bağı var bu durum beni çok mutlu ediyor. Benimle duygusal bağı çok yüksek ben onun her ihtiyacını karşılıyorum, her konuda ona anlayışlı ve merhametli yaklaşmaya çalışıyorum, babası daha disiplinli ancak oğlumuza annenin önemli ve değerli bir yeri olduğunu güzel yansıtıyor. Oğlumuz mutlu bir çocuk.”* (Azerbaycan Vatandaş, Kadın, Petrol Mühendisi, 44 Yaş)

Anne babaların çoğu aile içerisinde eşitlikçi bir tutum sergileyip, birbirlerinin fikirlerini önemseyerek birbirlerine duydukları sevgi ve saygıyı çocuklarına hissettirmeye çalışmaktadırlar. Çocukların da anne-babalarına karşı eşit seviyede sevgi ve saygı duyabilmeleri, bazı kültürel farklılıkların söz konusu olabildiği aileleri içerisinde

çocuklarını fikir çatışmalarında uzak tutabilmek için özellikle çocukları konusunda birbirleriyle tutarlı bir tavır sergilemeye gayret etmektedirler.

Çocuklarını dış dünyaya hazırlamak isteyen ebeveynler aile içi ilişkilerde bir otorite figürü olmasına özen göstermektedirler. Bu ebeveynler çocuklarının belli bir yaşa gelip dış dünyada hayatın gerçek yüzüyle karşılaştıklarında bocalamamaları için ev içerisinde biraz disiplin olması gerektiğini düşünmektedirler.

“Çocuklarımıza karşı genellikle eşit ölçüde yakın olmaya çalışıyoruz ancak çocuklarla ilgili bazı konularda annenin ağırlığı biraz daha fazla. Erkek ister istemez daha çok dışarıda olduğu için anne çocuklara daha yakın oluyor. Ancak çocuklarımız hakkındaki görüşlerimizi birbirimizle paylaşarak ortak karar almaya özen gösteriyoruz.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Psikolog, 38 Yaş)

“Ben sabah işe gidip akşam geldiğim için evde eşim çocuğumuza daha yakın. Okuluyla, eğitimiyle eşim ilgileniyor, kıyafetiyle saçıyla eşim ilgileniyor. Özetle çocuğumuzla genelde eşim ilgileniyor. Ben ancak eve gelince kısa bir süre onunla oyun oynayıp, sevip biraz vakit geçirebiliyorum, ona sorular sorup sohbet ediyorum ancak annesiyle daha sıkı bir iletişim içerisinde. Ev içerisinde çocuğumuza karşı benim otoritem biraz daha fazla. Örneğin annesinin yapma dediği şeyleri bazen yapabiliyor ancak eğer ben bir şeye yapma dersem kesinlikle yapmıyor. Benim yanımda vereceğim tepkiden şüphe duyduğu bir hareket yapacakken hemen gözlerimin içine bakıyor ve benim tepkilerime göre hareketine devam ediyor. Bana olan sevgisi çok farklı. Beni annesinden daha az görüyor oluşu da bu konuda oldukça etkili.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Mühendisi, 45 Yaş) / *“Ben çalışmayıp evde olduğum için çocuğumuzla ben daha çok ilgileniyorum. Babasının sözünü benden daha fazla dinliyor. Bu durum eve gelen öğretmeninin de dikkatini çekmiş, evde babası olmadığı zaman derslerde daha rahat davranırken babasının geldiğini duyunca hemen derse odaklanıyor. Ancak bu bahsettiğim durum korkudan değil sevgiden kaynaklanıyor. Bir kız çocuğu olarak babasına farklı bir sevgisi var ve babasının da ona olan sevgisi azalmasın istediği için babasının sözü onun için çok değerli.”* (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Kuaför, 46 Yaş)

“Bizim büyüdüğümüz ailede baba çok baskın ve otoriterdi, baba eve geldiği zaman herkes kendisine çeki düzen verir yemek saatini beklerdi. Babaya karşı bir mesafemiz, korkumuz vardı, baba çocuklarına duyduğu sevgiyi açık bir biçimde gösteremezdi, çocuklar da babalarına olan sevgilerini rahat bir biçimde gösteremezlerdi ama bizde böyle durumlar yok. Oğlumla duygusal bir bağımız çok kuvvetli, evde bulunmamdan huzursuz değil mutlu olur. Tabi erkek çocuğu olduğu için annesiyle arasında şefkatle kurulmuş, olması

gerektiği gibi çok farklı bir bağ var. Ama onun geleceği için evde bir otorite olması gerekiyor. Bu otorite baskıya veya zorbalıklar değil iyi niyetle ve sevgiyle kurulmuş bir otorite olduğu için çocuğumuzu rahatsız edip onu yalan gibi olumsuz davranışlara sürüklemiyor.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

Özellikle görüşülen babaların büyük çoğunluğu kendi yetiştikleri nesilde, aile içerisinde babalarıyla olan iletişimlerinin anneleriyle olan iletişimlerine oranla biraz daha mesafeli olduğunu belirtmişlerdir. Kendi kurmuş oldukları aile içerisinde çocuklarıyla iletişimlerinin mesafeli olmasını istemeyen bu babalar kendilerinin deneyimledikleri bu durumu çocuklarının da yaşamalarını istemediklerinden çocuklarıyla daha yakın bağlar kurarak onlarla yeri geldiğinde bir arkadaş gibi olmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Çocuklarının kendilerinden korkup yalan söylemek gibi olumsuz davranışlara yönelmemeleri için anlayışlı bir tavır sergilediklerini belirtmişlerdir.

“Ev içerisinde çocuklar annelerine daha yakın olmaya eğilim gösterebiliyorlar, çocuklarım babalarına benden daha çok mesafeli olmamaları için çaba gösteriyorum, bana göre çocukların anneleriyle de babalarıyla da her konuda rahatlıkla konuşabilmesi gerekiyor, arkadaş gibi hissetmeleri gerekiyor. Ben çocuklarıma bunu aşılamaaya çalışıyorum.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Satış Müdürü, 32)

“Ben daha çok ev dışında olduğum için çocuklar annelerine daha yakınlar. Çünkü anneleriyle daha fazla vakit geçiriyorlar. Eğitimleriyle vs. daha çok anneleri ilgileniyor ancak çocuklarla benim aramda da bir iletişimsizlik söz konusu değil, bir kopukluk yok. Çocuklarımızla çok iyi anlaşıyoruz, her konuda beni de kendilerine yakın görüyorlar, evde olduğum vakitlerde onlarla oyun oynayıp ödevlerinde yardımcı oluyorum, sohbet diyorum.” (Azerbaycan Vatandaşı, Erkek, İnşaat Mühendisi, 39 Yaş)

“Aile içi iletişimimizde çocuklar annelerine babalarından biraz daha yakın, çünkü ben çalışmıyorum ve çocuklarla daha fazla vakit geçirip onların eğitim hayatlarıyla ve sosyal hayatlarıyla daha yakından ilgilenebiliyorum. Eşim bu konuda biraz sabırsız olduğu için çocuklara ben daha yakınım. Ancak eşim de işten gelince çocuklarla elinden geldiğince vakit geçirmeye çalışıyor.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 40 Yaş)

“Çocuklar anneye de babaya da yakın, eşimle çocuklarımızla arkadaş gibi olmaya çalışıyoruz. Ben evde olduğum için çocuklarla daha fazla vakit geçiriyor olsam da babaları da işten geldiğinde hep çocuklarla oyunlar oynayarak, sohbet ederek vakit geçiriyor.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Mühendis, 39 Yaş)

Kadınların çalışmadığı ailelerde anneler çocuklarıyla daha fazla vakit geçirmekte, çocuklarının bakımı ve eğitimi gibi konularla daha yakından ilgilenmektedirler. Babalar da çocuklarıyla aralarında istemedikleri bir mesafe olmasından kaçınmak maksadıyla evde oldukları zamanlarda çocuklarla yakından ilgilenmeye çalışmaktadırlar.

Henüz çocuk sahibi olmayan ancak eğitimci oldukları için çift uluslu ailelerin çocuklarının öğretmenleri olan bir çift çalışma için faydalı olabileceğinden bu konudaki fikirlerini paylaşmışlardır;

“İlerde çocuğumuz olursa, aile içi iletişimimizde anne ve babanın kendine ait rollerinin olmasının yanında çocukla olan yakınlığın eşit derecede olmasını isterim. Çünkü annenin de babanın da bir çocuk için bambaşka yeri vardır ve ne anne babanın ne de baba anneni yerine geçebilir. Ama çocuğun annesiyle de babasıyla da iletişiminin güzel olması çok önemli.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Öğretmen, 33 Yaş) / “Çocuğumuz olursa evde bir otoritenin olmasını istiyorum. Bunu çocuğun disiplini açısından istiyorum. Disiplin derken bir baskından bahsetmiyorum, maalesef günümüz çocuklarında çok fazla doyumsuzluk olduğunu görüyorum, her istedikleri hemen gerçekleşiyor ve sonrasında çocuk mutlu olmamaya başlıyor. Bunun önüne geçebilmek için ev içerisinde dozunda bir disiplinin olması gerektiğine inanıyorum. Bu otoriteyi illa babanın kurması gerekmiyor, anne de kurabilir. Çocuğun hayatta her isteğinin olamayacağını öğrenmesi gerekiyor ve bunun için de aile içi iletişimi doğru kurmak çok önemli. Ben öğretmen olduğum için ve küçük yaşlarda çocuklarla bir arada bulunduğum için bu konuda gözüme çarpan bazı durumlar oldu. Çalıştığım okulda hem annenin hem de babanın Türk olduğu öğrencilerde fazla problem olmuyor aynı şekilde hem annenin hem de babanın Azerbaycanlı olduğu çocuklarda da fazla problem olmuyor ancak anne veya babadan bir tanesi Türk bir tanesi Azerbaycanlı olduğunda çocuklarda problem yaşama durumumuz çok artıyor bu çocuklar kaba tabirle biraz şımarık olabiliyorlar. Yani anne ve babanın farklı ülkelerin vatandaşı olması durumunun çocuk üzerinde farklı etkilere sebep olabileceğini düşünüyorum ve bu yüzden böyle bir evlilik yapmış çiftlerin çocuklarını bu farklı kültürel unsurların bulunduğu ortamda daha çok özen göstererek ve titiz bir şekilde yetiştirmeleri gerektiğini düşünüyorum çünkü o çocuklar genel olarak diğer çocuklardan daha farklı bir aile yapısı içerisinde büyüyorlar ailelerin bu durumun farkında olmaları ve çocuklarını yetiştirirken kültür karmaşasından uzak olacak biçimde bilinçli yetiştirmelerini doğru buluyorum.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Öğretmen, 42 Yaş)

Çift uluslu ailelerin çocuklarının, iki farklı ülkede bulunan aile büyüklerinden gerekenden fazla ilgi görmelerinin bazı çocuklar üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğunu düşünen görüşmeci bu ailelerin çocuk yetiştirme konusunda diğer ailelere göre daha bilinçli ve dikkatli davranmaları gerektiğini düşünmektedir.

Terbiyenin toplumsal bir olgu olduğunu söyleyen Baltacıoğlu, en ilkel toplumlardan en gelişmiş toplumlara kadar var olmuş bütün toplumların tıpkı kendilerine has bir kültürleri olduğu gibi kendine has bir terbiyeleri de olduğunu ifade ederek çocukların içerisinde yetiştiği toplumun terbiyesine göre yetişeceklerini ifade eder. (Baltacıoğlu, 1942: 2) Anne ve babalarının farklı ülkelerin vatandaşı olduğu çocuklar iki farklı toplumun özelliklerinden etkilenerek sosyalleştikleri için çift uluslu ailelerde çocukların aldıkları terbiyenin diğer aile türlerinden farklı olduğunu belirtmek gerekir.

3.3.3. Çocuklara Kültür Aktarımı

Yabancı insanların gerçekleştirdiği evliliklerde en önemli konulardan bir tanesi çocukların yetiştirilmesinde hangi kültürün hâkim olacağıdır. Aile içerisinde çocuklara kültür aktarımı konusunda anne ve babanın fikirleri birbirleriyle uyum içinde olmadığı takdirde bazı problemler ortaya çıkabilmektedir. (Altun & Dinç, 2016) İşlevselci sosyologlara göre ailenin en temel işlevlerinden bir tanesi kültür aktarımı işlevidir. Toplumun değerlerini gelecek nesillere aktararak bir bakıma toplumun devamlılığını sağlama gücünü elinde bulunduran kurum olan ailenin çift uluslu özellik taşıdığı anda bu işlevini nasıl yerine getirdiği anlaşılmaya çalışılmıştır.

“Kültürler arası evlilikler sonucu doğmuş olan bireyler çok kültürlü özdeşimler kurabilmekte ve kendilerini birden fazla kültür içerisinde tanımlayabilmektedirler.” (Özateşler Ülkücan, 2015: 290) Yapılan araştırmada anne ve babaları farklı uluslardan olan çocukların her iki kültürü de öğrendikleri, insanlarla iletişim halinde oldukları zaman öğrendikleri bu kültürel kalıpları iletişim kurdukları insanların sahip olduğu kültüre göre kullandıkları görülmüştür. Örneğin, Türkiye’deki aile büyükleriyle Türkçe konuşurken Azerbaycan’daki aile büyükleriyle Azerbaycan dili ile konuşmaktadırlar. Ailelerin önemli bir kısmı çocuklarını tek bir kültüre göre yetiştirmediklerini hem annelerinin hem de babalarının kültürünü öğrendiklerini belirtmişlerdir. Bazı aileler her iki kültürün de olumlu gördükleri özellikleri çocuklarına aktarmaya çalışmaktadırlar.

“Ben çocuğumun Türk kültüründe büyümesini isterim, ben Rusça bildiğim halde oğluma Rusça öğretmedim. Hatta çocuğumu Türkiye’de büyütmeyi, okutmayı düşündüğüm zamanlar oldu ama nasip olmadı. Hem Türkiye hem de Azerbaycan’ın gelenek göreneklerini öğretmeye çalışıyoruz. İngilizce eğitim veren bir okula gidiyor. Her iki ülkenin kültürünü de iyi biliyor.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Petrol Mühendisi, 44 Yaş)

“Her iki kültürü de öğreniyor, Türk okuluna gittiği için burada yaşamasına rağmen Türk kültürüne de hâkim. Aslında çocuklarımızı yetiştirirken her iki kültürün de olumlu yanlarını onlara öğretmeye çalışıyoruz. Çünkü her kültürün olumlu ve olumsuz yanları var. O yüzden her iki kültürün de doğru bulduğumuz değerlerini aktarmaya özen gösteriyoruz.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Psikolog, 38 Yaş)

“Her kültürün bize göre doğruları ve yanlışları var. Biz de hem Türk kültürünün hem de Azerbaycan kültürünün doğru bulduğumuz yanlarını çocuğumuza aktarmaya çalışıyoruz. Çocuğumuz genellikle Türkçe konuşuyor. İngilizce eğitim veren bir okulda öğrenim görüyor. Türkiye’de yaşadığımız dönemde çocuğuma karşı olan bazı davranışlarım insanlar tarafından eleştiriliyordu. Örneğin yağmurlu havada çocuğumu dışarı çıkardığım zaman çevreden insanlar bana gaddar bir anneymişim gözüyle bakıyorlardı. Ben Rusya’da doğup büyüdim dolayısıyla çocuğumu büyütürken orada gördüğüm davranış kalıplarını kullanıyordum yani Rus kültürü de bu konuda oldukça etkili. Çocuğumuzu yetiştirirken bir kültürü tüm özellikleriyle yansıtmak yerine her kültürün olumlu yanlarından etkilendiğimiz söyleyebilirim. Ancak baskın olan kültür Türk kültürü.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Akademisyen, 36 Yaş) / *“Çocuğumuzu yetiştirmede farklı kültürlerin etkisi olsa da Türk kültürü baskın, dini açıdan vs. Türk kültürü oldukça etkili.”* (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

Görüşme yapılan ailelerden hiçbirinin çocuklarını Azerbaycan’da bulunan devlet okullarına göndermediği görülmüştür. Aileler çocuklarının daha iyi eğitim alacaklarını düşündüklerinden imkanları yettiği durumlarda ya Türkiye Cumhuriyeti’ne bağlı olan okullara ya da İngilizce eğitim veren yabancı okullara göndermeyi tercih etmektedirler.

“Yakında bir kızımız olacak, onu Türk kültürüne göre yetiştirmek istiyoruz. Zaten burada büyüyeceği için Azerbaycan kültürüne de hâkim olmuş olacak.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Operatörü, 38 Yaş)

“Bir kız çocuk bekliyoruz. Kızımız muhtemelen her iki ülkenin dilini de bilip her iki kültürü de öğrenecek ancak yetiştirirken Türk kültürüne ağırlık vermeyi istiyoruz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Kebap Ustası, 33 Yaş)

Kültür aktarımı konusunda anne veya babanın ağırlığı olması fikrinden ziyade ailelerin çocuklarının geleceklerine dair istek ve düşünceleri doğrultusunda bir kültür aktarımı süreci yaşadıkları görülmüştür. Birçok aile çocuklarına Türkiye'nin kültürünü aktarmaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Bu aileler özellikle çocuklarının ilerleyen süreçte Türkiye'de eğitim alıp yaşamalarını isteyen ailelerdir. Bu bağlamda çocuklarını, gelecekte kurmalarını istedikleri yaşama hazırlama konusunun kültür aktarımında önemli bir belirleyici olduğu saptanmıştır.

“Çocuklarımızı yetiştirirken evde daha çok ben ilgilendiğim için Türk kültürü daha hâkim oluyor, genellikle Türkiye Türkçesi konuşmayı tercih ediyorlar.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Akademisyen, 36 Yaş)

“Çocukları yetiştirirken bilinçli bir biçimde ağırlık verdiğimiz bir kültür yok. Buradayken Azerbaycan kültürünü öğreniyorlar Türkiye'ye gittiğimizde oranın kültürünü öğreniyorlar. Ancak benimle daha fazla vakit geçirdikleri için annelerinin kültürünü daha fazla alıyor olabilirler.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 40 Yaş)

“Bilinçli olarak bir kültüre daha fazla ağırlık vermiyoruz ama çocuklar benimle daha fazla vakit geçirdikleri için benim kültürüme daha yakınlar. Genelde Türkçe konuşuyorlar. Büyük oğlumuz okulda arkadaşlarıyla Azerbaycan dilini kullansa da evde genelde Türkçe konuşuyor. Ancak bir kültürü bilinçli olarak aktarma gibi bir düşüncemiz yok. Bu durumu akışına bıraktık.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 36 Yaş)

“Eşim ve benim içinde büyüdüğümüz ailelerdeki kültürler arasında çok fazla fark olduğunu düşünmediğim için her iki kültürün de çocuklarımızı yetiştirmede etkili olduğunu düşünüyorum. Örneğin, her iki dili de güzel şekilde konuşuyorlar.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Satış Müdürü, 32)

“Çocuğumuz çok küçük olduğundan şu an bu konu hakkında çok detaylı düşünerek hareket etmiyoruz ancak muhtemelen iki kültürün öğelerini de öğrenecek, her iki dili de konuşacak. Ama biz çocuğumuzun geleceği için onun İngilizce eğitim veren bir okulda eğitim almasını istiyoruz.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Tüccar, 28 Yaş)

Görüşmecilerden bir tanesi çocuklarının annesiyle daha fazla vakit geçirdiği için kızlarının annesinin sahip olduğu Rus kültürüne göre yetiştiğini belirtmiştir.

“Eşim Rus kültürüne sahip, çocuğumuzu da daha çok o kültüre göre yetiştiriyor. Çocuğumuz genellikle Rusça konuşuyor. Sadece benimle Türkçe konuşuyor.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Makine Mühendisi, 45 Yaş)

Çocuklarının Rus kültürüne göre yetiştiğini ifade eden çift, gelecekte çocuklarının Türkiye’de bir turizm bölgesinde, turizm sektöründe iyi bir işe sahip olmasını istediklerini, bu istekleri doğrultusunda çocuklarının Rusça bilmesinin ve Rus kültürüne hâkim olmasının iş hayatında kendisine avantaj sağlayacağını düşünmeleri kültür aktarımı konusunda ebeveynlerin çocuklarının gelecekte kurmasını istedikleri yaşamı göz önünde bulundurduklarının açık bir göstergesidir.

3.3.4. Çocukların Türkiye’ye Karşı Tutumları

Annelerinden veya babalarından bir tanesinin Türkiye bir tanesinin Azerbaycan vatandaşı olduğu, Azerbaycan’da doğup büyüyen çocukların Türkiye’ye karşı olumlu tutum sergiledikleri görülmüştür.

“Türkiye’yi aşırı derecede çok seviyor sürekli ne zaman İstanbul’a gideceğini soruyor. İstanbul’a gidince çok mutlu oluyor, orada kendini çok özgür hissediyor, orada arkadaşlar ediniyor. Bakü’de çocuklar için en büyük problem çok fazla sosyal, eğlence merkezleri olmaması. Türkiye’de gezi alanları, eğlence merkezleri, parklar, boğaz gibi seçenekler, yapabileceği daha çok aktivite olması da ona çekici geliyor. Çünkü oraya gidince bambaşka bir dünyaya gitmiş gibi oluyor, burada genellikle aynı aktiviteleri yapması, şehrin küçük olması gibi faktörler bu konuda etkili oluyor.” (Azerbaycan Vatandaş, Kadın, Petrol Mühendisi, 44 Yaş)

“Türkiye’yi çok seviyor hatta hayran. Her fırsatta Türkiye’ye gitmek istiyor. Tatillerde farklı ülkelere gitmek istediğimiz zaman bizimle gelmek yerine Türkiye’ye, oradaki ailemin yanına gitmeyi tercih ediyor.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaş, Erkek, Bilgisayar Mühendisi, 36 Yaş)

“Çocuklarımız burada Türk okuluna gidiyorlar oranın da etkisiyle Türkiye’yi çok seviyorlar sürekli oraya gitmek, orada yaşamak istiyorlar. Türkiye’yi buradan daha fazla seviyorlar.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaş, Kadın, Akademisyen, 36 Yaş)

“Çocuklar Türkiye’yi çok seviyor, yazın Türkiye’ye gitmeyi sabırsızlıkla bekliyorlar.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaş, Kadın, Mühendis, 39 Yaş)

Ebeveynler çocuklarının Türkiye’yi çok sevdiklerini belirtmişlerdir. Çocukların Türkiye’ye dair bu tutumları; tatillerde Türkiye’de güzel vakit geçiriyor olmaları, özellikle Türk okullarına giden çocukların okulda Türkiye’ye dair bilgiler öğreniyor olmaları, genel olarak Azerbaycan’da Türkiye’ye karşı olan pozitif tutumlar gibi sebeplerden kaynaklanmaktadır.

“Büyük oğlumuz Türkiye’yi çok seviyor. Kendisi için sürekli ‘Ben Türküm’ diyor. Burayı da seviyor ancak Türkiye’ye olan sevgisi farklı, Türkiye konusunda daha çok bilgiye sahip örneğin oranın coğrafyasını Azerbaycan’dan daha iyi biliyor. Türk okuluna gitmesinin bu konudan önemli bir etkisi var çünkü orada daha çok Türkiye hakkında bilgiler öğretiliyor.” (Azerbaycan Vatandaşı, Kadın, Psikolog, 38 Yaş)

“Çocuklar Türkiye’yi çok seviyor ve kendilerini Türk olarak tanımlıyorlar.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 40 Yaş)

“Türkiye’yi çok seviyorlar sürekli ne zaman gideceğimiz soruyorlar. Memleketleri sorulunca Türkiyeliyim diyorlar. Türkiye’ye gidince uzun süre orada kalmak istiyorlar.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Erkek, Şef Aşçı, 36 Yaş)

“Özellikle büyük oğlumuz Türkiye’yi çok fazla seviyor bu durumun sebebinin Türk okulunda okuması olduğunu düşünüyorum. Orada Türkiye hakkında bir şeyler öğrendiğinden orayı çok seviyor.” (Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı, Kadın, Hemşire, 36 Yaş) / *“Yaşı itibarıyla özellikle büyük oğlumuz Türkiye’yi çok fazla seviyor bazen ona sen Azerbaycanlısın dediğimde tepki gösteriyor ve hayır ben Türkiyeliyim diyor. Bu duruma bazen şaşıyorum, çifte vatandaşlığa sahip olduğunu, babasının buralı olduğunu biliyor ancak kendisini sürekli Türk olarak tanımlıyor.”* (Azerbaycan Vatandaşı, Erkek, Doktor, 40 Yaş)

Türkiye ve Azerbaycan milletleri iki ülkenin tarihsel süreçleri dolayısıyla benzer özellikler taşımaktadır. Ancak *“Ulus devlet süreciyle kimlikler devletlere sıkıca bağlanmıştır.”* (Karaca, 2011: 9) Günümüz dünyasında insanlar sahip oldukları kimlikleri vatandaşı oldukları ülke ile tanımlarlar. Çocukların önemli bir kısmı kendilerini Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak tanımlamaktadır. Gerçekleşen görüşmelerde ve kayıt altına alınan görüşmeler dışında katılımcılarla gerçekleşen sohbetlerde babaların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğu evliliklerde çocukların kendilerini Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak tanımlamaları anneler için problem olmazken Azerbaycan vatandaşı olan bazı babaların, çocuklarının çifte vatandaşlığa sahip olmasına rağmen kendilerini sadece Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak tanımlıyor olmalarını kimi zaman hoş karşılamadıkları görülmüştür. Kadınlar için, çocuklarının kendilerini eşlerinin ülkesinin bir vatandaşı olarak tanımlamasında bir sakınca yokken aynı durumun erkekler için rahatsız edici olabilmesi bu konuda ataerkil düşünce yapısının etkili olduğunun göstergesidir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılan görüşmeler sonucu elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan bulgulara göre;

Everett Lee tarafından öne sürülen itme-çekme kuramı doğrultusunda incelenen, göçmenlerin göç etmelerine sebep olan itici ve çekici unsurlardan kaynak ülke olan Türkiye’den hedef ülke olan Azerbaycan’a göçün başlamasına neden olan itici faktörlerin, özellikle erkek göçmenler için ekonomik kökenli olduğu sonucuna ulaşılrken kadın göçmenler için en önemli göç sebebinin gerçekleştirdikleri çift uluslu evlilikler olduğu anlaşılmıştır. Hedef ülke olan Azerbaycan’a yaşanan göçlerde çekici etkenler, daha iyi maddi imkanlar elde etmek, aile birliğini sağlamak gibi faktörlerin yanı sıra Türkiye ve Azerbaycan arasındaki dostluk ilişkisi, Azerbaycan’ın güvenli bir ülke olması, iki ülkede de halkların büyük çoğunluğunun İslam dinine inanıyor olması ve dil konusunda iki ülke arasında ciddi farklılıkların olmaması Azerbaycan’a yaşanan göçleri kolaylaştıran sebeplerdendir.

İnsanların içinde doğup büyüdüğü, ait oldukları yerlerden ayrılarak farklı bir ülkeye göç etmeleri içerisinde birçok belirsizliği ve riski barındıran bir eylemdir. İnsanların bu riskli kararı verebilmelerini sağlayan, gerçekleştirdikleri bu eylem sonucunda yaşayabilecekleri birçok olumsuz durumu ortadan kaldıran en önemli mekanizma ise göçmenler arasında kurulu olan sosyal ağlardır. Sosyal ağlar sayesinde göçlerin kaynak ve hedef bölgeleri arasında bir bağlantı kurulur ve bu bağlantı göçmenlerin yeni dahil oldukları bölgeye uyum sağlamasında, kültüre adapte olma, iş bulma, kalacak yer bulma vs. gibi konularda önemli işlevler üstlenir. Ağ (network) teorisinde öne sürüldüğü üzere göçlerin devamlılığını sağlayan sosyal ağlar, Türkiye’den Azerbaycan’a yaşanan göçlerde göçmenler arasında aktif olarak kullanılmaktadır. Mevcut olan bu sosyal ağlar iki ülke arasında göç zincirlerinin kurulduğunu ve göçmenlerin Azerbaycan’da dayanışma halinde olduklarını göstermektedir.

Daha iyi yaşam şartlarına ulaşabilmek için gerekli olan maddi imkanları elde edebilmek amacıyla belli bir süreliğine çalışmak için göç eden kişilerin gittikleri ülkenin bir vatandaşıyla evlenmeleri sonucunda bu göçlerin planlanan aksine kalıcı göçe dönüşebildiği yani göç edilen hedef bölgeden birisiyle yapılan evliliklerin göçün niteliği üzerinde ciddi değişikliklere sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye’den Azerbaycan’a göç etmiş olan görüşmecilerin büyük kısmı (on iki görüşmeci çift) ilerleyen süreçte, özellikle emeklilik dönemlerini Türkiye’de geçirmek istedikleri için Türkiye’ye geri göç etmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir. Görüşmecilerin bu düşüncelerindeki temel sebeplerin Türkiye’deki eğitim ve sağlık imkanlarının Azerbaycan’a göre daha gelişmiş ve daha ulaşılabilir olarak görmeleri olduğu anlaşılmaktadır.

Yabancı birisiyle evlenmek isteyen bireylerin aile büyüklerinin genellikle çocuklarının bu isteklerine şüpheyle yaklaştıkları görülmüştür. Ailelerin bu tutumlarının temel sebebi, farklı ülkenin vatandaşı olan eş adayının, ailesinin ve ülkesinin bilinmezliğinden kaynaklanan güven konusundaki endişeler olduğu saptanmıştır. Özellikle evlilikleri sonucunda farklı bir ülkeye göç edecek olan kadınların ailelerinin bu evliliklere karşı, fikrin ilk ortaya atıldığı aşamada, diğer ailelere kıyasla daha olumsuz bir tutuma sahip oldukları görülmüştür.

Çift uluslu evlilik yapmış olan bireylerin eşleriyle kültürel farklılıklara sahip olmaktan kaynaklanan bazı problemlerle karşılaşabildikleri görülmüştür. Çiftlerin tamamında eşlerin birbirlerinin sahip oldukları kültüre saygı duymaya özen göstererek bu farklılıkların aileleri içerisinde büyük sorunlara yol açmasını engellemeye çalıştıkları görülmüştür. Farklı milletten bir insanla evlilik yaptığı halde kendi ülkesinde yaşamaya devam eden insanlar bu kültürel farklılıklardan fazla etkilenmezken eşinin ülkesinde yaşayan insanların söz konusu kültürel farklılıklarla daha fazla yüzleştikleri saptanmıştır. Özellikle eşinin ülkesinde yaşayan kadınların bireysel olarak eşleriyle, kültürel anlamda fazla problem yaşamamasalar da eşlerinin aileleri ve toplumun kendilerinden bazı noktalarda kültüre uyum sağlamasını bekledikleri için bazı sıkıntılar yaşayabildikleri görülmüştür. Yani toplum ve aile büyüklerinin, göç edip o ülkenin bir vatandaşıyla evlenmiş olan erkeklerin kültürel farklılıklarını pek fazla yargılamadan kabul ederken göç edip o ülkenin bir vatandaşıyla evlenmiş olan kadınların sahip oldukları kültürel farklılıkları kimi zaman yargılayarak, kadınlardan eşlerinin kültürüne uygun biçimde hareket etmelerini bekleyebildikleri görülmüştür. Bu bağlamda eşler arasındaki kültürel farklılıklar eşlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde pek fazla sorun olmasa da toplum ve aile büyükleriyle bazı anlaşmazlıkların yaşanabilmesine yol açabilmektedir.

İşlevselci kuramın önde gelen düşünürlerinden Talcott Parsons, Toplumun değerlerinin üyeleri tarafından benimsenmesiyle sosyalleşmenin gerçekleştiğini ifade ederek sosyalleşmenin toplumu bir arada tutmak, değerlerin ve dolayısıyla toplumun devamlılığı için önemli bir güç olduğunu öne sürer. (Wallace & Wolf, 2015: 55) İşlevselci yaklaşıma göre aile, toplumun istikrarı için önemli unsurlardan olan kültürün gelecek nesillere aktarılmasında büyük önem taşımaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen verilere göre çift uluslu ailelerde kültür aktarımının, toplumun istikrarını sağlamaktan ziyade çocukların gelecekleri üzerine mevcut olan düşünceler doğrultusunda gerçekleştiği görülmüştür. Ailenin en önemli işlevlerinden bir tanesi olan kültür aktarımının çift uluslu ailelerde nasıl gerçekleştiği konusunda özellikle anne ve babanın aile içerisinde birbirlerini eşit olarak nitelendirdikleri ailelerde, çocukların anne veya babanın kültürüne göre değil de ebeveynlerin çocuklarının ilerleyen süreçte yaşamalarını istedikleri ülkenin kültürüne göre olduğu görülmüştür. Azerbaycan'da doğup büyümekte olan çift uluslu ailelerin çocukları hem Azerbaycan hem de Türkiye'nin kültürünü öğrenmekte ve her iki kültürden insanlarla da rahatlıkla etkileşim kurabilmektedirler. Ancak ailelerin büyük çoğunluğunda çocuklara aktarılan kültürde Türkiye'nin kültürünün daha baskın olduğu görülmüştür. Bu durumun temel sebebi de bu ailelerde ebeveynlerin çocuklarının ilerleyen süreçte Türkiye'de yaşamalarını istiyor oluşlarıdır.

Küreselleşmenin hız kazandığı, insanların kendilerinden farklı ülkelerde yaşayan kişilerle önceki dönemlerden çok daha kolay bir biçimde iletişim kurabildikleri ve bir araya gelebildikleri günümüz dünyasında, sosyal bir gerçeklik olarak dikkate değer bir sayıya ulaşan çift uluslu ailelerin Azerbaycan örneğiyle ele alındığı bu çalışma; söz konusu aileleri, bu ailelerin kurulmasına ortam hazırlayan en önemli sosyal olgulardan olan göç ile birlikte değerlendirmenin gerekliliğini ortaya koyması açısından son derece önemlidir. Önemli sayıda göç alan ülkemizde de artık çift uluslu ailelere daha çok rastlandığından, konuyla ilgili daha fazla çalışmanın yapılması gerekli sosyolojik bir olgudur. Azerbaycan ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının kurmuş oldukları çift uluslu ailelerin kültür ekseninde incelendiği bu çalışma göç olgusuyla ortaya çıkan çift uluslu ailelere yönelik yapılacak çalışmalar için bir kaynak niteliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Abadan, N. (1964). *Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları*. Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası.
- Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, S. (1997). "Erzurum ve Azerbaycan'da Ortak Olan Bazı Düşün Gelenekleri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 0(7), 121-126.
- Adıgüzel, Y. (2020). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Akgür, Z. G. (1997). *Türkiye'de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik (1970 – 1993)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akın, E. (1991). "Aile Araştırmalarında Temel Yaklaşımlar", *Türk Aile Ansiklopedisi*, (1. Cilt), 41-47. Ankara: TC. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Akın, M.H. (2008). "Sosyolojide Yöntem Sorunu Olarak Anlama ve Açıklamanın Sınırları", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 0(20), 103-114.
- Akkayan, T. (1979). *Göç ve Değişme*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Aktaş, G. (2002). "Yurtdışında Yaşayan Türkler ve Kültürel Şok", *VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Yurt Dışında Çalışan ve Kültürel Değişim Seksiyon Bildirileri: 18-22 Haziran 2001-İçel*, (1-4), Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Altun, N. ve Dinç A. (2016). "Yabancı Gelinlerin Türk Ailesi İçindeki Yerine Sosyolojik Bir Bakış". *Halk Kültüründe Aile Uluslararası Sempozyumu: 25-27 Mart 2016* Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Anar, S. (1991). "Kültür Şoku ve Aile", *Türk Aile Ansiklopedisi*, 2. Cilt, (721-723). Ankara: TC. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Arayıcı, A. (1998). *Avrupa'daki Göçmen İşçilerin ve Çocuklarının Sorunları*, İstanbul: Doz Yayınları.
- Armağan, S. ve Armağan, İ. (1988). *Toplumbilim*. İzmir: Barış Yayınları.
- Balcıoğlu, İ. (2007). *Sosyal ve Psikolojik Açından Göç*. İstanbul: Elit Kültür Yayınları.

- Baltacıoğlu, İ. H. (1942). *İçtimai Mektep*. Ankara: Ankara Maarif Matbaası.
- Bilen, M. (1978). *Ailede Sağlıklı İlişkiler*. Ankara: Mars Matbaası.
- Boyd, M. (1989). "Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas" *International Migration Review*, (23)3, 638-670.
- Canatan, K. (2020). *Toplumsal Değişim Perspektifinden Göç Sosyolojisi*. Ankara: Eskiyei Yayınları.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı*. (Çev.: Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (1993)
- Cross, S.N.N., Gilly, M.C. (2013). "Bridging Cultural Divides: The Role and Impact of Binational Families" [Kültürel Farklılıkları Kapatmak: Çift Uluslu Ailelerin Rolü ve Etkisi], *Journal of Public Policy & Marketing*, Vol. 32, 106-111.
- Çağlar, A. (1996). "Yeni Bir Göçmen Türü: Türk Üniversitelerinde Yabancı Uyruklu Öğrenci Olmak". *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç*, 20-22 Kasım 1996, (152-162) Mersin.
- Çağlayan, S. (2006). "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi". *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 67-91.
- Çatlı Özen, G. (2019). "Günümüzde Türk Kültüründe Ad Vermenin Sosyo-Kültürel Özellikleri Üzerine Bir Anket Çalışması", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 122(241), 423-444.
- DİA (1991). "Azerbaycan" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, IV, 317-324.
- Doğan, İ. (2004). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2016). *Türk Aile Sosyolojisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Doğanay, H. (1991). "Türkiye'de Göçler ve Aile Yapısına Tesiri", *Türk Aile Ansiklopedisi*, 2. Cilt, (589-596). Ankara: TC. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Dönmezer, S. (1994). *Toplumbilim*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

- Duran, A. (2018). “Göç Kuramları”, Figen Ereş (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Kuramlar*, (117-168), Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Durugönül, E. (1997). “Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler”. II. *Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç*, 20-22 Kasım 1996, (95-100) Mersin.
- Emiroğlu, K., Aydın, S. (2003). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Erkal, M. E. (2000). *Sosyoloji*. İstanbul: Der Yayınevi.
- Eyre, L. ve Eyre, R. (1995). *Aile İçi Güven Sevgi+İlgi+Bilgi Etkili Bir Yöntem*, (Çev.: Aydan Çetintürk Güner), İstanbul: Beyaz Yayınları, 1998.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*, (Çev.: Azat Zana Gündoğan ve Can Nacar) İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Fıncıoğulları, S. (2016). “Sosyal Bilimler ve Hermeneutik Üzerine Kısa Bir Değerlendirme”, *Sosyoloji Dergisi*, (33), 37-48.
- Fichter, J. (1990). *Sosyoloji Nedir? (1971)*, (Çev.: Nilgün Çelebi), Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Gezici Yalçın, M. (2017). *Göç Psikolojisi*, Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*, (Yayına Hazırlayanlar: Hüseyin Özel ve Cemal Güzel), Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Giddens, A., (Ed.), (2009). *Sosyoloji*. (Çev.: Günseli Altaylar). İstanbul: Say Yayınları. (2001).
- Gitmez, Ali S. (1983). *Yurtdışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler “Beklentiler... Gerçekleşenler.”*, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Glesne, C. (2020). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (Çev. Ed.: Ali Ersoy ve Pelin Yalçınoglu), Ankara Anı Yayıncılık. (2011).
- Gökalp, Z. (1970). *Türkçülüğün Esasları*. (Hazırlayan: Mehmet Kaplan), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Gökçe, B. (1991). “Evlilik Kurumu ve Aile Yapısı ile İlişkileri”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, 2. Cilt (508-516). Ankara: TC. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Gökçe, B. (1999). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*. Ankara: Savaş Yayınları.

- Gökdere, A. Y. (1978). *Yabancı Ülkelere İşgücü Akımı ve Türk Ekonomisi Üzerine Etkileri*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Göker, G. (2015). *Göç Kimlik Aidiyet: Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler*. Konya: Literatürk Academia.
- Göl, H. (2016). “Geçmişten Günümüze Azerbaycan”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 153-170.
- Güllüpınar, F. (2013). “Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-85.
- Gündüz, M. ve Yetim, N. (1997), “Terör ve Göç”, *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç*, 20-22 Kasım 1996, (109-116) Mersin.
- Gürtan, K. (1969). *Demografik Analiz Metodları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Güvenç, B. (1972). *İnsan ve Kültür*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Güvenç, B. (2002). *Kültürün ABC’si*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Haviland, William A. (2002). *Kültürel Antropoloji*, (Çev.: Hüsamettin İnanç ve Seda Çiftçi), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Hazan, J. C. (2012). “Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke içinde Yerinden Edilmiş Kişiler”. S. Gülfer İhlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* (183-197) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İhlamur-Öner, S. G. (2021). “Ulus-Ötesi Göç Sürecinde Dini Ağlar ve Örgütler”, S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner (Derleyenler), *Küreselleşme Çağında Göç*, (309-333). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Işıklı, A. (1963). “Milletlerarası İş Gücü Hareketleri”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 18 (01), 75-101.
- İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1999). “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri”. Oya Baydar (Ed.) *75. Yılda Köylerden Şehirlere*. (249-267) içinde. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (2019). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi Kültürel Psikolojide Kuram ve Uygulamalar*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Karaca, N. (2011). *Kimlik Sorunsalı Üniversite Öğrencilerinde Kimlik ve Siyasal Aidiyet*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karaca, N. (2015). *Kırsal Bir Sanayileşme Örneği Ilıca Şeker Fabrikası*. Kayseri: Fenomen Yayıncılık.
- Karpat, Kemal H. (2010). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. (Çev.: Bahar Tırnakçı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaytarı, A. (2006). *Farklılıklarla Yaşamak Kültürlerarası İletişim*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Keleş, R. (1990). *Kentleşme Politikaları*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Kıray, Mübeccel B. (1982). *Toplumbilim Yazıları*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Kıray, Mübeccel B. (1998). *Kentleşme Yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayınevi.
- Kızılçelik, S. (1994). *Sosyoloji Teorileri 2*, Konya: Yunus Emre Yayıncılık.
- Kızılçelik, Sezgin ve Erjem, Y. (1996). *Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü*. İzmir: Saray Kitabevleri.
- Kottak, Conrad P. (2001). *Antropoloji -İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış-*, (Çev.: Sibel Özbudun) Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Köksal, S. (1986). *Refah Toplumunda "Getto" ve Türkler*. İstanbul: Teknografik Yayınları.
- Kula, S. ve Çakar, B. (2015). "Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki". *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6 (12), 191-210.
- Kurtkan, A. (1974). *Genel Sosyoloji*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fakülteler Matbaası.
- Kuş, E. (2012). *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kürkçüoğlu, E. (1994). "Azerbaycan'ın Türkleşmesi Tarihine Bakış", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (1), 143-156.

- Kürkçüoğlu, E. (2005). “V-XV. Yüzyıllarda Bakü Petrolleri ve Bölgenin Sosyo-Ekonomik Hayatına Etkileri”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 247-256.
- Lee, E.S. (1966). “A Theory of Migration” [*Bir Göç Kuramı*], *Demography*, 3(1), 47-57.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev.: Osman Akınhay, Derya)1 Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Maslow, A. (1943). “A Theory of Human Motivation”. *Psychological Review*, 50(4), 370-396.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (Çev. Ed.: Selahattin Turan), Ankara: Nobel Yayınları. (2009).
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. (1991), (Çev.: Sedef Özge), Ankara: Yayın Odası.
- Nirun, N. (1994). *Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını-Sayı: 73.
- Oktik, N. (2002). “Direnen Kimlikler ve Kültürler Yabancıyla Evli Olan Yurt Dışındaki Türklerin Aile Yapısındaki Değişmeler”, *VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Yurt Dışında Çalışan ve Kültürel Değişim Seksiyon Bildirileri: 18-22 Haziran 2001-İçel*, (86-92), Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ozankaya, Ö. (1994). *Toplumbilim*. İstanbul: Cem Yayınevi,.
- Özateşler Ülkücan, G. (2015). “Çapraz Evlilikler ve Gruplar Arası İlişkiler”, *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 5(2), 287-295.
- Özdal, B. (Ed.). (2018). *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye*. Bursa: Dora Yayınevi.
- Özen, S. (1990). “Sosyal Hareketlilikte Aile ve Eğitim İlişkileri”, Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem (Der.), *Aile Yazıları 2*, (321-333), Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Özgür, M. ve Aydın, Ö. (2010). “Türkiye’de Kadın Evlilik Göçü”. *Nature Sciences*, 5(1), 18-31.

- Özlem, D. (2002). *Kavramlar ve Tarihleri I*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Perruchoud, R. ve Jillyanne, R. C. (Ed). (2011). *Göç Terimleri Sözlüğü*, (2. Baskı), No: 31, İsviçre: Uluslararası Göç Örgütü,.
- Ravenstein, E.G. (1885). “The Laws of Migration” [Göç Kanunları], *Journal of The Statistical Society of London*, 48(2), 167-235.
- Resulzade, M. E. (1990). *Azerbaycan Cumhuriyeti (Keyfiyet-i Teşekkülü ve Şimdiki Vaziyeti*, İstanbul: Azerbaycan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları.
- Ritzer, G. (2020). *Küresel Dünya*. (Çev.: Melih Pekdemir), İstanbul Ayrıntı Yayınları.
- Robertson, R. (1999). *Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, (Çev.: Ümit Hüsrev Yolsal), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Sağlam, F. (2006). “Türk-Alman Örnekleminde Karma Evli Çiftlerin Çocuklarındaki Dilsel Gelişimin Üzerine”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23(1), 231-241.
- Saran, N. (1992). *Antropoloji*. İstanbul: İnkılap.
- Sargut, A. S. (1994). *Kültürlerarası Farklılaşma ve Yönetim*, Ankara: Verso Yayıncılık.
- Sayın, Ö. (1990). *Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Seton-Watson, H. (1977). *Nations and States*, London: Methuen.
- Sezer, B. (2006). *Sosyolojinin Ana Başlıkları*. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık,.
- Sowa-Behtane, E. (2016). “Binational Marriages and Multicultural Educational Environment”, *Society, Integration, Education Proceedings of the International Scientific Conference*, Volume III, May 27th- 28t, , 393-401.
- Şahin, S. ve Aral, N. (2012). “Aile İçi İletişim”. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 55-66.
- Şahinkaya, R. (1979). *Psiko-Sosyal Yönleriyle Aile*, Ankara: Kardeş Basımevi.
- Şimşir, Bilal N. (2011). *Azerbaycan Azerbaycan'ın Yeniden Doğuş Sürecinde Türkiye-Azerbaycan İlişkileri*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

- Tarhan, N. (2006). *Evlilik Psikolojisi Öncesi ve Sonrasıyla Evlilik*. İstanbul: Timaş Yayınları,.
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tezcan, M. (1984). *Sosyal ve Kültürel Değişme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tomlinson, J. (2017). *Küreselleşme ve Kültür*. (Çev.: Arzu Eker), İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (1999).
- Tural, Sadık K. (1988). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Turhan, M. (1972). *Kültür Değişmeleri*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Türkdoğan, O. (1971). *Seçilmiş Bazı Yerli ve Göçmen Gruplar Üzerinde Sosyal Değişme Örnekleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Azerbaycan Ülke Profili, 2022.
- Tylor, Edward B. (1871). *Primitive Culture Researches into the Development of Mithology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom* London: John Murray.
- User, İ. (1997). “Evlilik Göçü”. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç*, 20-22 Kasım 1996, (556-563) Mersin.
- Ügeöz, P. (2003). *Kültürlerarası İletişim*. İstanbul: Üstün Eserler Neşriyatevi.
- Ülken, H. Z. (1943). *Sosyoloji*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Wallace, Ruth A. ve Wolf, A. (2015). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleneğin Genişletilmesi*, (Çev.: Leyla Elburuz ve M. Rami Ayas), İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Weiner, M. (1995). *The Global Migration Crisis: Challenge to States and to Human Rights*. New York: Harper Collins College Publishers.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Yasa, İ. (1979). *Yurda Dönen İşçiler ve Toplumsal Değişme*. Ankara: Doğan Basımevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2009). “Bilim, Yöntem ve Hermenötik”, Osman Konuk ve Ahmet Kemal Bayram (Ed.), *Sosyal Bilim, Etik ve Yöntem*, (95-119), Ankara: Adres Yayınları.
- Zencirkıran, M. (2017). *Sosyoloji*, Bursa: Dora Yayınevi.

İNTERNET KAYNAKLARI

- Millî Savunma Bakanlığı <https://www.msb.gov.tr/Askeralma/icerik/dovizle-askerlik-islemleri> Erişim Tarihi: 27.05.2022
- Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü <https://nvi.gov.tr/bolu/azerbaycana-kimlikle-seyahat-1-nisanda-basliyor> erişim tarihi: 05.06.2022
- Türk Dil Kurumu <https://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi: 02.06.2022
- Türk Dil Kurumu <https://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi: 08.01.2022
- Türkiye İstatistik Kurumu <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568> erişim tarihi: 19.05.2022
- Uluslararası Göç Örgütü <https://www.iom.int/about-migration> erişim tarihi: 30.04.2022

EKLER

EK 1. GÖRÜŞMECİ AİLELERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

	Kadın Uyruk	Erkek Uyruk	Kadın Öğrenim Düzeyi	Erkek Öğrenim Düzeyi	Kadın Meslek	Erkek Meslek	Evlilik Süresi	Çocuk Sayısı
Aile 1	Azerbaycan Vatandaşı (44 yaş)	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı (45 yaş)	Lisans Mezunu	Lisans Mezunu	Petrol Mühendisi	Restoran İşletmecisi	20 Yıl	1 Erkek
Aile 2	Azerbaycan Vatandaşı (38 yaş)	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı (36 yaş)	Yüksek Lisans Mezunu	Lisans Mezunu	Psikolog	Bilgisayar Mühendisi	13 Yıl	2 Erkek
Aile 3	Azerbaycan Vatandaşı (42 yaş)	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı (47 yaş)	Lisans Mezunu	İlköğretim Mezunu	Satış Müdürü (Çalışmıyor)	Mağaza Müdürü	2 Yıl	Yok
Aile 4	Azerbaycan Vatandaşı (46 yaş)	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı (45 yaş)	Ortaokul Mezunu	Lisans Mezunu	Kuaför (Çalışmıyor)	Makine Mühendisi	10 Yıl	1 Kız
Aile 5	Azerbaycan Vatandaşı (24 yaş)	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı (38 yaş)	Ortaokul Mezunu	Lise Mezunu	Ev Hanımı	Makine Operatörü	1 Yıl	Yok
Aile 6	Azerbaycan Vatandaşı (36 yaş)	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı (36 yaş)	Doktora Öğrencisi	Lisans Mezunu	Akademisyen	Bilgisayar Mühendisi	11 Yıl	1 Erkek
Aile 7	Azerbaycan Vatandaşı (32 yaş)	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı (36 yaş)	Yüksek Lisans Mezunu	Lise Mezunu	Satış Müdürü	Şef Aşçı	7 Yıl	1 Kız 1 Erkek
Aile 8	Azerbaycan Vatandaşı (22 yaş)	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı (33 yaş)	Lise Mezunu	Lise Mezunu	Ev Hanımı	Kebap Ustası	7 Ay	Yok
Aile 9	Azerbaycan Vatandaşı (25 yaş)	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı (28 yaş)	Önlisans Mezunu	Lisans Mezunu	Haber Sunucusu (Çalışmıyor)	Tüccar	2 Yıl	1 Kız
Aile 10	Türkiye Cumhuriyeti	Azerbaycan Vatandaşı (28 yaş)	Lisans Mezunu	Lisans Mezunu	Öğretmen	Resepsiyon Görevlisi	5 Yıl	Yok

	Vatandaş							
	(29 yaş)							
Aile 11	Azerbaycan Vatandaş (33 yaş)	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaş (42 yaş)	Yüksek Lisans Mezunu	Lisans Mezunu	Öğretmen	Öğretmen	1 Yıl	Yok
Aile 12	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaş (36 yaş)	Azerbaycan Vatandaş (39 yaş)	Doktora Öğrencisi	Yüksek Lisans Mezunu	Akademisyen (Çalışmıyor)	İnşaat Mühendisi	12 Yıl	1 Kız 1 Erkek
Aile 13	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaş (40 yaş)	Azerbaycan Vatandaş (43 yaş)	Lisans Mezunu	Uzmanlık Mezunu	Hemşire (Çalışmıyor)	Tıp Doktoru	12 Yıl	1 Kız 1 Erkek
Aile 14	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaş (39 yaş)	Azerbaycan Vatandaş (39 yaş)	Lisans Mezunu	Uzmanlık Mezunu	Mühendis (Çalışmıyor)	Tıp Doktoru	12 Yıl	1 Kız 1 Erkek
Aile 15	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaş (36 yaş)	Azerbaycan Vatandaş (40 yaş)	Lisans Mezunu	Uzmanlık Mezunu	Hemşire	Tıp Doktoru	12 Yıl	2 Erkek

EK 2. GÖRÜŞME FORMU

DEMOGRAFİK SORULAR

- 1) Yaşınız?
- 2) Öğrenim durumunuz nedir?
- 3) Mesleğiniz ve çalışma durumunuz nedir?

GÖÇ İLE İLGİLİ SORULAR

- 4) Azerbaycan'a geliş sebepleriniz nelerdir? (Türkiye'den göç etmeye sebep olan etkenler ve Azerbaycan'a yerleşmeye sebep olan etkenler)
- 5) Azerbaycan'a ilk geldiğiniz dönem burada uzun süre kalmayı planlıyor muydunuz?
- 6) Azerbaycan'a sizden önce yerleşen herhangi bir akrabanız-tanıdığınız var mı? Varsa Azerbaycan'a yerleşmeniz ve buraya uyum sağlamanızda etkileri oldu mu?
- 7) Sosyal ve ekonomik şartlarınızın Azerbaycan'daki şartlarınızla aynı düzeyde olacağını bilseniz Türkiye'de mi yaşamak isterdiniz burada mı?
- 8) Sizin açınızdan burada yaşamının en güzel yanı nedir?
- 9) Birinci derece yakınlarınız (anne, baba ve kardeş) nerede ikamet ediyor?
- 10) Türkiye ile ilgili haberleri takip ediyor musunuz?
- 11) Türkiye'ye ne sıklıkla gidiyorsunuz?
- 12) İlerde Türkiye'ye yerleşmeyi düşünüyor musunuz? (Geri göç)

EVLİLİK VE AİLE İLE İLGİLİ SORULAR

- 13) Azerbaycan'a eşinizle evlendikten sonra mı yerleştiniz yoksa buraya yerleştikten sonra mı evlendiniz?
- 14) Kaç senedir evlisiniz?

15) Aile tipiniz nedir? (Çekirdek aile, geniş aile vs.)

16) Eşinizle nerede ve nasıl tanıştınız?

17) Eşinizle tanışmadan önce yabancı birisiyle evlilik konusunda nasıl bir görüşe sahiptiniz?

18) Ailenizden-tanıdıklarınızda sizden önce veya sonra yabancı birisiyle evlenmiş olan kişiler var mı?

19) Aileniz yabancı birisiyle evlenme isteğinize nasıl tepki vermişti? Şu an evliliğinize karşı tutumları nasıl?

20) Eşinizle kültürel farklılıklar konusunda herhangi bir problem yaşadınız mı, yaşıyor musunuz? (Farklı bir ülkede ve kültürde yetişmiş olmaktan kaynaklandığını düşündüğünüz sosyal, dini vs.)

21) Düğün, nişan, kız isteme gibi törenlerinizde genel olarak hangi ülkenin gelenekleri hakimdi? Bu konudaki tercihlerinizin sebepleri nelerdir?

22) Eşinizin ailesiyle ilişkileriniz nasıl? Eşinizin ve sizin ailelerinizin birbirleriyle ilişkileri nasıl?

23) Evliliğinizin, farklı bir ülkede yaşamanızda ne gibi kolaylıklar sağladığını ya da ne gibi zorluklar yaşattığını düşünüyorsunuz?

24) Genel olarak evliliğinizi nasıl tanımlarsınız? (Uyumlu, gergin, çatışmacı, mutlu, mutsuz, huzurlu vs.)

25) Aile içi iletişiminiz nasıl? Çocuklar ile iletişiminiz nasıl?

26) Ailenizde önemli kararlar alınırken son karar merci kim?

27) Daha önce başka bir evlilik yaptınız mı?

ÇOCUKLAR İLE İLGİLİ SORULAR

28) Çocuğunuz var mı? Varsa yaşı ve cinsiyeti nedir?

29) Çocuğunuzu yetiştirirken hâkim olan kültür hangisidir?

30) Çocuğunuzun ismini kim koydu ve ismini hangi kültüre göre verdiniz?

31) Çocuğunuz sizin ailenizle mi yoksa eşinizin ailesiyle mi daha fazla vakit geçiriyor?

32) Çocuğunuzu yetiştirme konusunda eşinizle fikir ayrılıkları yaşıyor musunuz?
Hangi konularda

33) Çocuğunuz Türkiye ile alakalı neler düşünüyor?

34) Çocuğunuzun gelecekte nerede eğitim almasını, yaşamasını istersiniz?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Sedanur ALUMUR
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	05.08.2022